

Філософ-і-Я:

наукові розвідки студентів

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Випуск 10

м. Кам'янець-Подільський 2024

УДК 101 (051)

ББК 87.2я52

Ф-54

НАЦІОНАЛЬНА РАДА УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ

Ідентифікатор медіа R30-02187 від 18.01.2024 № 132

Друкується згідно з рішенням вченої ради історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
протокол № 10 від 27.12.2024 р.

Рецензенти:

Попович М. Д., доктор філософських наук, професор кафедри права професійної та соціально-гуманітарної освіти ЗВО «Подільський державний університет»

Ганаба С. О., доктор філософських наук, професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Науково-редакційна рада:

А. В. Найчук, кандидат філософських наук, доцент (голова);
Т. В. Сулятицька, кандидат філософських наук, доцент (відповідальний редактор);
М. П. Плахтій, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Віннічук, кандидат політичних наук, доцент;
С. Г. Вонсович, доктор політичних наук, професор;
В. Ю. Маркітантов, кандидат політичних наук, доцент;
В. Г. Чабанов, кандидат філософських наук, доцент;
З. С. Шевчук, кандидат філологічних наук, старший викладач (літературний редактор).

Філософ-і-Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : наук. журнал / гол. ред. А.В. Найчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. Випуск 10. 104 с.

Перший в Україні науковий журнал студентської філософської есеїстики та студентських наукових статей із філософії, у якому висвітлено актуальні для студентської молоді філософські проблеми, філософське осмислення сьогодення, людського буття, життя соціуму, сучасної культури, релігійного життя, екологічні та аксіологічні проблеми сучасності. Журнал містить розділ філософської есеїстики, у якому презентовано роздуми студентів про любов до мудрості, осягнення людського життя та буденні проблеми і парадокси молоді України.

Призначений для всіх, хто цікавиться філософією, філософським осмисленням буття та людського життя.

УДК 101 (051)

ББК 87.2я52

© К-ПНУ, 2024

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО - ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

Богданович Іван

Про справжність у вік віртуальності: переглядаючи фільм «Хто я – жодна система не є безпечною».....6

Боднар Юлія

Еволюції уявлень про лідерство.....8

Вологін Юрій

До проблеми існування людини: перчитуючи одкровення св. Юанна Богослова.....11

Гайова Катерина

Гендерний аспект у формуванні політичного іміджу.....13

Гонківська Владислава

Становлення Дмитра Чижевського як філософа у діаспорі (1921-1977 рр.)...17

Добровольська Ярослава

Наслідки російсько-української війни для міжнародної безпеки.....20

Єремєєв Максим

Вплив повномасштабного вторгнення росії на становище древлеправославної церкви України.....24

Кліменко Володимир

Ключові аспекти типологізації опозиції як політичного інституту.....27

Ковтонюк Влада, Костишина Дарина, Мургаєв Станіслав

Роль російсько-української війни у формуванні нової системи міжнародних відносин.....31

Костишина Дарина

Причини та передумови Революції Гідності.....35

Костишина Дарина

Постмодернізм як феномен сучасної культури.....38

Лофердюк Марія

Культурний терор як інструмент боротьби з національною ідентичністю: трагедії українських митців.....41

Олексійчук Дмитро	
Європейський досвід інформаційної політики у військово-політичних умовах.....	45
Олійник Андрій	
Використання фейків як інструмент інформаційної війни проти України.....	49
Плахтій Олексій	
Філософсько-соціологічні погляди М.П. Драгоманова.....	52
Решетюк Ілля	
Еволюція явища корупція: від Стародавньої Греції до сьогодення.....	57
Ситар Андрій	
Вплив змін у науковому знанні на суспільну думку.....	62
Стахнюк Катерина	
Філософія та мистецтво у філософії Шеллінга.....	65
Стоцька Дарина	
Проблема відродження морально-етичних цінностей конфуціанства у китайському суспільстві в період трансформаційних перевтілень (кінець ХХ – перша чверть ХХІ ст.).....	68
Яремчук Остап	
Життєздатність та невмирущість філософії: перечитуючи дискусію сучасних зарубіжних філософів.....	73

Розділ 2. ЛЮБОМУДРІЄ (ЕСЕ)

Агапієв Дмитро	
Конфлікти в студентському середовищі.....	77
Боз Марія	
Особливе значення совісті як морального чинника життя людини	78
Гайдей Ірина	
Від диплома до самореалізації: нове бачення освіти сучасної молоді.....	81
Грабовська Тетяна	
Жити – означає мислити (за Цицероном).....	83
Гриньова Джулія	
У чому сенс життя.....	84
Касапчук Поліна	
Що означає бути людиною?.....	86
Коваль Богдана	
Що для мене політика?.....	88

Косатенко Дарина	
Реабілітація дітей з інвалідністю в Україні.....	90
Лисиця Єлизавета	
Штучний інтелект і добродесність: виклики сучасної освіти.....	91
Нінадовська Анастасія	
Чому списування – це крадіжка у самого себе?.....	92
Сагайдак Христина	
Формування академічної культури у студентському середовищі.....	93
Фенцур Микита	
Ідеал людяності та цінність людського життя в умовах сучасної війни.....	95
Хабовська Дарина	
Знищення одного є народженням іншого (Аристотель).....	97
Хмельовська Анна	
Філософія фізичної культури та реабілітації; гармонія тіла й духу.....	100
Шкута Анастасія	
«Ми пізнаємо світ у тій мірі в якій ми любимо».....	102

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

УДК 165:004.946]:791.43

БОГДАНОВИЧ Іван

*аспірант кафедри філософії, соціології та політології
імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький
державний педагогічний університет імені Івана Франка,*

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент ТКАЧЕНКО Олександр

ПРО СПРАВЖНІСТЬ У ВІК ВІРТУАЛЬНОСТІ: ПЕРЕГЛЯДАЮЧИ ФІЛЬМ «ХТО Я – ЖОДНА СИСТЕМА НЕ Є БЕЗПЕЧНОЮ»

Віртуальний простір став природним середовищем нового покоління «цифрових аборигенів», для яких абсолютно звичною справою є перехід з однієї технології на іншу, навіть не помічаючи цього. «“Проживання” значної частини свого життя в кіберпросторі змушує людину конструювати власну культурну ідентичність в умовах цього специфічного середовища нарівні з формуванням реальної ідентичності» [2, с. 6–7].

Поширеними у віртуальному комунікативному просторі є комп'ютерні рольові ігри, які перестають бути простою розвагою та дозволяють гравцям виявляти творчі здібності через створення персонажів, рівнів чи модифікацій гри. Вони надають можливості конструювання власної «плинної» ідентичності. Також, іншими віртуальними просторами, в яких можна змінювати свою ідентичність є чати, Інтернет-спільноти. Однак інформаційно-комунікативні технології не такі безневинні, як здається на перший погляд, вони приховують у собі значну небезпеку.

Саме про загрози віртуальної реальності німецький фільм «Хто я – жодна система не є безпечною» («Who Am I – Kein System ist sicher», 2014 р.). Баран бо Одар, режисер стрічки, робить акцент саме на зображенні віртуальних паралельних світів щодо закритої субкультури хакерів і важливості взаємного визнання.

Фільм «Хто я – жодна система не є безпечною» – це глибокі філософські роздуми про положення людини в техногенній цивілізації і, зокрема, в цифровому, віртуальному просторі. Про самотність в реальному житті і втечу за допомогою сучасних технологій у світ віртуальний, у якому тебе поважають і розуміють. Зокрема, кіберпростір, у якому можна створювати бажану

реальність, – середовище вирішення вікових криз, що виявляються у розвитку кризи ідентичності з виникненням конфлікту між самоідентичністю особистості та соціальними ролями, які пропонуються та кризою інтимності з формуванням психологічної ізоляції.

«Хто я – жодна система не є безпечною» – назва фільму повністю збігається з питанням, яке головний герой фільму «Бенджамін» задає собі все частіше і частіше. Хлопець відчуває себе цілковито сірою і нічим непривабливою для інших особистістю в реальному житті. Зовсім інакшим він стає у світі віртуальному. І хоча в процесі перетворень/конструювань учасники віртуального простору розуміють, що відбувається маніпулювання фіктивними образами (я знаю, що я не такий і т. п.), віртуальна персона, яка створюється може виявитись більш справжньою чим «реально життєва» персона, тому що в ній є видимі риси, які учасник гри не наважиться показати в реальному житті.

Фільм про те, що ми всі живемо всередині гігантської комп'ютерної симуляції, приймаючи віртуальний світ за реальність. Хоча така ідея суперечить моїм відчуттям: адже світ занадто реалістичний, щоб бути симуляцією. Вага горнятка в руці, аромат наливої в нього кави, звуки, що оточують нас – хіба можна підробити таке багатство почуттів? Фільм відповідає – можна! На жаль, відеоігри, населені персонажами, які реалістично взаємодіють з гравцем, і симулятори віртуальної реальності часом неможливо відрізнити від світу за вікном.

Після перегляду фільму, я вкотре задумався про справжність у вік віртуальності. Як не втратити себе, своєї людяності? Як не стати на шлях «розлюднення»? Фільм остаточно залишається вірним своїй назві: «Жодна система не є безпечною!», а найбільш ранимою, вразливою – людина. Ми, разом з іншими дослідниками, не можемо стверджувати, «що більшість людей прагнуть позбутися власної думки, тілесності, живих почуттів, права на внутрішнє життя, спорідненості із минулим, тобто відмовитися від власної ідентичності. Адже життя без Бога, мудрості розуму, моралі, емоцій і т. п. було б пустим, і не мало б ніякого сенсу» [1, с. 227].

Список використаних джерел та літератури:

1. Ткаченко О.А. Традиція і антропологічні виклики новітніх технологій : монографія. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 396 с.
2. Штанько В. І. Віртуальний комунікативний простір і проблеми самоідентифікації особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки.* 2012. № 1029(1), Вип. 47. С. 5–12.

ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЛІДЕРСТВО

Розглянуто еволюцію уявлень про лідерство. Проаналізовано підходи до розуміння лідерства в різних історичних епохах та культурах.

Ключові слова: *лідерство, еволюція, політика, культура, суспільство.*

Лідерство є одним із фундаментальних явищ суспільного життя, що виявляється у здатності однієї особи або групи осіб впливати на інших для досягнення спільної мети. Ця тема привертала увагу політологів, істориків, психологів упродовж століть. Починаючи з давніх часів, людство прагнуло зрозуміти, які якості, здібності та умови визначають ефективного лідера.

Термін «лідер» виник у середньовічній Англії, однак сама концепція значно старша. Уявлення про лідерство завжди змінювалися під впливом культурних, політичних і соціальних обставин. Від героїчних ватажків у міфах до сучасних політичних і корпоративних лідерів, ідеал лідера постійно адаптувався до викликів часу. У цьому контексті важливо проаналізувати еволюцію цієї концепції, звертаючи увагу на внесок різних культур і цивілізацій.

Перші уявлення про лідерство сягають епохи стародавніх цивілізацій Єгипту та Месопотамії. Тут лідер чи то фараон, чи то цар, сприймався як божественна істота, обрана богами для забезпечення гармонії та порядку. У стародавньому Єгипті фараон вважався живим втіленням бога Гора, а після смерті – Осіріса, бога загробного світу.

Це уявлення не лише підкреслювало священний статус лідера, але й встановлювало суворі моральні зобов'язання. Наприклад, у текстах «Мертвих» можна знайти твердження, що правитель повинен був дбати про добробут своїх підданих, оскільки «Маа», принцип істини та справедливості, був основою єгипетського світорозуміння.

Зокрема, давньогрецька традиція розглядає лідерство як поєднання божественного дару, військової сили та мудрості. Для Гомера лідер – це герой, який має напівбожественне походження, спілкується з богами й користується їхнім заступництвом. Нерідко – отримує прямі вказівки, що потрібно робити в тій чи іншій ситуації. «Божественний», «богоподібний» – саме так найчастіше визначає героя Гомер [1, с. 205]. Доповнюючи вищезазначені ознаки, такі стародавні мислителі, як Фалес, Солон, Біант, та інші що ввійшли до складу дванадцяти людей, які згодом назвали «Сім мудреців», розширили перелік моральних вимог, які повинен мати лідер. Зокрема Фалесу приписують авторство максими: «Не роби сам того, що ти засуджуєш в інших». Солон, як ще один представник, висунув надзвичайно цікавий закон: «Хто під час смуту

в державі не стане зі зброєю в руках ні за тих, ні за інших, той піддається безчестю і позбавляється громадянських прав»[2, с. 206]. Можна стверджувати, що образ лідера для Мудреців – це сильна вольова людина, що здатна на подвиги заради найціннішого, яка керується розумом та мудрістю. На думку Геракліта, той, хто загинув у бою, буде прославлений богами та людьми. Тобто політичний лідер – воїн, що жертвує своїм життям. Гераклід зазначає, що найкращою формою правління є правління «кращих», тобто аристократів. Бо вони вважаються найрозумнішими серед народу бо знають закони. Він казав, що мудрість полягає тільки в одному: визнати «розум» як «те, що керує всім за допомогою всього» [3]. Варто згадати давньогрецького дослідника Фукідида, він визначав найкращу форму правління – помірна демократія. Вона поєднувала олігархічний та демократичний аспект. Його вчення про політичне лідерство базувалося на прикладі державного діяча Перікла. Він вважався «першим серед афінян». Цю історичну особу можна зрівняти з теперішнім уявленням політичного лідера. Фукідід розкрив характеристику лідера, який повинен мати чотири чесноти: По-перше, бути розумним, мати здібності оцінити політичне становище, правильно вгадати події і відповісти на них діями; по-друге, бути красномовним, вміти схилити на свій бік слухачів так, щоб його дії підтримав увесь народ; по-третє, бути великим патріотом, для нього на першому місці завжди інтереси громади, її членів і честь афінського полісу; по-четверте, бути цілком безкорисливий [4].

Значний внесок у теорію лідерства зробили грецькі філософи. Сократ підкреслював моральний аспект лідерства, наполягаючи, що правитель має бути мудрим і чесним. Платон у своїй праці «Держава» представив концепцію ідеального лідера – філософа, який прагне досягти гармонії між суспільними інтересами. Арістотель розвинув цю ідею, розглядаючи лідерство як служіння спільному благу. Його трактат «Політика» став фундаментальною основою для багатьох пізніших концепцій.

У римській традиції акцент робився на практичному управлінні. Лідерство тут тісно пов'язувалося з політичною майстерністю та ораторським мистецтвом. Великий вплив мали твори Цицерона, який вважав, що лідер повинен бути освіченим, красномовним і морально досконалим. Особливу роль у формуванні ідеалу римського лідера відіграв твір «Порівняльні життєписи» – Плутарха [5]. Він складається з близько 50 життєписів різних відомих політиків Риму та Греції. Його опис особистостей Перікла, Демосфена, Александра Македонського, Юлія Цезаря та інших демонструє, що римське суспільство цінувало такі якості, як стратегічне мислення, дисципліна і вірність ідеалам республіки. Плутарх стає фундатором моральної оцінки дій видатних політиків і полководців в античній літературі і продовжив платонівську традицію зображення ідеального образу лідера.

Римський імператор Марк Аврелій у своїх творах доводить нам те, що лідер повинен завжди дотримуватися справедливості, твердості, серйозності. «Який же смішний і чудний той, хто дивується будь-чому, що стається в житті!» [6, с. 39].

У середньовічній Європі питання лідерства визначалося крізь призму християнської етики. Королі та імператори вважалися «намісниками Бога на землі», що підкреслювало їхню відповідальність за духовне й матеріальне благо підданих. Водночас церква часто ставала основним центром політичного впливу.

Мислителі епохи, такі як: К. Тертуліан, А. Блаженний, Ф. Аквінський, встановлюють зв'язок між могутністю правителів та церквою, а авторитет церкви отримується від Бога. Лідер тепер отримує образ духовної особи, що має божественні властивості, де віра в Бога переважає над розумом, феномен лідерства у Середньовіччі виявлявся через звитягу лицарів, представників військово-дворянського класу. Отже, образ лідера мав духовно-моральний контекст, а релігійні та етичні погляди визначали характер та поведінку лідерів того часу. Варто також зауважити, що поширення християнства в цей час відіграло визначну роль. Шлях до пізнання політики і зокрема лідерства пролягав через церкву. Вона була основним джерелом знань для більшості людей. Християнське віровчення стало базисом для філософії. Дуже часто в таких представників як Фоми Аквінського та Аврелія Августина питання лідерства – це Папа Римський і його авторитет.

Епоха Відродження та Новий час знаменували перехід до більш секулярного розуміння лідерства. Це питання розкривалось у працях таких вчених-мислителів, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, Дж. Лок, Т. Гобс, Ф. Ніцше та багато інших. Ніколо Макіавеллі у своїй праці «Державець» акцентував увагу на реалістичному, прагматичному підході до влади. Він стверджував, що лідер має бути готовий до аморальних дій, якщо це необхідно для збереження держави. Зокрема, у розділі 15, говорить про риси людей, які повинні бути у лідера, тобто Володаря. Наводить приклади негативних і позитивних рис. Але в кінці зазначає: «Було б справжнім скарбом, якби знайшовся Державець, який з усіх названих прикмет мав би лише ті, які вважаються хорошими» [7].

Таким чином, еволюція уявлень про лідерство відображає зміни в суспільних і політичних концепціях через різні історичні етапи. У Стародавній Греції лідерство було пов'язане з героями, наділеними божественною силою, згодом, акцент було зроблено на розумі, мудрості та моральних якостях лідера. У Римі, лідерство стало асоціюватися з освітою, ораторським мистецтвом та служінням громаді. У Новий час, з ідеями Ренесансу та Реформації, уявлення про лідерство змістилося в бік прагматизму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Нестуля О.О. Лідерство за уявленнями давньогрецьких мислителів (від Гомера до Сократа) *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки.* 2011. № 3. С. 203-208.
2. Плутарх. Порівняльні життєписи/Плутарх; пер. Й.Кобів; Ю.Цимбалюк. Київ. Дніпро 2023. 480 с.

3. Hohenstaufen F. Геракліт Ефеський – філософія динаміки 23 травня 2023
URL:(<https://echafaud.org/ancient-philosophy-formation-of-the-canon-iii/>) (дата звернення: 09.10. 2024).

4. Кухта Б., Теплоухова Н. *Політичні еліти і лідери*. Львів. 1997. 224с
URL:<http://politics.ellib.org.ua/pages-887.html> (дата звернення: 08.01. 2024).

5.Плутарх Порівняльні життєписи
URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Plutarch/Porivnialni_zhyttiepysy/ (дата звернення: 16.05. 2024).

6. Марк Аврелій На одинці з собою. Переклад з грецької Ростислава Паранько. Львів. Апріорі. 2018. 184 с.

7. Макіявеллі Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець.
URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Machiavelli_Niccolo/Derzhavets.pdf (дата звернення: 10.11. 2024).

УДК 111.32:27-249

ВОЛОГІН Юрій,
*аспірант кафедри філософії, соціології та політології
імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький
державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент ТКАЧЕНКО Олександр*

ДО ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ: ПЕРЕЧИТУЮЧИ ОДКРОВЕННЯ СВ. ІОАННА БОГОСЛОВА

Історія людства – це час, який даний людині для вибору: хто вона? І з ким вона? Хоча життя занурює людину в метушню повсякденності, яка може бути для багатьох непоганим захистом від страху смерті – можливістю розчинитись в клопотах і обов'язках, не задумуючись про своє призначення та шляхи його досягнення. Певною мірою погодимось із А. Шопенгауером в тому, що «люди схожі на заведені годинникові механізми, які йдуть, самі не знаючи для чого. Кожного разу, коли зачинають та народжують нову людину, знову заводиться годинник людського життя, щоб нота в ноту і такт за тактом, з незначними варіаціями, повторити шарманкову п'єсу, яку він вже грав незліченну кількість разів» [4]. Таким є трагізм земного людського існування.

Але в кожній людині потенційно присутнє прагнення відшукати пояснення свого життєвого Шляху і самому прийняти рішення. Є потреба в такій повноті, яку не може задовільнити ніщо матеріальне та прагматичне. І ніхто не зможе реалізувати це прагнення за мене. Необхідно усвідомлювати, що кожному із нас відпущена мить часу і свободи для того, щоб зробити вибір.

По-різному ми приходимо до таких смисложитєвих пошуків. Це не тільки певний душевно-духовний стан (особливо сердечне споглядання, одухотворений розум), але й живий досвід, ініціатива, воля самої людини в будь-яких ситуаціях.

Зокрема, змушує зупинитись і задуматись драматизм Одкровення Іоанна Богослова, слова страшного пророцтва. Навряд чи є така людина, яка не чула про Апокаліпсис. Хоча читачу, який вперше відкріє Книгу Одкровення, вона буде незрозумілою. «Що й казати, книга незвична, деколи її мова є загадковою, а символи – часто дивними і навіть гротескними. В ній згадується про вівтарі, що розмовляють, про ангелів, у яких ноги як стовпи вогню, про зірки, які падають на річки й отруюють їх, про сарану подібну до коней, готових до битви, про агня із сімома рогами та сімома очима, який бере свиток і знімає з нього печатки, про чудовисько з десятьма рогами та сімома головами, який виходить з моря, та інших незвичайних тваринах» [2, с. 159]. Погодимось, що Апокаліпсис – книга таємнича, її дуже важко правильно зрозуміти та витлумачити. Разом з тим, саме цей потаємний характер і притягує до себе увагу як християн, так і просто вдумливих людей протягом усієї новозавітної історії людства в спробах розгадати смисл і призначення загадкових явищ, які змальовуються в ній.

Апокаліпсис Іоанна із Патмоса – це «Одкровення Ісуса Христа, яке дав Йому Бог, щоб показати рабам Своїм, що повинно статися невдовзі» (Одкр.1:1). У книзі змальовуються події, які відбудуться перед Другим Пришествям Ісуса Христа на землю і будуть супроводжуватись катаклізмами, тому слово «апокаліпсис» часто використовують як синонім кінця світу, катастрофи планетарного масштабу. Більша частина Апокаліпсиса оповідає про трагічний фінал земної історії людства та про початок нового життя, краса якого перевершує нашу уяву. Як сьогодні зрозуміти цю книгу християнам, які очікують Друге Пришествя Ісуса Христа? Що хоче відкрити Бог у Своєму Одкровенні про майбутню долю світу? І найголовніше, як відповісти на Його заклик сьогодні.

На наш погляд, Одкровення Іоанна Богослова можна зрозуміти і як символічну звістку про людське існування, а не тільки як оповідь про майбутні трагічні події. Тобто, звістку про людське життя, коли в будь-який момент Христос помирає і воскресає, а через це — світ закінчується і починається наново.

Така звістка є закликом, що адресований кожному із нас. Він пробуджує від сну, волає до нас, щоб ми – тут і зараз, а не коли-інше – жили перед лицем кінця світу, пильнували. «І у мене не має часу на очікування: цю-ж-мить затрублять ієрихонські труби; і не має часу на те, щоб впорядкувати власні справи та зіграти в карти з відчуттям добре виконаного обов'язку в очікуванні, поки не прийшов Суддя» [3, с. 83]. В цьому контексті пригадується М. Мамардашвілі, який писав, що там де ми не ризикуємо, де ми не поставлені на карту в своїх переживаннях, почуттях є втраченим часом. Був знак, а ми його пропустили, відклали на потім.

Знак, згідно зі св. Іоанном Богословом, – це світло, яке на мить проникає в душу, після чого темрява. «Тобто твоя сутність, читач, моя сутність, сутність людини Спінози, людини Бутлера, людини Канта й будь-якої людини як такої є не що інше, як прагнення, зусилля, направлене на те, щоб продовжувати бути людиною, не вмираючи» [5, с. 31].

Історичний період, у якому ми перебуваємо, можна схарактеризувати як апокаліптичний, тобто час, у якому відбуваються такі події, що кінець світу бачиться зовсім близьким. Апокаліпсис здійснюється кожної хвилини, Христос приходить у кожен момент нашого життя і вириває кожного із нас із того світу, який даний нам і звільнює нас від стану смерті. А отже, я повинен достойно прожити сьогоднішній день, кожну його хвилину, поки є Світло. І якщо втратив його – буде хаос і світ наблизатиметься до небуття.

Список використаних джерел та літератури:

1. Біблія. УБТ, 2021. 1172 с.
2. Metzger B. The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance Paperback. Oxford University Press, 1997. 338 p.
3. Michalski K. The Flame of Eternity: An Interpretation of Nietzsche's Thought. Princeton University Press, 2011. 231 p.
4. Schopenhauer A. The World As Will and Representation. New York: Dover Publications Inc. 2000. 564 p. URL: <https://philocyclevl.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/10/schopenhauer-world-as-will-and-representation-1of2.pdf>
5. Unamuno M. Del sentimiento trágico de la vida: En los hombres y en los pueblos. Biblioteca Nueva, 2007. 288 p.

УДК 324:305

ГАЙОВА Катерина
студентка групи Р1-М24

Науковий керівник:
к. політ. н., доцент ВІННІЧУК Ольга

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ

Проаналізовано поняття «політичний імідж» та вплив гендерного аспекту на формування образу. Розкрито вплив гендерних стереотипів на сприймання політичних лідерів. Описано роль поєднання маскулінних і фемінних рис у формуванні іміджу політика, який відповідає експектаціям суспільства. Окреслено важливість застосування гендерного підходу в створенні політичного іміджу для підвищення довіри виборців і створенні інклюзивного політичного середовища.

Ключові слова: *політичний імідж, гендерні стереотипи, політичний лідер, фемінність, маскулінність, електоральна привабливість.*

Тему політичного іміджу досліджували чимало науковців серед яких, зокрема: К. Молчанов (аналізує вплив політичної культури та менталітету на формування іміджу політичних лідерів) [7], О. Шерман (у своїх роботах

звертає увагу на архетипічні основи іміджу, що формуються на рівні колективної свідомості) [8], В. Корнієнко та С. Денисюк (досліджують системологічну концепцію формування іміджу політичного лідера, яка включає політичний психологічний аналіз і роль масової свідомості в сприйнятті політичного образу, а також аналізують гендерні особливості в формуванні іміджу, як стереотипи про стать в різних країнах та регіонах визначають успішність створеного образу для політиків) [4], Р. Блейкер (розглядає політичні образи як засіб домінування чи опору, описує, як фотографії й інші візуальні засоби формують колективну свідомість, підсилюючи політичні наративи і впливаючи на суспільне сприйняття політичних подій і криз) [1].

Окреслюючи поняття «політичний імідж», перш за все зазначимо, що цей тип іміджу є особливим та містить в собі відмінності від звичного сприйняття цього терміну. Складниками його є не лише зовнішній компонент (такий як одяг, аксесуари), а й психологічний, тобто манера поведінки, особистісні риси характеру, міміка та жести [2].

Для створення такого образу політичні консультанти разом з іміджмейкерами розробляють і застосовують іміджеву стратегію, яка буде спрямована на формування позитивного іміджу, що захоплюватиме увагу аудиторії, на яку він націлений та сприятиме підвищенню рейтингів політичного лідера. У формуванні політичного іміджу важливу роль відіграють соціальні установки, стереотипи, прагнення суспільства, його настрої, також значущим є те, щоб громадянин міг ототожнити (ідентифікувати) себе з політиком [5]. Наприклад, у країні де панує зuboжіння, економічна криза та відраза громадськості до політиків, імідж бізнесмена (успішного, вдягненого в дорогий костюм, заможного) для політичного лідера буде провальним, особистість такого політика заперечуватиметься суспільством.

Отже, політичний імідж – це система або комплекс якостей і характеристик політичного лідера, яку формує та коригує іміджмейкер разом із політичним консультантом на основі аналізу побажань електорату.

Аналізуючи гендерний аспект формування політичного іміджу, зауважимо, що досвід у цій сфері простежується для чоловіків-політиків більшою мірою, ніж для жінок. За результатами проведених досліджень ООН станом на 1 січня 2024 року відсоткове значення кількості жінок-міністерок на первинних посадах становить 23,3% (тільки в 15 держав це значення перевищує 50%), а главами держав або урядів є 28 жінок в 27 країнах. Якщо аналізувати представництво жінок у парламентах країн світу, то згідно дослідження IPU Parline ця частка становить 26,9% [6].

Гендерний аспект є одним з ключових у формуванні політичного іміджу. Олена Бондаренко у статті «Жінки в політиці: міжнародний досвід для України» зазначила, що на сприйняття лідера впливає як статус особистості, так і статевий чинник. Відзначені фактори є рівносильними та нерозривними

[3]. Тобто, можемо зробити висновок, що як і в побутовому житті, так і на політичному ринку ми сприймаємо людей різної статі по різному. Так, у праці В. Корнієнка та С. Денисюк «Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації», акцентується увага на концепції гендерного потоку Б. Гутека, в якій стать є найвищим фактором в сприйнятті лідера, на фоні якого інші стають менш помітними [4]. В зазначеній роботі також акцентується концепція Дж. Боумена, згідно якої відбувається гендерний добір лідерів, відповідно до якого вимоги до різних статей є відмінними. Можна припустити, що для жінок-політиків ці критерії є вищими.

Через домінування патріархального підходу до розуміння гендерних ролей, політика та керівні посади сприймаються суспільством як більш маскулінні, що є протилежним фемінності, яку прив'язують до жінок. Це є складовою стереотипізації, яка слугує для людини механізмом для формування суджень, світогляду, швидкого розпізнавання та ідентифікації. Сам по собі стереотип є спрощеним уявленням про явища і, переважно, він є стійким. Саме тому при формуванні політичного іміджу важливо враховувати ці аспекти.

Наприклад, в іміджі чоловіка-політика зазвичай домінують маскулінні риси – холодність, безкомпромісність, цілеспрямованість. Часто також представникам чоловічої статі приписують лідерські здібності, так як існує стереотип про те, що лідером і головою є чоловік (таке уявлення сформувалося внаслідок переважаючого патріархального укладу, який застосовувався ще в давніх племенах, а на сьогоднішній день цей устрій є поширеним та традиційним для сімей, де «чоловік – голова, жінка – шия»). Жінкам приписують фемінні риси – емпатійність, емоційність та добросердечність, – відповідно такі якості в уявленні соціуму є занадто «м'якими» для лідера.

З огляду на уявлення громадян про особистість «політичного лідера», який переважно має бути не лише керівником, але й особою, яка прислухається та зважає на думку суспільства (що є прямим принципом демократичного суспільства), що є по суті емпатією, можемо погодитись із теорією андрогінного (поєднання маскуліних і фемінних рис) менеджменту А. Серджента [4], який вважає, що лідер повинен поєднати в собі найкраще від обох статей.

Отже, можна спробувати сформувати ідеальний політичний імідж політика, який базується на рисах: рішучість, помірна емпатійність, цілеспрямованість, щирість, харизматичність, лояльність. Це довершений варіант образу, проте варто усвідомити, що він не є універсальним та повинен корегуватися відповідно до вимог суспільства (електорату), зовнішніх факторів, наприклад регіональний чинник, суспільні настрої, політичний та економічний чинники.

Якщо ж говорити про зовнішню складову іміджу, то можемо зазначити, що для жінки правильно підібраний образ є важливим завданням. Так, для чоловіка переважно підбирають костюм та легке косметичне коригування зовнішності (наприклад, щоб омолодити або підкреслити певні риси обличчя,

які знову ж таки у людей асоціюються з певними рисами характеру, наприклад більш виражена щелепа навіює думку, що власник такої будови є жорстоким або безкомпромісним). Для жінок в зовнішньому іміджі важливим є не лише правильно підібраний стиль одягу та макіяж, а й збереження балансу. Для суспільства важливо, щоб жінка була не тільки хорошим, харизматичним та ерудованим політиком, а й відповідала сучасним віянням моди, залишалася цікавою співрозмовницею та сильною особистістю у ділових відносинах.

Отже, гендерний аспект є важливою складовою у формуванні політичного іміджу, адже він значно впливає на те, як політика сприймає громадськість. Врахування гендерних особливостей дозволяє не лише відображати особистісні риси політичного лідера, а й адаптуватися до соціальних очікувань та цінностей виборців. Врахування зазначеного аспекту під час створення іміджу сприяє більшій довірі з боку електорату, адже люди ідентифікують себе з політиками, які відображають їхні особисті цінності та ідеали. Успішний політичний імідж все частіше будується на поєднанні як традиційно «жіночих», так і «чоловічих» характеристик, що допомагає політикам бути гнучкими у своїй діяльності та враховувати потреби різних соціальних груп. Також, гендерний підхід допомагає зменшувати бар'єри у сприйнятті лідерів, що є актуальним для досягнення гендерного балансу в сфері політики. Це не лише підвищує електоральну привабливість, але й сприяє формуванню інклюзивного політичного середовища, де всі учасники, незалежно від статі, можуть робити свій внесок у розвиток суспільства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Roland Bleiker. The Power of Images in Global Politics. URL: E-International Relations, 2018. <https://www.e-ir.info/2018/03/08/the-power-of-images-in-global-politics/>
2. Акайомова А. Політичний імідж та основні його характеристики. *Політичний менеджмент* № 5, 2009. С. 29-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ПоМе_2009_5_6
3. Бондаренко О. «Жінки за реформи». Жінки в політиці: міжнародний досвід для України. *За заг. ред.: Яни Свєрдлюк та Світлани Оксамитної. За матеріалами міжнародного наукового семінару «Жінки в політиці: міжнародний досвід для України»*. Київ НаУКМА, 2005. Київ : Атіка, 2006. 272 с.
4. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: Монографія. Вінниця: Універсум. Вінниця, 2009. 144 с.
5. Кривошеїн В. В. Політичний імідж в аксеологічній структурі політичної ментальності українського народу. *Національна ідея у формуванні громадянського суспільства та правової держави в Україні*. Київ «Реклама», 1999. 44 с.

6. Крупка А. Жінки в політиці: які перспективи гендерного паритету у світі. Український тиждень, 2024. URL: <https://tyzhden.ua/zhinky-v-politytsi-iaki-perspektyvy-hendernoho-parytetu-u-sviti/>
7. Молчанов К. А. Особливості формування іміджу політичного лідера в сучасній Україні. Київ, 2013. 212 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0414U003188>
8. Шерман О. Архетипічне підґрунтя іміджу політичного лідера Сучасна українська політика. *Політики і політологи про неї*. Київ, 2010. Вип. 20. С. 83-90.

УДК 001(477)Чижевський «1921/1977»:1

ГОНКІВСЬКА Владислава,
учениця Кам'янець-Подільського ліцею № 9
ім. А. М. Трояна, м. Кам'янець-Подільський,
Науковий курівник:
д. філософії в галузі історії КЛІМЧУК Юрій

СТАНОВЛЕННЯ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО ЯК ФІЛОСОФА У ДІАСПОРІ (1921–1977 РР.)

У статті висвітлено основні етапи інтелектуального розвитку та внесок у західноєвропейську та американську філософську думку Д. Чижевського у 1921–1977 рр. Особливу увагу приділено його працям, що стосуються проблеми взаємодії між східною та західною культурами, а також його ролі в популяризації української філософії за кордоном. Визначено, як життєвий шлях Д. Чижевського в умовах еміграції вплинув на його філософські погляди та наукову діяльність.

Ключові слова: *Д. Чижевський, еміграція, філософія, культура, Прага, Німеччина, США.*

У міжнародних дослідженнях з історії української науки та філософії, проведених за останні десятиліття, значна увага приділяється усуненню прогалень знань, що виникли внаслідок понад півстолітнього поділу української культурної традиції на «офіційну» та «неофіційну», «легальну» та «нелегальну», «революційну» та «емігрантську». Завдяки цим дослідженням на батьківщину поступово повертаються незаслужено забуті імена видатних українських учених, відновлюється персоналізоване бачення історії науки та формуються нові її напрями, що ставлять за мету дослідження спадщини української еміграції. Одним із таких напрямів є вивчення біографії та творчості Дмитра Чижевського (1894–1977), що отримало назву чижевськознавства.

Дмитро Іванович Чижевський – видатний український філософ, славіст, історик, філософ, літературознавець і культуролог, чий внесок у розвиток

гуманітарної науки залишив значний відбиток як на українській, так і на світовій інтелектуальній спадщині.

Народився Д. Чижевський 4 квітня 1894 р. в Олександрії, Кіровоградської області. Чижевський став відомим завдяки своїй широкій освіченості, здатності глибоко аналізувати та синтезувати різні культурні й філософські течії. Його праці вплинули на багатьох сучасників, адже він майстерно поєднував західноєвропейську наукову традицію з українським духовним спадком [3, с. 5].

Після здобуття початкової освіти в Олександрії, Д. Чижевський вирушив навчатися до Петербурзького університету, де почав серйозно вивчати філософію. Проте ключовим етапом у формуванні його світогляду став період навчання у Київському університеті Св. Володимира. Саме там він долучився до інтелектуального кола молодих українських мислителів, які прагнули зберегти національну ідентичність в умовах іноземного панування. Д. Чижевський активно вивчав філософію, історію, літературу, а також захоплювався німецькою класичною філософією, зокрема творами Канта, Гегеля, Гуссерля. Згодом доля привела його до еміграції. Вимушений покинути рідну країну через історичні та політичні обставини, Д. Чижевський оселився у різних країнах Європи, але його наукові інтереси залишалися пов'язаними з українською культурою. Цей зв'язок особливо проявлявся у прагненні осмислити філософські питання крізь призму української ментальності [4, с. 187]. Наукові праці Д. Чижевського, особливо в галузі філософії, зазнали значного впливу від умов діаспори: перебуваючи за межами батьківщини, він мав можливість осмислити українську культуру в ширшому європейському контексті. Навчаючись у діаспорі, Д. Чижевський мав змогу глибше вивчати європейську філософську традицію та співставляти її з українською культурою, що дозволило йому створити унікальний синтез українських ідей і західноєвропейської філософії [1, с. 24].

Празький період. Д. Чижевський оселився у Празі в 1920-х рр., де на той час існувала велика українська діаспора. Тут він активно долучався до діяльності українських інтелектуальних кіл, співпрацюючи з іншими вченими, які шукали шляхи для збереження національної ідентичності через освіту й науку. Прага стала для нього справжнім інтелектуальним домом, адже саме тут Д. Чижевський почав викладати філософію й поглиблювати свої дослідження, зокрема в галузі слов'янської філософії. Чижевський вважав, що філософія здатна допомогти людині пізнати себе та зрозуміти власну культуру в контексті всього людства. Вивчаючи слов'янську духовність, він прагнув зрозуміти національні особливості українського світогляду, досліджував витоки національної філософії, її зв'язок із західноєвропейською традицією. Його діяльність у Празі сприяла становленню української гуманітарної науки, адже його праці мали великий вплив на молоде покоління українців, які прагнули зберегти національну ідентичність.

Галльський період. Пізніше Д. Чижевський переїхав до Галле (Німеччина), де викладав у місцевому університеті. Галльський період став особливим у його житті через наближення до західноєвропейської академічної

спільноти, що дозволило йому ознайомитися з передовими філософськими ідеями свого часу. Тут він остаточно сформувався як мислитель, здатний поєднати українські та європейські традиції, і продовжував дослідження в галузі філософії Гегеля. Цей період був насичений новими відкриттями в галузі історії ідей, адже саме тут він заглибився у питання метафізики, філософії духу, які значно вплинули на його подальші праці. Захоплення ідеями німецького романтизму, зокрема творчістю Фіхте, Шеллінга, Гете, дозволило йому вийти на новий рівень осмислення філософії як засобу пізнання буття, що поєднує індивідуальне й загальне, культурне й духовне [5, с. 48]. Перебуваючи у Німеччині, Чижевський став одним із найвпливовіших дослідників слов'янської культури в європейському науковому просторі.

Марбурзький період. Після закінчення Другої світової війни Д. Чижевський переїхав до Марбурга, де він працював у місцевому університеті. У Марбурзі він продовжував досліджувати слов'янську духовність та німецький ідеалізм. Марбурзький період виявився важливим для його співпраці з Р. Якобсоном над проектом дослідження давньо церковнослов'янської літератури. Робота з Якобсоном стала основою для розвитку наукових досліджень, які пов'язували слов'янську літературу з історією філософії. Марбурзький університет надав Д. Чижевському інтелектуальну підтримку для подальших досліджень, і цей період був пов'язаний із його численними епістолярними зв'язками, що вплинуло на розвиток його ідей. Наукові кола Німеччини надали йому можливість досліджувати філософські корені слов'янських культур і співставляти їх з європейськими течіями.

Гарвардський період. У 1949 р. вчений переїхав до США, де став професором Гарвардського університету. Це дало йому можливість познайомитися з американською науковою думкою та поширювати українську культуру у світовій науці. У Гарварді він досліджував давньослов'янську літературу та філософію, читаючи лекції, присвячені філософії Гуссерля і Гайдеггера. Викладання в США допомогло йому впливати на західних студентів, знайомлячи їх із українською філософією та історією. Д. Чижевський відзначався широким філософським кругозором і міждисциплінарним підходом. Важливим аспектом його роботи в Гарварді стало осмислення філософії як інструмента для зближення народів, що він особливо активно висловлював у своїх публікаціях. Його переконання, що кожна культура має власний філософський зміст, стали основою його підходу до викладання, що створювало діалог культур і філософських традицій [2, с. 56–68].

Гайдельберзький період. Повернувшись до Німеччини, Д. Чижевський оселився у Гайдельберзі, де працював до кінця життя. Він займався не лише викладанням, а й дослідженням архівів, зокрема своїх власних рукописів, які досі містять багато невідомих ідей. Гайдельберзький період став часом, коли він займався аналізом розвитку слов'янських філософських течій у контексті західноєвропейської традиції, розвиваючи міжкультурний філософський діалог.

Отже, у своїй діяльності у діаспорі Д. Чижевський прагнув зберегти національну ідентичність, поєднуючи українську традицію з філософією європейського просвітництва та класичними філософськими ідеями. Перебуваючи за межами України, він осмислив національні ідеї як складову глобального культурного простору, прагнучи ввести українську філософію в контекст світової. Це формувало його бачення як універсального мислителя, здатного будувати філософські мости між різними культурними традиціями.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гнатюк Я. С. Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій: Монографія. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2010. 184 с.
2. Дмитро Іванович Чижевський і його сучасники. Листи, спогади / [Упоряд.: І. Валявко та ін.]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 528 с.
3. Квіт С. М. Герменевтична стратегія Дмитра Чижевського. Магістеріум. Вип. 39. Історико-філософські студії / [упоряд.: Ткачук М. Л.]. 2010. С. 3–11.
4. Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. 400 с.
5. Чижевський Д. Порівняльна історія слов'янських літератур. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 288 с.

УДК 327:355.48(470:477)"2014/..."

ДОБРОВОЛЬСЬКА Ярослава,
студентка групи Р1-В21
Науковий керівник:
к. політ. н., РУДА Леся

НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглянуто основні наслідки російсько-української війни для міжнародної безпеки. Констатовано, що перебіг і наслідки російсько-українського збройного конфлікту матимуть переважачий вплив на її формування та діяльність. Війна вплинула на зростання ролі НАТО, зміцнення обороноздатності країн-членів. Зменшення залежності Європи від російських енергоносіїв, що водночас спричинило енергетичну кризу. Економічні санкції та витрати на оборону — їх вплив на Росію та глобальні оборонні бюджети. Висновки підкреслюють зміни в глобальній системі безпеки, а саме консолідацію демократичних альянсів і ризику ескалації конфліктів.

Ключові слова: *російсько-українська війна, міжнародна безпека, НАТО, енергетична безпека, санкції, глобальна стабільність, оборонні витрати, геополітика.*

Російська війна в Україні спричиняє значні зрушення в системі міжнародних відносин і світових сил, що призводить до істотних змін у структурі світового геополітичного простору.

Війна значно підвищила значущість і роль НАТО на міжнародній арені. [3] Альянс переорієнтував свої пріоритети на захист східного флангу, що включає країни Центральної та Східної Європи [1]. Війна в Україні спонукала країни НАТО до збільшення витрат на оборону та модернізацію збройних сил. Такі держави, як Німеччина, Швеція та Фінляндія, які тривалий час зберігали нейтралітет або мали обмежену військову політику, тепер активно інтегруються у систему колективної безпеки.

Російська агресія проти України призвела до безпрецедентного впровадження санкцій з боку Заходу. Економічні обмеження, які охоплюють енергетику, фінансову систему, технології та торгівлю, стали потужним інструментом стримування агресора. Санкції, введені після 2022 року, демонструють здатність міжнародної спільноти діяти швидко та скоординовано.

Цей досвід може бути використаний як модель для стримування інших потенційних агресорів у майбутньому. Проте також зростає ризик посилення розколу між демократичними державами та авторитарними режимами, які прагнуть створити альтернативні економічні та політичні союзи.

Війна значно вплинула на енергетичні ринки [4]. Європейські країни, які раніше значною мірою залежали від російських енергоресурсів, змушені були терміново шукати альтернативи. Це спричинило зростання цін на енергоносії, спровокувало енергетичну кризу в багатьох країнах і змусило уряди переглянути свою політику у сфері енергетики.

Водночас війна прискорила перехід до відновлюваних джерел енергії. ЄС ухвалив рішення про суттєве зменшення залежності від викопного палива, що в довгостроковій перспективі може сприяти зміцненню енергетичної безпеки.

Російсько-українська війна виявила недієздатність чинних міжнародних механізмів безпеки, таких як ООН, які виявилися неспроможними ефективно реагувати на дії агресора [1]. Це викликало дискусії щодо реформування Ради Безпеки ООН, зокрема про обмеження права вето для постійних членів, які порушують міжнародне право.

Важливим гравцем у забезпеченні безпеки на європейському континенті залишається Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Незважаючи на те, що після закінчення холодної війни її роль у сфері безпеки значно зменшилася, ОБСЄ продовжує виконувати функцію платформи для діалогу з актуальних питань європейської безпеки. До певної міри вона також сприяє зниженню рівня конфліктності, що підтверджується її діяльністю в різних регіонах.

Війна також спонукала до переосмислення принципів суверенітету та територіальної цілісності. Міжнародна спільнота змушена шукати нові

підходи до захисту цих принципів, аби уникнути повторення подібних конфліктів у майбутньому [5].

Глобальні наслідки: російсько-українська війна змінила баланс сил не лише в Європі, а й у світі. Китай уважно стежить за реакцією Заходу, що впливає на його політику щодо Тайваню. Інші авторитарні режими, такі як Іран і Північна Корея, також роблять висновки з перебігу цього конфлікту.

Варто зауважити, що неспроможність згаданих інституцій виконувати свої статутні зобов'язання щодо захисту міжнародного миру та безпеки підсилює скептичне ставлення до їхньої ролі в новій системі міжнародних відносин. Як зазначають українські експерти В. Горбулін і В. Бадрак, майбутнє лежить за мережею «невеликих субрегіональних союзів і ефективною системою санкцій для стримування загроз глобальній безпеці» (Горбулін і Бадрак) [6].

Неефективність глобальних структур змушує країни активніше розвивати регіональні альянси. Ідея, висловлена В. Горбуліним і В. Бадраком, про створення «невеликих субрегіональних союзів» отримує все більше підтримки. Прикладом є ініціативи, такі як Люблінський трикутник (Україна, Польща, Литва) чи Ініціатива трьох морів, які сприяють більш тісній співпраці між країнами Центральної та Східної Європи.

Російсько-українська війна стала наслідком відсутності дієвих механізмів підтримання міжнародного миру після завершення «холодної війни». Водночас її результати можуть стати основою для створення нової системи міжнародних відносин із більш ефективними безпековими механізмами, здатними гарантувати безпеку України та запобігати агресивному ревізіонізму з боку Росії [6]. Цей конфлікт також відкриває нові можливості для трансформації безпекових організацій, таких як НАТО та ОБСЄ, які шукають своє місце в оновленій міжнародній системі [7].

НАТО, яке зосереджувалося на кризах поза європейським континентом, тепер повернулося до своєї основної місії — захисту територіальної цілісності держав-членів. Альянс значно посилив східний фланг, розмістивши додаткові сили в Польщі, країнах Балтії та інших сусідніх державах. Вступ Швеції та Фінляндії до НАТО зміцнив позиції Альянсу в Північній Європі, що стало безпрецедентним кроком у відповідь на російську загрозу. [5]

ОБСЄ, хоча й залишається важливим майданчиком для дипломатичних переговорів, стикається з обмеженнями через політичні розбіжності між її членами, що ставить під сумнів її здатність ефективно виконувати миротворчу функцію.

Реакція Заходу на російську агресію слугує важливим сигналом для інших авторитарних режимів, таких як Китай, Іран та Північна Корея. Зокрема, Пекін уважно стежить за ситуацією, що впливає на його політику щодо Тайваню. [6] Західна підтримка України показує, що агресія не залишається без наслідків, і це може стримати потенційні авантюри з боку Китаю чи інших авторитарних держав.

Вона продемонструвала, що загроза з боку авторитарних режимів є реальною та здатна викликати глобальну нестабільність. Водночас цей конфлікт стимулював посилення колективної безпеки, перегляд підходів до енергетики та реформування міжнародних інституцій.

Досвід України став важливим уроком для всього світу: він показав, що лише спільними зусиллями можна забезпечити стабільність і мир у сучасному світі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Pszczel R. Наслідки російського вторгнення в Україну для міжнародної безпеки – НАТО і не тільки. NATO Review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2022/07/07/nasldki-rosjs-kogo-vtorgnennya-v-ukranu-dlya-myonarodno-bezpeki-nato-ne-tl-ki/index.html>.
2. Войтовський К., Резнікова О. Геополітичні аспекти впливу на хід війни РФ проти України. Національний інститут стратегічних досліджень, 23.08.2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/heopolitychni-aspekty-vplyvu-na-khid-viyny-rf-proty-ukrayiny>.
3. Горбулін В., Бадрак В. Горбулін і Бадрак презентували книгу про російсько-українську війну. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3914149-gorbulin-i-badrak-prezentuvali-knigu-pro-rosijskoukrainsku-vijnu.html>.
4. Колишній Держсекретар США Кіссінджер підтримав членство України в НАТО. Радіо Свобода, 17.01.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kissinger-ukrajina-nato/32227795.html>.
5. Поліщук І. Геополітичні ознаки нового світового порядку. Політичне життя, № 2, 2022. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12180>.
6. Пшел Р. Наслідки російського вторгнення в Україну для міжнародної безпеки – НАТО і не тільки. NATO Review, 17 липня 2022 року. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2022/07/07/nasldki-rosjs-kogo-vtorgnennya-v-ukranu-dlya-myonarodno-bezpeki-nato-ne-tl-ki/index.html>.
7. Шевченко М., Зозуля О., Храпач Г. Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни. *Воєнна стратегія*, № 2(75), 2022. URL: <http://znp-cvsvd.nouu.org.ua/article/view/266598>.

ЄРЕМЕЄК Максим,
студент групи IstP1-B22

Науковий керівник:
к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ НА СТАНОВИЩЕ ДРЕВЛЕПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ

У статті досліджено зміни в канонічному статусі Древлеправославної церкви України після початку повномасштабної агресії рф. Окреслено стан старообрядницьких громад до 2022 року, зазначено негативні явища, які побутують у внутрішньорелігійному житті старообрядницьких громад та охарактеризовано позитивні тенденції, які дають підстави говорити про часткове відновлення мережі громад старовірів в Україні.

Ключові слова: *повномасштабне вторгнення, Білокриницька митрополія, Київська архієпископія Древлеправославна церква, старообрядництво, общини.*

У сучасному релігієзнавчому дискурсі увагу науковців привертають зміни, які відбуваються у внутрішньому та зовнішньому житті різноманітних релігій з початком повномасштабного вторгнення рф, зокрема йдеться мова про збільшення впливу серед громадян, що сповідують православ'я, православної церкви України, піднімається питання канонічної підлеглості УПЦ МП та ін. Однак недостатньо розроблена проблема впливу російської агресії на становище старообрядницьких общин, які хоч і характеризуються локальністю, але разом із тим беруть участь у суспільному та міжконфесійному житті українського суспільства.

Над проблемою працювали В. Машков, Т. Шамсутдинова-Лебедюк, які в статті «Старообрядницька церква: аспекти життя в сучасних умовах» [2] проаналізували роль Древлеправославної церкви в міжконфесійних взаєминах в Україні після 2022 року. Стан розвитку старообрядницьких громад на момент 2014 року в статті «Стан і перспективи розвитку Білокриницької ієрархії старообрядців в умовах незалежної України» [1] визначив В. Машков. Окремі дослідження науковців, пов'язані з проблемами догматики, есхатології, виникнення та поширення старообрядців на теренах України, зокрема над такою тематикою працюють: П. Єремєєв, О. Мірошніченко, Л. Житник та ін.

Зважаючи на актуальність теми, метою дослідження є висвітлення впливу повномасштабного вторгнення росії на внутрішньо- та зовнішньорелігійне життя старообрядницьких громад.

Старообрядницькі громади в умовах Незалежної України до повномасштабного вторгнення перебували на периферії релігійного життя, порівнюючи кількість вірних, священнослужителів та культових споруд із іншими християнськими конфесіями, представленими в Україні. Зокрема,

станом на 2014 р. на 62 громади старообрядців є лише 34 священники, а кількість храмів Білокриницької митрополії, яка вважається центром старообрядництва не тільки в Україні, але й в усьому світі, становить 56 храмів [1, с. 96]. Такі негативні явища пояснюються послідовною антирелігійною політикою радянської влади, після якої старообрядники так і не змогли відновити свій кадровий потенціал та відновити мережу громад і культових споруд.

Окрім цього, спостерігаються негативні явища в площині збереження культових цінностей, оскільки церковне начиння старообрядницьких храмів є об'єктом полювання «чорних антикварів», які вдаються до порушення Кримінального кодексу України та активно грабують як і занедбані храми, так і діючі. Також розуміємо, що існує проблема матеріального характеру, яка виявляється в нестачі фінансів для підтримання належного стану культових споруд, зокрема Свято-Успенських собор у с. Біла Криниця перебуває в аварійному стані, хоч і функціонує належним чином.

Однак існує інформація, що свідчить про поступове відновлення мережі старообрядницьких громад. Зокрема, побудовано храми в містах Балта, Кам'янець-Подільський, Хмельницький, відновлено діяльність Чорнобильського Пустинно-Миколаївського монастиря, заплановано будівництво церкви в Києві [1, с. 97].

Загалом у світі існують чотири найбільші центри старообрядництва, в Україні знаходиться два з них – с. Біла Криниця, про яку йшлося вище, та Стародубщина, що свідчить про те, що Україну можемо вважати значним осередком поширення старообрядництва.

Із початком повномасштабного вторгнення рф в Україну, старообрядники, хоч і будучи ще тоді частиною російської православної старообрядницької церкви, у квітні засудили агресію росії та ідеологію «русского мира», висловила підтримку Україні та заявила про початок руху за автокефалію [4].

Така заява українських старообрядників стала реакцією на висловлення митрополита російської православної старообрядницької церкви Корнилія (Титова), який як і інші російські діячі, виступив із підтримкою ідеології «русского мира» та агресії росії супроти України. Зокрема, ієрарх закликав Збройні сили України скласти зброю і прийти до покаяння та передрік рф «майбутнє імперії», збройну агресію росії ж він назвав «зіткненням добра і зла, по суті Бога та диявола» [5].

Зовсім іншою є заява Білокриницького митрополита Леонтія, який у посланні до архієпископа Київського Никодима наголосив, що ця «шалена і жахлива війна викликала загальне сум'яття», заявив про солідарність з українським народом, висловивши протест проти будь-яких форм війни, а також висловив готовність надати допомогу єдиновірцям [2 с. 116].

Зауважимо й на тому, що для старовірів важливим є аспект консервативності та символіки спадкоємності, відтак в Україні більшість старовірів переймають віру від своїх батьків, а в росії більша частина старообрядників є новонаверненими, тобто такими, які прийшли до віри в

зрілому віці (серед таких і митрополит Корнилій). Окрім цього, на релігійну ситуацію впливає й те, що на території України розміщений центр Білокриницької митрополії (хоч митрополит Леонтій перебуває в м. Бреїлі, що знаходиться в Румунії), тобто історичний центр українського старообрядництва знаходиться не в Москві, а в с. Біла Криниця, що на Буковині.

Попри небажання Москви та митрополита Корнилія зокрема, українські старовіри зробили перші кроки до автокефалії: духовенство Київської архієпископії звернулося до митрополитів Корнилія та Леонтія з проханням надати їм автокефалію, аргументуючи такі дії існуванням суверенної держави Україна, численними зверненнями вірних, особистими переконаннями ієрархів та рішеннями минулих Вселенських соборів, які надавали автокефалію у зв'язку з різноманітними громадянськими та політичними обставинами [4].

Від 2 листопада 2022 року в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань зареєстровано Древлеправославну церкву України (ця назва вживалася до 1988 року) та її новий статут, який було проголошено весною 2022 року [3]. Таким чином, Київська архієпископія засвідчила факт руху до автокефалії двома шляхами: по-перше, звернулася до першої ієрархії – митрополитів світових центрів православ'я з проханням надання автокефалії; по-друге, на юридичному рівні засвідчила факт розриву зв'язків з керівним центром у Москві, що чітко прослідковується в статуті Древлеправославної церкви України.

Отже, зважаючи на все вищевикладене, можна зробити висновок, що повномасштабне вторгнення РФ дало поштовх до відновлення історичної назви старообрядницької церкви – Древлеправославної церкви України, оскільки термін «старообрядники» не є самоназвою цієї християнської конфесії, а виступає таким, який використовували представники інших релігій для позначення громад старовірів. Окрім цього, старовіри України взяли рух на автокефалію і найближчим часом ми можемо очікувати офіційне визнання автокефальності Древлеправославної церкви України з боку митрополита Леонтія, який з перших днів російської агресії засудив путінський режим та висловив підтримку українським старовірам. Розуміємо й те, що в суспільстві існує неоднорідне ставлення до старовірів, яким приписують підтримку Росії через їхнє етнічне походження, однак, зважаючи на все вищезазначене, можемо із впевненістю зазначити, що такі висловлення з боку окремих громадян є абсолютно необґрунтованими, адже старовіри в підґрунті свого соціального служіння мають ідею збереження суверенності та соборності України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Машков В. Стан і перспективи розвитку Білокриницької ієрархії старообрядців в умовах незалежної України. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2014. Вип. 25. С. 96-97

2. Машков В., Шамсутдинова-Лебедюк Т. Старообрядницька церква: аспекти життя в сучасних умовах. *Українознавчий альманах*. Вип.31. 2022. С. 113-117.
3. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті URL: <https://dessa.gov.ua/ancient-orthodox-church-of-ukraine-2-november-2022/> (дата звернення: 26.10.2024)
4. Поки УПЦ МП мовчить, автокефалію просить російська православна старообрядницька церква в Україні. URL: <https://df.news/2022/04/03/rosijskapravoslavna-starobriadnytska-tserkva-v-ukrainizvernulas-po-avtokefaliu/> (дата звернення: 24.10.2024)
5. Йдучи слідами Гітлера: Глава російської старообрядської церкви закликав українців скласти зброю. URL: <https://df.news/2022/03/31/hlava-rosijskoistarobriadskoi-tserkvy-zaklykav-ukraintsiv-sklastyzbroiu/> (дата звернення: 24.10.2024)

УДК 32.01

КЛІМЕНКО Володимир,
студент групи Р1-М24
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент МАРКІТАНТОВ Вадим

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК ПОЛІТИЧНОГО ІНСТИТУТУ

Статтю присвячено аналізу ключових аспектів типологізації політичної опозиції як важливого політичного інституту. Розглянуто різні підходи до класифікації політичної опозиції, зокрема ті, що базуються на методах діяльності, ставленні до системи влади, ступеню згуртованості, а також відповідності цілям і програмним засадам конституційного ладу тощо.

Ключові слова: *опозиція, політична опозиція, типологія, критерії класифікації.*

Типологія політичної опозиції становить предмет наукових дискусій і суперечок у сучасній політичній науці. Багатоаспектність та багатогранність феномену політичної опозиції зумовили існування різних теоретичних підходів до її класифікації.

Р. Даль пропонував типологію політичної опозиції відповідно до цілей, які вона визначає у своїй діяльності. Відповідно він вказував на структурну та неструктурну опозицію. Структурна, на його думку, прагне змінити або, навпаки, запобігти змінам, що відбуваються за основними напрямками функціонування держави, зокрема урядового курсу, типу політичної системи, типу політичного режиму, соціально-економічної структури тощо. Така опозиція не поділяє погляди уряду на розвиток цих основних напрямків. [Див.: 1, с. 54]. Натомість, неструктурна опозиція прагне реалізувати певні зміни

чи запобігти їм у політичному курсі або складі уряду. Вона може підтримувати конструктивні стосунки з владою, залишаючись при цьому лояльною до існуючого політичного режиму, типу політичної системи, обраного політичного курсу чи соціально-економічної структури держави. Її часто називають також нормальною, обмеженою, прагматичною опозицією чи напівопозицією [4, р. 167].

Розроблену Р. Далем типологію деталізує Р. Паннет, виокремивши підвиди структурної та неструктурної опозиції, згідно з якою перша, залежно від методів її діяльності, поділяється на два основних типи:

1) насильницьку (революційну чи радикальну), що не може розраховувати на легальне право реалізовувати свою роль у політичній системі. Значною вадою такого типу опозиції є абсолютна лояльність її до існуючої системи. Така властивість зумовлює недієздатність опозиції, особливо у випадках необхідності впровадження фундаментальних змін;

2) реформістську (нереволюційну) опозицію, яка має іншу специфіку, головна перевага якої полягає у наявності легального права діяти в межах політичної системи, що робить її діяльність більш ефективною та значущою, попри використання у своїй діяльності не лише офіційно визнаних засобів досягнення мети.

Неструктурну опозицію вчений поділив на три типи:

1) кар'єристську (честолюбну) опозицію, діяльність якої спрямована насамперед на отримання влади;

2) політично зацікавлену (нечестолюбну) опозицію, головна мета якої полягає у впливі на політику;

3) опозицією, яка поєднує ознаки обох попередніх типів [1, с. 53-54].

Серед сучасних підходів до класифікації політичної опозиції, найбільш поширеною є типологія, запропонована Дж. Сарторі, який виокремлює відповідальну та невідповідальну опозицію. Відповідальна опозиція характеризується поміркованістю та прагматичністю у своїй діяльності, враховує значення свого впливу на виборців, уникає нереалістичних вимог та обіцянок. Взяти на себе відповідальність, вона розуміє необхідність звітування за виконання обіцянок. На його думку, найкращим середовищем для функціонування відповідальної опозиції є двопартійна система. Натомість невідповідальна опозиція з'являється тоді, коли влада не залучає до своїх структур партій, що займають радикальні позиції [1, с. 54].

Окрім зазначених типів, Дж. Сарторі відзначає існування односторонньої та двосторонньої опозицій. Перша функціонує в умовах партійної системи, де правлячій партії протистоїть політична сила або лівого, або правого спрямування. У свою чергу, двостороння опозиція представлена як лівою, так і правою політичною силою [3, с. 41].

Х. Лінц пропонує класифікацію політичної опозиції, ґрунтуючись на ступені її терпимості до уряду. Згідно такого підходу, опозиція може бути лояльною, нелояльною та напівлояльною.

— лояльна опозиція – більшість опозиційних партій та рухів демонструють терпимість до чинного уряду, у той час як непримиренна частина опозиції не має підтримки широких верств населення;

— нелояльна опозиція, навпаки включає партії, рухи та організації, які принципово заперечують чинну політичну систему;

— напівлояльна опозиція – опозиційні представники не прагнуть радикальної трансформації або руйнації чинної політичної системи. Ця опозиція демонструє різні позиції, що варіюються від неприйняття існуючого політичного режиму до погодження з його основними стратегічними принципами, за наявності певних тактичних розбіжностей [1, с. 54-55].

К. Палескі пропонує розглядати політичну опозицію через призму внутрішньої та зовнішньої типологій. Залежно від належності критерію до сутності опозиції, типологія є внутрішньою, тоді як зовнішня типологія обумовлена середовищем та враховує суспільні та політичні умови, які впливають на неї.

Зважаючи на ступінь згуртованості та організованості членів опозиційної групи, К. Палескі виокремлює родинну та інституційну опозицію. Родинна опозиція характеризується високим рівнем організованості завдяки безпосереднім міжособистісним зв'язкам її членів, зокрема дружнім або родинним. Натомість інституційна опозиція функціонує у вигляді формальних груп, які часто регулюють свою діяльність через різні інституції [5, с. 11-12].

Залежно від способу діяльності опозиція поділяється на легальну та нелегальну. Перша дотримується правових норм, політичних звичаїв і принципів діяльності, що ґрунтується на чесній конкуренції [5, с. 12-13].

Залежно від ставлення до владної системи та відповідності цілей і програмних положень опозиції основоположним принципам конституційного ладу, виділяють системну та антисистемну (позасистемну) опозицію. Системна поділяє основні цінності, принципи та цілі існуючої політичної системи, проте критикує методи й прийоми реалізації політики, а також дії владних структур. Її діяльність не торкається основ державної влади та реалізується в рамках сформованої політичної системи. Антисистемна опозиція відкидає засади суспільно-політичного ладу країни, сприймаючи провладну більшість у якості ворога. Її представники спрямовують свою діяльність на докорінну зміну соціально-політичного ладу, іноді шляхом застосування незаконних методів. Антисистемна опозиція не лише відкидає існуючу систему політичних цінностей, а й активно працює над дискредитацією та делегітимацією інститутів державної влади [2, с. 51].

У межах зовнішньої типології насамперед виділяють режимну та громадянську опозицію. Перша є частиною системи ухвалення політичних рішень, що діє як сталий елемент боротьби за владу та її реалізацію. Її діяльність спрямована на інституції, які беруть участь у реалізації владних рішень. Прикладом є внутрішня опозиція в партії, що входить до правлячої коаліції. Друга виступає частиною структури громадянського суспільства. Основною її метою є не боротьба за владу, а взаємодія з нею задля захисту інтересів тих, хто її підтримує. Громадянська опозиція реалізується через

діяльність професійних, організаційних, екологічних та інших об'єднань, здатних мобілізувати значну електоральні групи [1, с. 56].

Відповідно до місця діяльності опозицію поділяють на парламентську та непарламентську. Парламентська опозиція складається з політичних сил, які представлені в парламенті, але не входять до складу уряду та не підтримують його. Вона повноцінно бере участь у реалізації функцій законодавчого органу, але водночас перетворення на парламентську більшість.

Наявність непарламентської опозиції насамперед пояснюється її слабкістю при здобутті парламентських місць, відсутністю віри у ефективність роботи парламенту та організаційними обмеженнями, зокрема відсутністю можливостей діяти в межах парламенту. Відповідно, вона діє у вигляді груп тиску, груп інтересів, лобіських груп тощо.

Отже, багатогранність політичної опозиції зумовила існування різних теоретичних підходів до її класифікації. Серед ключових критеріїв типології політичної опозиції варто виокремити: відповідність цілям у своїй діяльності; залежність від методів діяльності; відповідність ступеню терпимості щодо уряду; відповідність ступеню згуртованості та організованості осіб опозиційної групи; відповідність способам діяльності; залежність від змін у статусі; залежність від ставлення до системи влади та ступеня відповідності цілей та програмних настанов опозиційних формувань основоположним принципам конституційного ладу; залежність від активності в діяльності; відповідність місцю діяльності тощо.

Варто відзначити, що основні типології опозиції формувалися переважно за біполярною ознакою, що прослідковується у таких поділах як: активна й пасивна, легальна й нелегальна, парламентська й позапарламентська, внутрішня й зовнішня, відповідальна й невідповідальна тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вінничук Н. Типологія політичної опозиції. *Політичний менеджмент*. 2007. № 3. С. 51-59. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/vinnychuk_typolohiia.pdf
2. Ільницька У. Політико-правовий статус політичної опозиції в демократичному суспільстві. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2010. Вип. 22. С. 46-53. <http://surl.li/yazzuf>
3. Орловський В.К. Політична опозиція: основні класифікаційні виміри. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. 2012. Т. 204. Вип. 192. С. 41-43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_204_192_10
4. Dahl R. Governments and Political Opposition. *Handbook of Political Science*. Vol. 3 (Macropolitical Theory) / ed. F. I. Greenstein and N. W. Polsby, 1975. P. 115-174.
5. Paleski K. Opozycja polityczna – proba typologii. *Opozycja w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*. Inst. Nauk spol. Akademii Pedagogicznej im. KEN: Krakow, 2001. 546 s.

**КОВТОНЮК Владислава,
КОСТИШИНА Дарина,
МУРГАЄВ Станіслав,
студенти групи Р1-В22
Науковий керівник:
к. політ. н., РУДА Леся**

РОЛЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У роботі висвітлені події російсько-української війни, які стали поштовхом для формування нової системи міжнародних відносин. Окреслено підтримку надану Україні лідерами інших держав, та їх реакції на дії росії. Продемонстровано як змінилась роль України для міжнародної спільноти та втрата впливу росії на політичній світовій арені. У статті наведені приклади політики стримування, що запроваджується до рф, а також наведено цитати світових лідерів, щодо ситуації в Україні.

Ключові слова. російсько-українська війна, міжнародна система відносин, реакція лідерів, політика стримування, перерозподіл міжнародного порядку.

Події, що відбуваються в Україні з 2014 р. сколихнули стан, як Європи так і всього світу. Збройна агресія рф, що проявилась як активна фаза з 2022 р., стала передумовою для перерозподілу світового порядку, вихід на світову арену нових політичних акторів, дискредитування раніше могутніх держав, що суттєво вплинуло на систему міжнародних відносин.

Починаючи з 2014 року збройна агресія росії проти України відбулась з порушенням росією гарантій, наданих після приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, відомих як Будапештський меморандум, укладений 5 грудня 1994 р.

Події 2014 р. змусили міжнародні організації відреагувати та прийняти міри, щодо подій на сході України [3], зокрема, це питання неодноразово піднімалося на засіданнях Ради безпеки ООН. Генеральна Асамблея ООН, 27 березня 2014 р., прийняла резолюцію «Територіальна цілісність України», яка стала основою всіх подальших міжнародно-правових документів з цих питань, а резолюція від 27 березня 2014 р. «Про підтримку територіальної цілісності України» підтвердила окупацію росією території Криму [10]. 17 квітня 2014 р. в місті Женева за участю вищих дипломатичних представників України, ЄС, США та рф відбулися чотиристоронні переговори щодо деескалації збройного конфлікту між російською федерацією та Україною. Умови які було висунуто

під час переговорного процесу не було виконаною, з метою відстеження подій на Сході України, учасниками переговорів ініційовано створення Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ у складі міжнародних спостерігачів з 57-ми країн, у тому числі і представників російської федерації. Була проведена велика кількість засідань, створено договори, щодо підтримки України та визнання росії, як країни агресора [1].

Такі країни як: США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща та низка інших держав, підтримали Україну та засудили дії росії [3].

Президент США Б. Обама задіяв санкції проти росії, а саме: індивідуальні санкції проти російських високопосадовців та підприємців, замороження активів та візові обмеження, обмежено доступ до міжнародних фінансових ринків, а також була задіяна низка політичних санкцій. Рішення Б. Обами про продовження санкцій проти Росії фактично збіглося із заявою нового президента США Д. Трампа, про те, що він збереже санкції «у будь-якому разі на якийсь час» і скасує їх, тільки якщо їм вдасться знайти спільну мову. Проте подальше висловлювання Д. Трампа вже значно відрізняється від його попередніх оцінок ролі санкцій проти путінського режиму [2]. На санкції поклалися великі надії, проте вони показали свою неефективність. Високопоставлені особи росії неодноразово заявляли, що вони не є руйнівними і що падіння економіки і погіршення життя росіян більше пов'язані із падінням цін на нафту та внутрішніми проблемами країни. Російські лідери також заявляють, що санкції стимулюють пошук альтернативних ринків збуту і розвиток національного виробника.

У той же час, в останні місяці, а надто після перемоги лояльного до кремля Д. Трампа на виборах президента США 2024 р., усе частіше лунають прогнози про те, що санкції будуть або пом'якшені, або взагалі скасовані, оскільки вони не дали очікуваних результатів [5].

За повідомленням інформаційного агентства Інтерфакс-Україна, міністр закордонних справ Великобританії В. Хейг заявив 14 квітня 2014 р., що за подіями на сході України стоїть росія, яка хоче дестабілізувати країну і зірвати президентські вибори. Зокрема він зазначав, що не може бути жодних сумнівів, що це було заплановано росією, адже сили, які в цьому беруть участь, добре озброєні, добре підготовлені, добре екіпіровані та скоординовані, поводяться так само, як і російські військові поводитися в Криму.

Підтримка світових партнерів надала Україні можливість діяти на законних підставах та з визнанням України як країни, що захищає свій суверенітет [3].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, що відбулося 24 лютого 2022 р., змінило вектор світової політики. З розгортанням війни на території Європи, стало зрозуміло, що міжнародні організації не здатні забезпечити мир, а також це викрило нестабільного та небезпечного актора на політичній площині, а саме – росію [4].

Світова реакція на події в Україні, є досить неоднозначною:

- лідери демократичних держав піддали дії росії, а зокрема і в. путіна осуду;
- проти росії було запроваджено 14-ть пакетів санкцій, що включають в себе заборону на експорт російських товарів, обмеження фізичним особам, економічне та культурне обмеження рф [7];
- світові компанії покинули ринок росії [6];
- така політика стримування не відзначається успіхом, адже військові дії з боку рф і далі продовжуються.

Світові лідери продемонстрували свою підтримку за рахунок візитів до України. Першими з початку вторгнення приїхали в Україну прем'єр-міністри Польщі, Чехії та Словенії – М. Моравецький, П. Фіала та Я. Янша. Їхній візит до Києва відбувся 15 березня 2022 р.

Після відступу російських військ з-під столиці в Україні майже кожен день були «високі гості». 8 квітня 2022 р. приїжджав прем'єр Словаччини Е. Хегер, а 9 квітня 2022 р. у Києві вперше побував уже колишній прем'єр-міністр Британії Б. Джонсон [9].

Президентка Європейського Парламенту Р. Меццола приїхала в Київ на запрошення Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука. «Я тут, щоб сказати вам, що ми з вами і в хороші, і в важкі часи. Ми ніколи вас не покинемо», – заявила Пані Р. Меццола, звертаючись до Верховної Ради. «Для мене, для Європи, для усього світу український народ - герої; ви боретесь за те, у що ми всі віримо: свободу, демократію, верховенство права. Без цих цінностей не існує нічого іншого», – зазначила вона. Пані Р. Меццола приїхала не тільки для того, щоб виразити своє захоплення, вона дала три обіцянки членам українського парламенту: по-перше, Президентка Європарламенту наголосила, що Європа не залишить агресію росії безкарною: «Винні відповідатимуть за те, що вони тут скоїли. Нам потрібні більш жорсткі посилені санкції» Вона також підтвердила підтримку Європарламентом прагнення України стати кандидатом на вступ до ЄС – «Україна – це Європа; Україна бачить ЄС як своє призначення тепер більше, ніж будь-коли раніше» [8].

Також на ситуації в Україні відзначиться результат виборів у США 2024 р. Прихід до влади Д. Трампа є неоднозначним: з однієї сторони, за підтримки Республіканської партії США Україна отримала допомогу у вигляді зброї, а з іншої – Д. Трамп передусім націлений на покращення внутрішньої політики США. Тому на даному етапі, ми можемо лише робити припущення, стосовно подальших дії нового американського лідера.

Отже, Україна ХХІ ст. – сильна та войовнича держава, яка формує нові «тренди». Громадяни інших держав активно цікавляться українською історією та культурою, висловлюючи так свою підтримку. Лідери та громадяни інших держав, спостерігаючи за її протистоянням у війні з такою масштабною державою як росія і бачачи як Україна дає їй відсіч, відстоюючи свої кордони, почали співпрацювати з Україною не ідентифікуючи її як частину росії, а як самостійного та незалежного міжнародного партнера.

Події останніх років кардинально змінили сучасну картину світу: масштабна війна змусила звернути увагу на гарантів безпеки та піддати їх критиці; змінилось ставлення до росії, яка в минулому мала тісні зв'язки з могутніми державами завдяки своєму ресурсному потенціалу; змінилася роль України у сучасному світовому порядку.

Список використаних джерел та літератури:

1. «Женевська четвірка» домовилася про звільнення захоплених будівель в Україні [Електронний носій] URL:<https://web.archive.org/web/20140419223810/http://www.unian.ua/politics/909170-jenevska-chetvirka-domovilasya-pro-zvylnennya-zahoplenih-budivel-v-ukrajini.html>
2. За Україну. Останній удар президента Обама по Путіну [Електронний носій] URL:<https://www.radiosvoboda.org/amp/28233238.html>
3. Рада безпеки ООН найближчої ночі проведе засідання щодо України [Електронний носій] URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25331759.html>
4. Роль і місце України в перспективних європейських та Євроатлантичній системах безпеки [Електронний носій] URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf
5. США попереджають, що економічні санкції проти Росії будуть жорсткішими, ніж у 2014 році [Електронний носій] URL:<https://www.holosameryky.com/a/us-warns-russia-economic-sanctions-would-be-sharper-than-in-2014/6411977.html>
6. Тільки 8,3% або 302 світові компанії покинули російський ринок – дослідження [Електронний носій] URL: KSE <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/tilki-8-3-abo-302-svitovi-kompaniyi-pokinuli-rosiyskiy-rinok-doslidzhennya-kse/>
7. Україна запровадила санкції проти осіб і підприємств, що працюють «заради інтересів держави-агресора» – Зеленський [Електронний носій] URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-rnbo-sanktsii/33199674.html>
8. Хто зі світових лідерів приїжджав до України за час війни [Електронний носій] URL:<https://www.ukr.net/news/details/politics/91370444.html>
9. Хто зі світових лідерів приїжджав до України за час повномасштабної війни [Електронний носій] URL:<https://www.slovoidilo.ua/2022/10/26/infografika/polityka/xto-svitovyx-lideriv-pryyizhdzhav-ukrayiny-chas-povnomasshtabnoyi-vijny>
10. Resolutions of the 68th Session [Електронний носій] URL:<https://www.un.org/en/ga/68/resolutions.shtml>

КОСТИШИНА Дарина,
студентка групи Р1-В22

Науковий керівник:
к. політ. н., доцент ВІННІЧУК Ольга

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

У статті висвітлюються події 2013-2014 років, що призвели до масштабних змін у політичному та соціальному житті українців. Окреслені причини Революції Гідності, діяльність владної верхівки та стан суспільства. Демонструються негативні настрої суспільства, під час каденції В. Януковича та його проросійський вектор.

Ключові слова. Революція Гідності, Майдан, українське суспільство, настрої суспільства .

У 2013-2014 роках соціально-політичне життя в Україні сколихнула Революція Гідності, що вагомо відзначилась на подальшій історії країни. Революція Гідності стала першопричиною усіх подальших змін в Україні, аж по сьогодні, вона визначила основний вектор розвитку українською політичної ідеї, а члени громадянського суспільства, які виявили політичну небайдужість щодо майбутнього Української держави, підтвердили легітимність цього вектору, висловивши свою недовіру до діючої влади.

З отриманням незалежності у політичній площині України відбувалось протистояння двох ідей подальшого розвитку: 1) прагнення інтегруватися в Європу, що мало сприяти демократизації країни й мінімізації економічної та політичної залежності від кремля; 2) повернення країни у сферу впливу російської федерації та входження в економічний і політичний союз із нею [5].

Причинами початку Майдану можна виокремити чимало факторів, зокрема – традиційне та систематичне нехтування потребами та проблемами, як окремих громадян, так і громадянського суспільства в цілому, неповага до нього з боку влади, загострення економічної, політичної та соціальної кризи. Зауважимо, що здебільшого ці ж причини було визначено також щодо початку подій 2004 року [1, с. 38].

Причин для невдоволення владою було достатньо. Замість демократичного вектору розвитку в Україні сформувалась олігархічно-кланова модель політичного режиму. Така гібридна модель, що характеризується тісним зрощенням політики та економіки, формувалась поступово, набуваючи специфічних ознак за часів діяльності кожного з президентів незалежної України, та досягла свого пікового стану під час президентства В. Януковича. За майже чотири роки президентства В. Януковича його старший син Олександр став одним із найбагатших українців. Так само швидко збагачувалося й найближче оточення гаранта, а корупційних випадків ставало дедалі більше. Середній і малий бізнеси зазнавали утисків із боку фіскальних і

перевіряючих органів, великий – змушений був ділитися активами й капіталом з представниками чинної влади [4, с. 19].

Вагомим фактором задля початку Євромайдану був прихований контроль з боку росії, свідомі українці розуміли, В. Янукович та його команда діють в інтересах рф, яка в свою чергу прагне нав'язати українцям свої ідеали, свою мову та свою культуру. Бажання росії впливати на хід рішення в українському суспільстві змусило українців повстати і дати відсіч колоніальній ідеї сусідньої держави. Це був також початок боротьби проти самої рф, який згодом переріс у військовий конфлікт.

Недовіра до чинної влади починає зростати, було проведено багато акцій протесту, як політичними опозицією так і звичайним громадянами, настрої українців були ворожими по відношенню до В. Януковича та його команди. Чинників, що демонстрували узурпативну політику президента є чимало і кожен з них наближав виникнення великого конфлікту.

Під час своєї каденції В. Янукович незаконно вніс зміни до Конституції, задля узурпації влади в країні. Крім того, офіс Генеральної прокуратури України проводило розслідування за фактом фальсифікації голосування за так звані «диктаторські» закони від 16 січня 2014 року та заволодіння газом, що належить підприємствам «Укргазвидобування» і «Укрнафта» [3]. В. Янукович мав на меті монополізувати владу в державі у своїх руках, зокрема за допомогою тиску на ЗМІ: власники медіа заявляли про цензуру, а в 2012-2013 роках Інститут масової інформації та Незалежна медіа профспілка назвали В. Януковича і главу МВС Захарченко головними ворогами преси в країні. До кінця першого президентського терміну В. Януковича найбільші медіа-активи були сконцентровані в руках наближених до нього олігархів. Ключовим рішенням в концентрації ЗМІ стала купівля найбільшого холдингу, а саме – «Український медіахолдинг» в який входили впливові колись журнали Кореспондент та Forbes Україна, а також популярні сайти Korrespondent.net, bigmir.net та інші, олігархом С. Курченком [2].

Виразну проросійську позицію Януковича можна помітити через його вплив на освіту та мову. Міністерство освіти під керівництвом проросійського Д. Табачника розпочало процес перегляду трактування української історії у навчальних закладах, витісняючи українську мову з інформаційно-культурного простору. 3 липня 2012 року, після ухвалення Верховною Радою закону «Про засади державної мовної політики», який передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, де чисельність нацменшин перевищує 10%, розпочалися масові протести і голодування активістів на сходах Українського дому в Києві. Ці події отримали назву «мовний Майдан» [6].

У квітні 2013 року активісти політичної партії «Демократичний альянс» розпочали пікети біля резиденції Януковича «Межигір'я» та організували акції на дорозі, якою президент їздив до Адміністрації Президента. Учасників цих протестів часто затримували. Лідера партії «Демальянс» В. Гацька та керівника київського осередку М. Панова заарештували на 5 та 7 діб відповідно за участь у протесті біля Межигір'я. У червні 2013 року М. Панова знову

заарештували за те, що він стояв на узбіччі дороги з плакатом «Янукович, геть з Києва!» під час руху кортежу президента. На членів партії регулярно чинили тиск, порушували кримінальні справи [6].

Ці демонстрації були наслідком монополізації влади В. Януковичем, наслідками репресій з боку діючої влади та спробами перетворити політичний режим в Україні на недемократичний.

Ключовим стало те, що 21 листопада 2013 року, Кабінет Міністрів України оприлюднив розпорядження № 905-р «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони», в якому йшлося про тимчасове зупинення підготовки підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною й відновлення діалогу з російською федерацією щодо співпраці в межах Митного союзу. Увечері цього самого дня українці вийшли на Майдан, щоб висловити протест проти рішення уряду. Вони сподівалися, що активна позиція громадян змусить українського президента підтримати проєвропейський курс розвитку країни. Однак 29 листопада В. Янукович повідомив офіційним представникам ЄС про відмову від підписання зазначеної угоди, посилаючись на те, що росія вимагає проведення консультацій Україна–росія–Європа та що остання має компенсувати Україні можливі втрати від погіршення відносин між Україною й рф [5].

Активність молоді та використання соціальних медіа відіграли вирішальну роль у мобілізації мас і стимулюванні Революції Гідності. Молоде покоління, розчароване статус-кво, вийшло на вулиці, щоб вимагати змін і виступати за більш прогресивне та інклюзивне суспільство. Молодіжні рухи стали рушійною силою закликів до реформ, використовуючи платформи соціальних мереж для організації протестів, поширення обізнаності та посилення своїх голосів. Енергія та цілеспрямованість молоді сприяли системним змінам в Україні.

Отже, можна відслідкувати, що причин для початку Революції Гідності було достатньо. Хоча і прийнято вважати, що основною є саме не підписання Угоди з ЄС, настрої українського суспільства відображали революційний стан ще до цього. Ігнорування базових прав та свобод людини, шкода приватному бізнесу, культурний утиск, проросійські ідеї, нехтування демократичними ідеалами, елементи цензури, тиск з боку рф, невідповідність вчинків влади її обіцянками – усе це агітувало український народ протидіяти провладній еліті. Наслідки чого ми можемо спостерігати і по сьогодні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевиц Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 255 с.

2. Зануда А., Черноус Г., Данильченко А., Кундіренко Г. Перемоги і зради після Майдану. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47055149>
3. Сарахман І. Революція Гідності в Україні : причини, передумови і наслідки» [Електронний носій] URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22054/1/723-725.pdf>
4. Учасники Революції Гідності про буремні події 8-ми річної давності. Частина I. Українське радіо. URL: <http://schedule.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97236>
5. Український капітал. Вже не сировинний придаток: як ЄС став головним торговим партнером України. URL: <https://ucap.io/vzhe-ne-syrovynnyj-prydatok-yak-yes-stav-golovnym-torgovym-partnerom-ukrayiny-2/>
6. Врадіївських гвалтівників звинувачують у замаху на вбивство. BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/08/130806_vradiivka_new_suspicion_vc

УДК 008: 141.78

КОСТИШИНА Дарина,
студентка групи P1-B22

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

У роботі продемонстровано виникнення та ключові аспекти течії постмодернізму. Окреслено особливість течії у порівнянні з іншими, досліджено подальшу наявність постмодернізму у житті суспільства. Робота покликається на праці французьких філософів того часу, та демонструє основні цілі та ідеали постмодернізму.

Ключові слова. *постмодернізм, філософія, смерть автора, симулякр, іронія, симуляція, імітація, гра, релятивізм, деконструкція.*

Постмодернізм – історичний період, що прийшов на заміну модерну, та знайшов місце у всіх сферах людського життя. Початком постмодерністської тенденції, зазвичай вважають 1960-70 рр., але риси постмодернізму виразно прослідковуються ще у дадаїзмі. Поява культури постмодернізму є відображенням стану суспільства після двох воєн і новим розподілом світового порядку, знищення старих моральних та етичних координат, що не знайшли собі місце у тогочасному сприйнятті світу, породили створення нових ідей, та векторів розвитку, що деконструювали попередні ідеали.

Післявоєнний період характеризувався відчуттям «кінця історії», невизначеності, скептицизмом та недовірою до ідеології модернізму [6]. Поява

постмодернізму, насамперед зумовлена, як реакція на ідеали модернізму, а саме, як повне розчарування у його ідеях.

Для постмодерністської доби характерними є такі ідеї як: релятивізм, деконструкція, іронія, симулятивність, смерть автора, гра. Течія відкидає всі раніше створені ідеали, будуючи абсолютно нову, іронічну, насмішливу та сюрраелістичну реальність.

Релятивізм підкреслює абсолютну відсутність об'єктивності, наголошуючи на тому, що вся істина є суб'єктивною, а мораль є індивідуальною, а не загальноприйнятною, на відміну від модернізму, який чітко поділяв світ на «чорне» та «біле» [2]. Релятивізм знищував об'єктивне розуміння моралі, наголошуючи на тому, що чітких правил для її визначення не існує. Свою роль у формуванні релятивізму, відіграв абсурдист А. Камю, його наративи породжували безсенсовість життя, як такого, що перекочувало у постмодернізм, як варіативність сенсів і відсутність його як єдиного.

Деконструктивізм першоідейно зародився як підхід до нового аналізу тексту, за співпрацею Ж. Дерріда [3]. Та згодом став широко використовуватись як значення ревізійнізму, тобто повній переоцінці парадигми світу [5]. У цій концепції, постмодернізм повністю відкидає усі нажиті раніше цінності, філософії, культури, мистецтва, релігії, починаючи від періоду античності до передуючого йому модернізму, будуючи нову, незаплямовану минулим ідею.

Іронія у постмодернізмі стає радикально, насмішливою та скептичною, це новий спосіб «змішати» різноманітні жанри, зруйнувати межу між «високим» та «низьким» мистецтвом. На відміну від модернізму, що вбачав в мистецтві одне найвище та найсучасніше значення, постмодерністська іронія породжує безліч значень, що можуть висміювати, чи відкидати «велике» значення витворів мистецтва. Тобто постмодернічна іронія, ширше розкриває поставленні питання демонструючи полярність світу, та дозволяє мати різні реакції на подію.

Відома праця французького філософа Ж. Бодріяра «Симулякри та симуляція» відіграла свою значну роль у розвитку постмодерністської культури. Епіграфом до трактату є такі слова: «Симулякр – це зовсім не те, що приховує за собою істину, – це істина, яка приховує, що її немає. Симулякр є істина» [1]. Іронічно, що покликається цей текст, на Книгу Еклезіяста, хоча насправді таких слів там немає. Говорячи детальніше, симулякр – це відображення неіснуючої реальності, що на думку Бодріяра, найвдаліше описує постмодерністське суспільство, імітація є основною схемою виживання в цьому суспільстві і вона стосується усіх сфер життя. На думку Бодріяра усі грають відповідну роль, копіюючи «щось», але ця копія немає оригіналу, як і симулякр – копія, копії, якої не існує. Через те, що усі сфери в постмодернізмі втратили свої попередні ідеали, суспільство повинно симулювати нову реальність, але при цьому не маючи на що покликатись, через це і відбувається симулякр.

Есе французького філософа Р. Барта «Смерть автора» [4] – праця, яка внесла значні зміни у розумінні та переосмислені тексту, але й тим самим привнесла свою складову у постмодернізм. Барт говорить про те, що на передній план літератури виходить читач, що першочергово важливим є його розуміння тексту, а не ідея про те, що хотів сказати автор. Він задається питанням, про те, чи можемо ми трактувати слова автора, як слова автора, чи це слова саме персонажа про якого він пише. Тобто автор, більше не розглядається, як ключова фігура, що створила текст, це лише інструмент, для його створення, а сам текст, повинен набувати сенсу самостійно, за допомогою читача. Беручи до уваги ідею релятивізму та іронії, можна сказати, що кожен читач відкриває свій сенс тексту, який не є нав'язаний нормами.

Гра, як основа побудови постмодерністської реальності, впливає зі згадки про симулякри та симуляції. Суспільство не має на що покликатись, відбувалась побудова абсолютно нової реальності, з використанням нових символів, з появою масовості та глобалізації, з використанням технологій, що розмивали межу між ілюзією та реальністю. Розчарування в ідеалістичних установах модернізму, призвело до «колючої» та бунтівної реальності, та бунт у постмодернізмі ніколи не виходив у конкретну діяльність, а основним його проявом, для діячів епохи є саморефлексія і зосередження на власному сприйнятті світу індивідом. У цьому і полягає феномен постмодернізму, негативна реакція на реальність, яка є зімітована самим суспільством, насміхання з власно створеної реальності, піддавання її сумніву. Можна сказати, що постмодерністська епоха є епохою театру та акторів, де ніхто досконало не знає своєї ролі, і всі хочуть віднайти метанаратив, який самі ж знищили.

Говорячи про завершення епохи постмодернізму, багато хто вважає, що вона добігла свого кінця, та на даному етапі зароджується метамодернізм. Та на мою думку, постмодернізм не помер, він залишив свої цінності та принципи і продовжує жити у самому метамодернізмі, адже багато його ідей не є вичерпаними, а отже стверджувати про декаданс постмодернізму було б помилкою. На мою думку, епоха не використала весь відведений їй час, цим самим не маючи змоги розкрити усі ідеї та тенденції, пов'язано це з тим, що постмодернізм став колосально новим проявом, який раніше не мав глобальності у світі і тому призвичаїтись до нього, і достеменно розкрити змоги не було. Саме тому є місце для повернення постмодернічної ідеї, або як було сказано раніше її відображення у новій епосі.

Постмодернізм – це глобальна симуляція у всіх проявах, яка вміло прижилась і відображала настрої суспільства. Постмодернізм – це коли ти робиш ляльку ляльки, будучи при цьому лялькою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ: Основи, 2004. 231 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf

2. В. Пазенок. Етичний релятивізм. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. О. Соболев. Деконструкція. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
4. Р. Барт. Смерть автора. *Літературознавча енциклопедія* : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 506 с.
5. Ю. Шайгородський. Ревізіонізм. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 626 с.
6. The Dilemma of Postmodernism [Електронний носій] URL: <https://web.archive.org/web/20190408033859/http://wsjamison.uaa.alaska.edu/pm d.htm>

УДК 316.485.26:008

ЛОФЕРДЮК Марія,
студентка групи IstA1-B21
Науковий керівник:
к. політ. н., РУДА Леся

КУЛЬТУРНИЙ ТЕРОР ЯК ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З НАЦІОНАЛЬНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ: ТРАГЕДІЇ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

У статті здійснено спробу осмислити причини, через які проти митців застосовувався терор, а також розглянуто питання його виправданості політичними структурами в питаннях доцільності у контексті історичних обставин. Увагу звернено й на те, як репресії вплинули на розвиток української культури, творчий потенціал нації та її інтелектуальну еліту. Окремо досліджено наслідки цих подій для формування національної ідентичності, зокрема в умовах боротьби за збереження культурних цінностей і мови.

Ключові слова: *культурний терор, репресії, національна ідентичність, українська культура.*

Культурний терор, як форма тиску на суспільство, є одним із найпоширеніших інструментів у боротьбі з національною ідентичністю. Протягом століть різні режими, використовуючи методи цензури, репресій, насильницької асиміляції та знищення культурної спадщини, намагалися стерти унікальність окремих народів і підпорядкувати їхні цінності власним інтересам. Українська культура, яка завжди була джерелом духовної сили та національної свідомості, неодноразово ставала мішенню таких атак.

Аналізуючи основні події в історії України, не слід звертати увагу тільки на моменти, які ошчаслилювали нашу багатомільйонну державу. Формування національної свідомості, можливість розвивати «своє» є вже звичайним для нас явищем, проте слід пам'ятати, ХТО сприяв збереженню та передачі нашому поколінню самобутньої культури. Важко визначити найважливіші дати за всю історію України, але ще важче виокремити найбільші втрати нашої еліти, адже кожен, хто загинув за Україну, прагнув побудувати сильну державу. І, якщо відверто, то сьогодні таких людей не вистачає. Радянська каральна машина зуміла не знищити, але добряче призупинити бажання українців боротись за свою історію, минуле та майбутнє. Наслідки ми споглядаємо просто зараз.

Знищення митців, заборона творів, руйнування архівів і пам'ятників – усе це слугувало засобами придушення української ідентичності. Покоління художників, письменників, музикантів, архітекторів – від «Розстріляного відродження» до дисидентів – стали жертвами систематичного терору, який мав на меті не лише фізичне винищення, а й духовне обезглавлення нації.

У 1920–1930-х роках український культурний ренесанс був жорстоко перерваний, і нині відомий як «Розстріляне відродження». Сотні письменників, поетів, художників, композиторів стали жертвами політичних репресій. Їхні твори заборонялися, а імена викреслювалися з історії. Режим намагався нав'язати нову, «соціалістичну» культуру, яка знецінювала національні традиції та перекручувала їхню суть.

23 січня 1921 року в паризькому Театрі Єлисейських полів укотре звучить «Щедрик» Миколи Леонтовича. У залі – овації та квіти. В будинку ж Леонтовичів, цього ж дня, із самого ранку чути постріл – куля випущена Афанасієм Гріщенком забрала останній подих неймовірного Миколи Леонтовича. І знову життя грає вперту іронію. Сім'ї Миколи Дмитровича не вистачає коштів навіть на харчування, в той самий час твори Миколи тріумфують в Європі. Завдяки «Щедрику» українську культуру хочуть просувати світові митці, радянська ж система забуває про Леонтовича після його вбивства та вважає «неактуальним» збереження пам'яті про композитора [3].

Намагаючись викликати довіру й укріпити свою владу, XII з'їздом РКП (б) у квітні 1923 року була введена політика коренізації [1, с. 58]. Для українських митців це було ковтком свіжого повітря. М. Хвильовий, М. Зеров, Г. Косинка, Л. Курбас робили все необхідне для розвитку нашої культури.

У 1930 році у Харкові був побудований будинок «Слово» – місце, де мали змогу творити безумовно світила української літератури. Будівля з висоти пташиного польоту нагадувала літеру «С». Спочатку це було «Слово», пізніше – «Смерть». Саму ініціативу будівництва висловили митці, які приїжджаючи до Харкова задля розвитку культури. Вони буквально спали на газетах і боялись, щоб їхні записи не погризли миші. Запропонувавши побудувати будівлю, де могли б проживати літератори – отримали схвалення. Хороший дядечко Сталін був зовсім не проти допомогти, адже йому скупчення всіх українських діячів в одному місці грало на руку, наглядати за ними було значно

легше. Митці це чудово розуміли. Письменник та драматург Микола Куліш, пишучи свого «Мину Мазайла», доручив дядьку Тарасу фразу, яка стала пророчою: «Їхня українізація – це спосіб виявити всіх нас, українців. А тоді знищити разом, щоб і духу не було» [4].

У контексті пошуку «зрадників Советської системи» слід згадати персону наркома Миколи Єжова. Нам чудово відомо, що українські діячі ревно захищали свою, національну ідею, але й комуністична партія могла похизуватись такими відданими працівниками, одним з яких був вище згаданий персонаж. Багато висловів товариша Єжова описано у статті Юрія Шаповала «Україна в добу «Великого терору»: етапи, особливості, наслідки». Оскільки Сталін шукав людину надійну, здатну виконувати його бажання без лишніх запитань та вагань, кандидатура Миколи Івановича не мала гідної конкуренції. Він був настільки відданим своїй справі, що його промова на пленумі ЦК ВКП у лютому 1937 р. тривала три дні. Там же він розповідав про «проблеми» у роботі із опитуваними: «Частіше за все, коли ставиш питання про арешти, люди, навпаки, захищають цих людей... Я зазвичай відповідаю: дякуй, сволото, що ми берем цю людину, дякуй, що шкідника берем» [6, с. 131]. Для його персони позбавити життя будь-кого з митців проблемою не було. У якомусь із трактувань це можна назвати навіть сенсом життя та діяльності Миколи Єжова.

Більше дізнатись про історії митців українського авангарду, які постраждали від дій радянських спецслужб можна з проекту «Українські митці 1920-х у фокусі радянських спецслужб», який реалізує Центр досліджень визвольного руху спільно з партнерами за підтримки Українського культурного фонду. У їхній інформаційній брошурі подано історії 19 діячів на основі 1100 документів.

Для того, щоб усунути культурних діячів від їхньої активної діяльності, спецслужби навіть не намагались висунути дійсно правдиві обвинувачення. Прикладів є безліч.

Драматург та поет Кость Буревій був обвинувачений за «підготовку замахів на керівників радянської держави», хоча у протоколі обшуку про хоча б якусь знайдену зброю не зазначено. 17 грудня 1934 року митця розстріляно.

Літературознавцю та критику Миколі Зерову висунули обвинувачення з огляду на «особливе розуміння» людинками з НКВД його вірша «До кобзи», де ними нібито було знайдене «оспівування політичних борців минулого» [5, с. 10]. Спочатку поет не визнавав своєї провини, та через декілька місяців змінив свої покази. Але це не зупинило слідчих, які з кожним новим допитом отримували все більше потрібних для них даних.

Схожа доля спіткала й українського журналіста, авіаконструктора Євгена Касяненка. Проти нього свідчила племінниця, яка завзято розповідала про діяльність дядька в будинку «Слово». Зокрема, йшлося про те, що Касяненко часто проводив там «вечірки», на яких не тільки закликав боротись із радянською владою, але й пообіцяв видати присутнім 10 револьверів для вбивства Сталіна й Постишева. Ще один вечір запам'ятався дівчині співами

«Ще не вмерла Україна» вже у виконанні Івана Касяненка. Після років плідних «допитів» Євген Іванович зізнався у скоєному: «Я вчинив як двічі боягуз і дворушник та заслуговую суворого покарання. Однак я прошу повірити мені, що я щиро каюся перед радянською владою і докладу всіх своїх зусиль, щоб знову заслужити її довіру, якщо вона помилує моє життя». Хоча, варто зазначити, що трохи пізнішим часом датуються кардинально інші свідчення журналіста: «Я повторюю, що ніякої антирадянської роботи я не вів і учасником націоналістичної організації ніколи не був» [5, с. 15], але від розстрілу Євгена Касяненка це не вберегло.

Наступний етап – «Хрущовська культурна відлига». Попри лібералізацію суспільства, режим продовжував відтворювати тоталітарний характер. Проте це не стало перешкодою для Л. Костенко, В. Симоненка, А. Горської, Є. Сверстюк, І. Дзюба.

У січні 1972 року КДБ провели «операцію «Блок»» або «арештовану коляду». 14 націоналістичних елементів були заарештовані одразу ж, до кінця року – вже 100 осіб зазнали жорстоких репресій. Серед них – поет-шістдесятник Василь Стус, дисидентки Марія й Ганна Садовські, лікарка та правозахисниця Олена Антонів, журналіст та публіцист В'ячеслав Чорновіл, поетеса Ірина Калинець, правозахисник Михайло Горинь, політик та публіцист Іван Гель. Під ініціативою зберегти українські традиції не дивлячись на атеїстичний режим КДБ розгледів рух, під час якого «націоналістично налаштовані особи мають намір організувати з числа студентів Київського державного університету, політехнічного інституту та творчої інтелігенції групи для проведення колядок на Русанівці, Дарниці, Святошині, Академмістечку, а також у центрі міста Києва», тобто антирадянську агітацію та пропаганду [2].

Культурний терор, як інструмент боротьби з національною ідентичністю, залишив глибокі рани в історії України та долях її митців. Трагедії українських діячів культури – це свідчення цілеспрямованого нищення національного духу, адже саме культура є однією з головних основ самоусвідомлення народу. Репресії, цензура, фізичне знищення митців та їхніх творів мали на меті позбавити українців їхньої історичної пам'яті та створити культурний вакуум, який легко було заповнити імперськими ідеологіями.

Неможливо з'ясувати, скільки вбивств стали визначальними для майбутнього України. Українських патріотів знищували одиницями, десятками, сотнями. Сьогодні ці уроки минулого є надзвичайно актуальними. Захист культурної спадщини, популяризація творчості репресованих митців, збереження мови, традицій і національної пам'яті є не лише справою честі, а й питанням існування нації. Культурний терор довів, наскільки руйнівним може бути втручання в культурне життя, а також наскільки важливо усвідомлювати цінність і силу власної ідентичності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Найда В. Тоталітарна держава та національна культура: проблема взаємовідносин. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. Харків, 2017. С. 57-59.
2. Операція "Блок": Як КДБ полював на дисидентів і арештовував за коляду. *Суспільне Культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/196798-50-rokiv-operacii-blok-ak-kdb-poluvav-na-disidentiv-i-arestovuvav-za-koladu/> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Передсмертне пророцтво Миколи Леонтовича. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/peredsmertne-prorotstvo-mikoli-leontovicha/> (дата звернення: 19.11.2024).
4. Символ геніїв і репресій: що відомо про унікальний будинок "Слово", де творила українська еліта. *24Дім*. https://24tv.ua/house24/budinok-slovo-shho-vidomo-pro-budivlyu-hto-niy-zhiv-chomu-dim_n2668361 URL: https://24tv.ua/house24/budinok-slovo-shho-vidomo-pro-budivlyu-hto-niy-zhiv-chomu-dim_n2668361 (дата звернення: 19.11.2024).
5. Справи двадцятих. Український авангард в архівах комуністичних спецслужб. URL: <https://cdvr.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Archive-Web.pdf> (дата звернення: 19.11.2024).
6. Шаповал Ю. Україна в добу «Великого терору»: етапи, особливості, наслідки. С. 128-163.

УДК 32:316.776](4)

ОЛЕКСІЙЧУК Дмитро,

студент групи Р1-М23

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент ЧАБАНОВ Василь

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

У дослідженні зроблено спробу проаналізувати європейський досвід інформаційної політики та з'ясовано його динаміку у військово-політичних умовах.

Ключові слова: *інформаційна політика, принципи, військово-політичні умови, європейський досвід.*

Європейський досвід інформаційної політики є важливим чинником функціонування інформаційного суспільства, що сприяє і залучає різні соціальні групи до політичного життя, забезпечує доступ до влади та розвиток пріоритетних напрямів внутрішньої й зовнішньої політики. Такий досвід є

особливо важливим в умовах сучасної війни російської федерації проти України, що й актуалізує дане дослідження.

Саме тому мета дослідження європейського досвіду інформаційної політики у військово-політичних умовах.

Історію розвитку інформаційного суспільства в Європейському Співтоваристві можна почати з 1979 року, коли відбулася Європейська Рада в Страсбурзі, на якій вперше було заявлено, що інформаційні технології мають широкі соціальні та політичні наслідки для Співтовариства. Надалі Європейський Союз розпочав активну політику у сфері формування та регулювання інформаційного суспільства, встановлення норм і стандартів функціонування держав в інформаційному просторі [2, с. 93].

Протидія інформаційній війні та дезінформації в країнах ЄС здійснюється в рамках побудови відповідної системи стратегічних комунікацій, які є найефективнішим інструментом для досягнення цілей захисту інформаційного простору та інформаційної безпеки. У листопаді 2016 року Європарламент схвалив резолюцію під назвою «Стратегічна комунікація ЄС для протидії пропаганді, спрямованій проти нього третіми сторонами». У цьому документі серед загроз названі російські ЗМІ, зокрема: телеканал RT, агентство Sputnik, а також окремо згадані фонд «руській мир» і «роспівробітництво». У документі міститься заклик розширити повноваження StratCom-East і перетворити його на повноцінний департамент Європейської служби закордонних справ. З вересня 2017 року у Фінляндії розпочав роботу Європейський центр протидії гібридним загрозам (The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats) [3, с. 50].

Зазначені резолюції були прийняті на тлі поширення росією дезінформації в Європі. В Європі Путіна називають «майстром» формування інформаційних стратегій для різних країн ЄС. Роками кремль створював мережу політиків у Європі, які стали його рупором для спілкування з внутрішньою аудиторією. Хоча в ЄС приймаються відповідні рішення щодо запобігання дезінформації та захисту інформаційної безпеки, кремль продовжує знаходити механізми впливу на ЗМІ [6].

«Наступальна інформаційна кампанія» російської федерації проти європейських держав базується на існуючій низці випробуваних і успішних тактик, до яких належать наступні:

- просування пропаганди та порядку денного російської федерації через підконтрольні державні ЗМІ (RT, «Супутник»), які намагаються обійти введені обмеження на роботу в країнах ЄС (наприклад, через VPN);
- діяльність фейкових мереж – клонів справжніх європейських ЗМІ (імітація таких ЗМІ як «Bild» у Німеччині, «20 minutes» у Франції, ANSA в Італії, «Guardian» у Великій Британії тощо);
- активність сплячих сайтів – неактивних веб-сторінок, які формують аудиторію за допомогою неполітичного контенту, а в міру набуття популярності починають поширювати дезінформацію [5];

- маніпуляції в соціальних мережах (зокрема, за допомогою масштабних російських ботофабрик);
- проведення кібератак і хакерських атак на критично важливі об'єкти та веб-сайти державних установ європейських держав (наприклад, робота російських хакерських угруповань «Advanced Persistent Threat 28» (APT 28) або «Fancy Bear», що входить до складу ГРУ РФ. Російська Федерація) тощо [5].

Протидія ЄС російській дезінформації передбачає:

- запуск у 2015 році платформи «EUvsDisinfo» – флагманського проекту Оперативної робочої групи зі стратегічних комунікацій Європейського Союзу (займається регулярним виявленням та аналізом випадків дезінформації в різних країнах Європи);
- оновлення від 2022 року Кодексу практики щодо дезінформації (ініціатива запроваджена для демонетизації поширення дезінформації в онлайн-середовищі; забезпечення прозорості політичної реклами; розширення можливостей користувачів тощо);
- удосконалення правового регулювання цифрових послуг (оновлення Закону про цифрові послуги, що передбачає встановлення чітких правил для онлайн-платформ, підвищення прозорості та підзвітності);
- посилення санкцій проти російських державних ЗМІ із заборонаю їхнього мовлення на території Європейського Союзу;
- проведення розслідувань на загальноєвропейському (на рівні інституцій ЄС) та національному рівнях щодо випадків іноземного втручання та операцій впливу третіх країн;
- упровадження проактивних заходів – запуск додаткових ініціатив фактчекінгу; підвищення рівня медіаграмотності населення; моніторинг та виявлення дезінформації на ранніх стадіях тощо [5].

У 2023 році Жозеп Боррель оголосив про створення «Центру обміну та аналізу інформації» Європейського Союзу для збору даних про загрози, пов'язані з дезінформацією та маніпуляціями ззовні. Це сприятиме обміну інформацією про основні причини, інциденти та загрози, а також обміну досвідом, знаннями та аналізом [1].

Масштабні технологічні перетворення залишаються пріоритетом створення умов для глобального впливу ЄС на світову геополітику й економіку. Для цього Європейський Союз активно впроваджує сучасні цифрові ініціативи для розвитку інформаційного суспільства. Наприклад, «Європейський цифровий компас 2030» (Digital Compass 2030) [8]. Комісія пропонує Цифровий компас для перенесення цифрових амбіцій ЄС на 2030 рік у конкретні терміни. Вони розвиваються навколо чотирьох основних моментів:

1. Громадяни, які мають цифрові навички та висококваліфіковані цифрові професіонали: до 2030 року принаймні 80% усіх дорослих повинні мати базові цифрові навички, а в ЄС має бути 20 мільйонів фахівців з ІКТ – і більше жінок повинні виконувати цю роботу.

2. Безпечна та стійка цифрова інфраструктура: до 2030 року всі домогосподарства ЄС повинні мати гігабітне з'єднання, а всі населені пункти мають бути покриті 5G; виробництво прогресивних і стабільних напівпровідників у Європі має становити 20% світового виробництва; у Європі також має бути свій перший квантовий комп'ютер.

3. Цифрова трансформація бізнесу: до 2030 року три з чотирьох компаній використовуватимуть сервіси хмарних обчислень, великих даних та штучного інтелекту [4].

4. Цифровізація державних послуг: до 2030 року всі ключові державні послуги мають бути доступні онлайн; всі громадяни мають доступ до своїх електронних медичних карт; і 80% громадян повинні використовувати рішення електронної ідентифікаційної картки (eID) [4].

Отже, найбільш продуктивна робота в сфері інформаційної політики в ЄС розпочалася після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Це знаменувалося тим, що ЗМІ росії намагалися впливати на зарубіжні медіа та просувати свої політичні погляди, маніпулювати ситуацією в Європі тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. «Брехня у промислових масштабах»: як росія атакує ЄС. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/brehna-u-promislovih-masstabah-ak-rosia-atakue-es/a-64644725> (дата звернення: 06.11.2024).
2. Грень Р. Т. Інтеграція України в єдиний цифровий простір ЄС // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 47. 2023. С. 25-29.
3. Денисюк Ж. З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. *Вчені записки ТНУ В. І. Вернадського. Серія: державне управління*. Т. 32 (71). 2021. № 2. С. 46-51.
4. Європейське цифрове десятиліття: встановлення курсу на Європу з цифровими можливостями до 2030 року. EU4Digital. URL: <https://eufordigital.eu/uk/europes-digital-decade-setting-the-course-towards-a-digitally-empowered-europe-by-2030/> (дата звернення: 06.11.2024).
5. Російські дезінформаційні кампанії в Європі. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rosiyski-dezinformatsiyni-kampaniyi-v-yevropi> (дата звернення: 06.11.2024).
6. Росія почала інформаційну війну: як ЄС перед виборами бореться з фейками. URL: <http://surl.li/kgczwo> (дата звернення: 06.11.2024).
7. Чукут С. А., Джига Т. В. Інформаційна політика в Україні (опорний конспект лекцій до нормативного курсу) : навчальний посібник. Київ, 2016. 94 с.
8. Communication from the commission to the european parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Brussel, 2021. URL: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2021/03/2030->

УДК 32.017.57:179.8]:[316.485.26:316.776

ОЛІЙНИК Андрій,
студент групи Р1-М23
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент ЧАБАНОВ Василь

ВИКОРИСТАННЯ ФЕЙКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

У дослідженні зроблено спробу проаналізувати феномен фейків як інструмента інформаційної війни проти України. З'ясовано, що найчастіше фальшивий контент ворог поширює через пости в мережі «Viber», «Телеграм», матеріалах на ютубі та в інстаграмі.

Ключові слова: *фейк, інформаційна війна, фактчекінг, довіра, населення.*

В умовах сучасної війни російської федерації проти України проблема дезінформації стала найактуальнішою, адже окрім завойованих територій українцям необхідно відвойовувати свідомість своїх громадян, повертати її у національний медіапростір, а останній звільнити від штучних російських міфологій і наративів.

Саме тому мета дослідження полягає у вивченні феномену фейків як інструменту інформаційної війни проти України.

Системність вивчення фейків включає не лише аналіз функціональних механізмів їх виникнення та розповсюдження, а й комплексні заходи щодо активної боротьби з ними та їх спростування, а також пошук шляхів законодавчого покарання за цей вид порушень. Сьогодні фейки є першою психологічною зброєю, використання якої під час війни може змінити когнітивні установки суспільства та мати фатальні наслідки.

У перекладі з англ. слово fake означає підробку, фальшивку, шахрайство. Фейк – у розумінні цього терміна як інструменту інформаційної війни – дезінформація, умисне викривлення тих чи інших явищ, фактів, подій, причому зловмисність такого викривлення старанно приховується [5, с. 3].

Фейкові новини – це неправдива інформація, яка цілеспрямовано розповсюджується зацікавленими особами, що переслідують свої (зазвичай політичні) цілі, або бажають заробити на інтернет-трафіку. Поширюють обман, знищують засади цивілізованості та є небезпекою для демократії [7].

На даний момент існує більше двадцяти визначень терміну «фейк», але, незважаючи на всю різноманітність, суть полягає в тому, що фейк – це неправдива, спотворена, малоймовірна інформація, яка швидко поширюється і

сприяє формуванню особливого сприйняття справжнього або сприяють вигадані події в адресата.

Фейки становлять загрозу національній безпеці, оскільки є інструментами гібридної війни та продуктом «епохи постправди»: спотворюючи факти, вони моделюють вигадані елементи реальності й тим самим породжують бажані емоційні реакції в адресата (страх, зневіра, недовіра, втрата надії, розчарування, агресія тощо) [2, с. 81].

Фейкову інформацію можуть втримувати різні медійні формати: текстове повідомлення, реклама, фото-, відео- або аудіопідробки, використання ботів, тролів, які беруть активну участь в обговореннях під постами в різних соціальних мережах чи на форумах.

На сьогодні існує низка ресурсів, за допомогою яких можна перевірити достовірність інформації:

- FotoForensics – сайт, який може зробити Error Level Analysis, тобто розібратися, чи була фотографія піддана редагуванню;

- Findexif.com – сервіс, на який можна завантажити світлинку або дати посилання на неї, щоб він визначив, коли було зроблено фото, його параметри тощо;

- Google Maps, Geofeedia, Panoramio – сервіс, що повідомляє місце розташування зображення з використанням GPS;

- Google Search by Image, TinEye – сервіс пошуку оригінальних зображень;

- JPEGsnoop – комп'ютерна програма, яка дає змогу переглянути метадані форматів JPEG, AVI, DNG, PDF та ін [4, с. 75].

Фейкові новини в політичній сфері характеризуються кількома аспектами, які роблять їх особливо підступними:

1. Вони базуються на вірусних обмінах. Завдяки контактам, біржам, мережам веб-сайтів або профілям, які належать до однієї «галактики», фейкові новини починають поширюватися негайно. Сьогодні всі політичні партії мають мережу більш-менш помітних і більш-менш задекларованих профілів, здатних за кілька секунд заповнити соцмережі фейковими новинами. Вірусність залежить від здатності поширювати та зберігати інформацію та є найкращим інструментом для запуску операцій з дезінформації.

2. Їм довіряють через неможливість миттєвої перевірки. Пошук миттєвої, прямолінійної, простої та поверхневої комунікації з боку більшості користувачів соціальних мереж призводить до того, що більшість фейкових новин уникають процесу перевірки джерела, особливо коли йдеться про пошук джерел (це трудомістке завдання), і залишають середовище, в якими є користувачі тут і зараз. Якщо повідомлення виглядає достовірним, тому що воно добре підроблене, це мінімізує ймовірність його перевірки.

3. Їх сприймають на віру через авторитет акаунту. Коли фейкові новини поширюються, вони завойовують довіру в контексті соціальних мереж. Авторитет походить не від перевірених джерел, а від кількості переглядів, поширень і лайків;

4. Вони все більше зосереджуються на суб'єкта. Фейкові новини стають все більш цілеспрямованими та адаптованими до суб'єкта та його вподобань, пропускаючи складний аспект перевірки. «Ціль» не перевіряє достовірність повідомлення, тому що «відчуває» висловлювання як своє та поширює його у своєму комунікативному середовищі [1, с. 89].

Із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну з 2022 р. всі заходи продовжують супроводжуватися залякуванням і нагнітанням паніки («Країну захопили фашисти», зведеннями про велику кількість загиблих); створенням образу ворога (Степан Бандера) та образу героя (захисники «руського мира» та всього духовного); дискредитацією командування армії («керівництву держави війна вигідна») та самої армії (жахливі умови служби, погане ставлення до військовослужбовців); кібератаками для дискредитації іміджу України; використанням тролів; фейковими новинами; приниженням усього українського (Україна – це недокраїна, українська мова – діалект російської, української культури не існує тощо); використанням релігії у пропаганді «руського мира»; апеляцією до емоцій («Українські солдати вбивають жінок та дітей»); теорією змови («зразки секретної зброї...», біолабораторії) та інше [3, с. 101].

Більшість сприймає месенджери як особисті комунікаційні платформи та особистий простір, тому вірусні повідомлення у спільнотах «Viber» чи «Telegram» часто стають одним із найефективніших методів поширення паніки, мови ворожнечі та залякування. Фейкові SMS-повідомлення – популярний спосіб поширення брехні. Вони орієнтовані насамперед на літніх людей, які рідко користуються інтернет-комунікаціями.

Фейки існують не тільки в соціальних мережах, а й у традиційних ЗМІ. Інструменти російської пропаганди дуже активно поширюють неправдиві новини на різні теми, але найбільше вони стосуються українських військових та наших біженців із районів, де ведуться активні бойові дії. У своїх статтях кремлівські ЗМІ намагаються зобразити Збройні Сили України в негативному світлі та дискредитувати їх в очах громадськості. Типовими формальними ознаками ворожої фальсифікації є використання маніпулятивних фраз на кшталт «достовірна інформація», «мені сказали військові», «ви мене знаєте, я не буду брехати» тощо. Джерелом такої інформації є так зване «виключне джерело знайомих, родичів прокуратури, поліції, військоматів», «джерело у вищих колах» тощо. Інколи зовсім відсутня вказівка на джерела їхньої появи.

VoxCheck – громадська організація в Україні, яка систематично перевіряє висловлювання топових політиків. Експертами цієї організації було здійснено перевірку поширюваних Росією фейків.

Отже, фейки є важливим компонентом російської інформаційної війни, спрямованої на підрив довіри українців до ЗСУ та керівництва країни [6, с. 152].

Отже, фейки в інформаційній війні мають досить великий вплив на суспільство та державу. Щоб фейкові новини повністю не заповнили сучасний медіапростір, кожен має знати основи фактчекінгу, вміти розпізнавати дезінформацію та спростовувати її. В умовах війни, коли люди

особливо вразливі, фейкові новини поширюються досить швидко. Україна сьогодні збільшує свій досвід в розпізнанні та спростуванні фейкової інформації. Проте, незважаючи на всі зусилля, наш медіа простір є досить не стабільний до інформаційних атак.

Список використаних джерел та літератури:

1. Батрименко О., Неліпа Д. Фейк-нюз у соціальних мережах як маніпулятивний засіб інформаційної війни. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії*. Випуск 44. 2022. С. 86-91.
2. Вовк В. М. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 80-85.
3. Глушук Є. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування та сприйняття. *Наукові праці національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Випуск 67. 2023. С. 96-107.
4. Доскіч Л. С. Фейкові новини к новітній засіб маніпуляції та дезінформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 72-77.
5. Саприкін О. А. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України. 8 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Saprykin_Oleksandr/Feik_iak_instrument_informatsii_noi_viiny_proty_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=eme7961r3g33vlo5u08lo07mv2
6. ХУДОЛІЙ А. О. Інформаційна війна 2014-2022 рр. : монографія. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 208 с.
7. Fake News: Develop Your Fact-Checking Skills: Some News Literacy Vocabulary. URL: <https://researchguides.ben.edu/c.php?g=608230&p=4220191>

УДК 001(477)Драгоманов:[1+316

ПЛАХТІЙ Олексій,

студент групи IstP2-B22

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ

М.П. ДРАГОМАНОВА

У статті здійснено аналіз діяльності відомого українського громадського та культурного діяча Михайла Драгоманова, розглянуто проблемне коло його творчого доробку, досліджено його внесок у процес творення української політичної нації, для розробки стратегії на майбутнє української держави.

Ключові слова: держава, народ, нація, мова, історія, поступ, пізнання, світогляд.

Михайло Петрович Драгоманов представник відомого роду українських громадських і культурних діячів Драгоманових – народився 18 вересня 1841 році у місті Гадяч, що на Полтавщині. Брат письменниці та громадської діячки Олени Пчілки, дядько Лесі Українки, Михайла Косача й Оксани Драгоманової. Людина широких інтересів і глибокої ерудиції, за тридцять років наукової, літературно-критичної та публіцистичної діяльності написав понад дві тисячі творів з історії, літературознавства, фольклористики та інших наукових дисциплін. Увійшов в історію як пряма, чесна та принципова людина. Значну увагу він приділяв справі видання українських авторів, які потрапляли у немилість до чиновників різного ґатунку у Російській імперії тільки за те, що були українцями і не цуралися рідної мови і культури. Михайло Драгоманов був талановитим народним просвітителем і наставником цілих поколінь молодих вчених та педагогів. Сильний духом, він став ідейним натхненником багатьох великих українців, зокрема Лесі Українки, Івана Франка, Михайла Грушевського, Сергія Єфремова та інших. Щирий демократ та гуманіст, він понад усе ставив інтереси людини, її свободу і права, національні інтереси рідного народу. Здобувши вищу освіту в Київському університеті продовжив там працювати приват-доцентом, однак через політичну «неблагонадійність» був звільнений та вимушений виїхати за кордон, де й залишився до кінця свого життя [1, с. 48].

Ще будучи студентом, Михайло Петрович брав активну участь у діяльності київської «громади» та був одним із перших організаторів недільних шкіл. Зі студентських років Драгоманов завжди знаходився у вирі суспільно-політичних подій, сміливо виступив на захист прогресивних педагогічних реформ попечителя київського учбового округу М. Пирогова з осудом урядових санкцій проти вченого. Ще чіткіше визначились політичні настрої Михайла Драгоманова, їхня національна й політична зорієнтованість під час перепоховання Тараса Григоровича Шевченка, коли він заявив над труною Кобзаря, що кожен, хто стає на службу уярмленому народу, свідомо надіває терновий вінець. Це стало своєрідним девізом та осмисленим життєвим вибором і самого Михайлу Петровичу. Політичний радикалізм і національно-українська заангажованість посилювались у ході його практичної роботи та наростання урядових репресій проти найневинніших форм прояву національної свідомості. На початку 70-х р.р. Михайло Драгоманов зближується з представниками демократичних кіл Галичини, виступає з різкою критикою церковно-клерикальної і націоналістичної ідеології галицьких «народовців» та «москофілів». Як соціаліст реформаційного напрямку Драгоманов в окремих випадках наближався до революційно-демократичної ідеології. Соціалізм Михайла Петровича був різновидністю дрібнобуржуазного утопічного соціалізму 60-70-х років XIX ст. Він не розумів історичної ролі робітничого класу і орієнтувався на селянство, в якому до того ж не бачив класової диференціації. На його думку, основою соціалізму повинна бути община – «громада» – з колективною власністю на землю і зняряддя

праці. Можливим він вважав перехід до соціалізму саме поступовим, мирним шляхом, а не революційними виступами.

Беззаперечною залишається роль Михайла Драгоманова у боротьбі українського народу за право користуватися своєю мовою і тим самим розвивати національну культуру. У численних роботах та журналі «Громада» Михайло Драгоманов описував свої погляди на український національний рух, його розвиток та зазначав потребу надати йому більш європейського характеру. Він активно промотував українську культуру, насамперед українську літературу та письменників. Драгоманов також підтримував політичні рухи всередині України, особливо на Заході країни.

Також велике значення мала розробка Драгомановим концепції народності літератури. Він наголошував на історичності цієї категорії, яка, постійно розвиваючись, оновлюючи зміст і форму, виявляла глибоку чутливість до суспільних і естетичних потреб народу. Підтримуючи у творчості українських письменників справді народне, Михайло Драгоманов вів рішучу боротьбу проти псевдонародності, провінційності та обмеженості літератури. Одним з перших в українському літературознавстві Михайло Петрович Драгоманов звернувся до аналізу романтизму як напряму в мистецтві, що в попередні десятиліття відіграло позитивну роль у становленні національної літератури, викликавши зацікавленість до усної народної творчості, етнографії, міфології українців. Цим самим було підготовлено передумови для реалізму, який став домінувати в українській літературі другої половини XIX століття.

Політична програма Драгоманова пройнята ідеями дрібно-буржуазного феодалізму і запереченням державного централізму. Майбутня держава в його уяві – це федеративний союз вільних соціалістичних общин.

Філософські погляди Драгоманова викладені в його магістерській дисертації «Питання про історичне значення Римської імперії і Тацит» (1869 р.), «Рай і поступ» (1894 р.), «Заздрі боги» (1894 р.), «Про волю віри» (1894 р.) та ін.

Михайло Петрович – прихильник матеріалістичного світогляду. У своїх філософських поглядах він виходив із того, що матеріальний світ існує вічно і не залежить від будь яких надприродних сил. Він показує неспроможність тверджень захисників релігійно-ідеалістичного світогляду, які оголошують явища матеріального світу породженням духовних, надприродних сил. Пояснення явищ природи і суспільства, на його думку, варто шукати в них самих. Вважав помилкою те, що «людськість довго шукала і в масі своїй і тепер шукає пояснення причин життєвих явищ поза ними самими, з волі тих істот, якими фантазія чоловіка заселила світ» [2, с. 198].

Матеріалістично розв'язує Драгоманов і питання про пізнання світу. На його думку, люди спроможні пізнати явища природи і суспільства, був переконаний в безмежній силі розуму. «Розум людський, – писав Драгоманов, – як би довго він не помилявся, завжди знайде шлях до істини» [3, с. 89].

Процес пізнання – не одномоментний акт, а поступовий процес на основі досвіду – через подолання багатьох хиб до єдиної істини. Пізнання вимагає конкретності – досягнення істини можливе лише при конкретному підході: кожна людину тоді лише можна оцінити як слід, коли розглянути на ґрунті, на якому вона виросла і працювала. Також Михайло Драгоманов підкреслював: «...Люди не перестають сміливо, як Прометей, доходити до всякого на світі своєю власною пробою, цебто вільною наукою!» [4, с. 8]. Причому він зазначав, що люди пізнають закони природи і розуміють істину не відразу, не повністю, а поступово, керуючись досвідом. В процесі людського пізнання, на думку Драгоманова, можливі тимчасові помилки, хибні погляди та розчарування, однак істина з часом буде пізнана.

При вивченні суспільних явищ і діячів Драгоманов пропонував використовувати конкретно-історичний підхід, де кожна людину, кожного письменника, лише тоді можна оцінити як слід, коли розглянути його власне історичним, об'єктивним поглядом, та ще й на ґрунті того суспільства, в якому він виріс та працював.

Як матеріаліст, Михайло Петрович Драгоманов виступав проти релігії, відстоюючи ідею атеїзму. Вважав, що релігія не сумісна з наукою. Джерелом виникнення релігійних вірувань письменник вважав нещастя та страх первісної людини перед незрозумілими явищами природи. Також намагався довести, що не бог створив людину, а навпаки, людина створила богів за своїм образом та подобою, стверджував, що релігійні уявлення не є вічними, як стверджували богослови, а виникли історично, на певному етапі розвитку людства і змінювалися в залежності від зміни суспільних порядків.

У розумінні історії людського суспільства М. Драгоманов залишався завжди ідеалістом і метафізиком. Він розглядав історію суспільства як результат розвитку політичних і моральних ідей. Розвиток, на його переконання, являє собою поступовий процес, без стрибків та революцій.

Окремі матеріалістичні ідеї властиві і соціологічним поглядам Драгоманова, до них належать передусім його висловлювання про роль праці як «найголовнішої основи суспільного життя», розуміння ним причин злиднів у суспільстві та ін. Тоді як більшість вважали, що причиною людських злиднів є лінощі, він наголошував, що причиною злиднів є суспільний лад економічних відносин. Драгоманов визнавав об'єктивну закономірність суспільного розвитку. На його переконання, кожний суспільний лад виникає закономірно і є кроком уперед в історичному процесі. Люди повинні пізнати цю закономірність і завжди діяти відповідно до неї. Виходячи з визнання прогресивного розвитку суспільства, Драгоманов вважав, що капіталізм не вічний і незабаром його замінить його соціалістичний лад.

Михайло Драгоманов виступав проти суб'єктивно-ідеалістичних, волюнтаристських поглядів на історію суспільства, як виключно результат діяльності видатної особи. Він стверджував, що «хід історії мало залежить від

добрих почуттів окремих осіб...» [5, с. 27]. Вирішальною силою історичного процесу він вважав народ трудящих.

Драгоманов розробляє питання походження держави і права, наголошує на суті держави і права в зв'язку з різними формами організації суспільства. Основне завдання держави — служіння народу, але навіть парламентська форма правління, на думку Михайла Петровича, може вести до недемократичності, оскільки депутати можуть голосувати самостійно, не враховуючи волю народу, а інколи і забуваючи свої обіцянки.

На завершення варто згадати про соціалістичні переконання Драгоманова, адже саме на них акцентувала увагу радянська література. Саме під час свого перебування у Відні та Женеві він багато зробив для пропаганди соціалістичних ідей у Галичині й на Україні, намагався популяризувати соціалізм – громадівський соціалізм, що був прийнятий українською громадою.

Підсумовуючи, можемо наголосити на тому факті, що своїми працями, думками та ідеями М. Драгоманов спричинив перелам у поглядах та світогляді українців. За словами Івана Франка, він – «великий прапор з багатьма китицями ідей та думок», а сума тих думок і заповітів не втратила свого значення й нині.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л.В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 84 (№ 5). С. 48–53. <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/227/210>
2. Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство, Т IV, Львів, 1907, 399 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Drahomanov_Mykhailo/Rozvidky_Mykhaila_Drahomanova_pro_ukrainsku_narodniu_slovesnist_i_pysmenstvo_Tom_4.pdf?
3. Філософська думка України: імена та ідеї. Навчально-методичний посібник. Друге доповнене видання (Возняк С.М., Голянич М.Ю., Москаленко Ю.М.). Івано-Франківськ: Плай, 2003. 136 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vozniak_Stepan/Filosofska_dumka_Ukrainy_imena_ta_idei.pdf?
4. М. Драгоманов Оповідання про заздрих богів. Київ, 1915. 43 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7644/file.pdf>
5. Михайло Драгоманов Рай і поступ. Вінніпег, 1916. 82 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18477/file.pdf>

РУШЕТЮК Ілля,
студент групи Р1-М24
Науковий керівник:
к. політ. н., РУДА Леся

ЕВОЛЮЦІЯ ЯВИЩА КОРУПЦІЯ: ВІД СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

У статті досліджено еволюцію явища корупції, починаючи з часів Стародавньої Греції і до сьогодення. Аналізуються історичні передумови виникнення корупційних практик, їхні форми та вплив на суспільство і державні інституції в різні історичні епохи. Особлива увага приділена розвитку корупції у Стародавньому Римі, Греції, Європі середньовічного та нового часу, а також на території України. Окреслено сучасні форми корупції, які набули більш витончених і складних проявів. Наголошено на важливості комплексного підходу до боротьби з корупцією, яка включає правові, організаційні та етичні заходи.

Ключові слова: Корупція, історичний аспект, цифрова корупція, офшорна корупція, Стародавній Рим, Україна, етичні норми, бюрократія, суспільний розвиток, боротьба з корупцією.

Поняття «корупція» має глибоке історичне коріння і передбачає участь кількох осіб у спільних діях. Сам термін використовується для позначення таких дій, що спрямовані на порушення чи підрив нормального функціонування суспільства або процесів управління.

У «Короткому словнику іноземних слів» корупція визначається як хабарництво та продажність посадових осіб, громадських і політичних діячів, які використовують свої службові повноваження для власного збагачення [9, с. 426].

Вважають, що корупція є проблемою не лише державних інституцій, але й людських спільнот загалом [5, с. 54]. Вона існувала ще до формування держави в таких формах соціальної організації, як племена, роди, громади або навіть невеликі групи сільських поселень у різних регіонах. Корупція стала супутником формування державного апарату та управлінської касты, яка швидко усвідомила можливість використання влади для особистої вигоди. Цю тезу підтверджують релігійні тексти (Старий Завіт, Коран), праці відомих мислителів та історичні джерела. У Старому Завіті згадується, що Мойсей застерігав від прийняття подарунків, адже вони «засліплюють очі» і спонукають до несправедливості. У Корані існує пряма заборона на хабарі, де пророк Мухаммед попереджав, що Аллах прокляне як тих, хто дає та отримує хабарі, так і тих, хто сприяє цьому. Будда також наголошував, що прагнення

правителя до особистої вигоди руйнує суспільні відносини та підриває основи справедливості. Хабарництво не лише спричиняє несправедливі рішення [2, с. 17], але й дозволяє недостойним людям займати важливі державні посади.

Із появою державності та професійного чиновництва традиція надавати подарунки тим, хто мав вплив на долю інших, збереглася. Розвиток державного управління призвів до формування великого бюрократичного апарату – верстви посадовців, які поступово отримували дедалі ширші повноваження. Хоча офіційно передбачалося, що їхнє утримання здійснюватиметься за рахунок визначеної оплати, у багатьох країнах чиновники почали використовувати свої посади для отримання нелегальних доходів [7, с. 18-19]. Це явище стало настільки поширеним, що в окремих суспільствах воно сприймалося як звична модель поведінки посадових осіб.

Правовик Л. Гулемюк зазначає, що в Стародавній Греції корупція мала переважно побутовий характер, проявляючись, наприклад, у псуванні продуктів харчування чи питної води. Згодом у правовій практиці це явище почало асоціюватися із занепадом моральних цінностей, аморальною поведінкою молоді та порушенням суспільного порядку. У суспільному житті античної Греції корупція часто трактувалася як моральний занепад і хаос. Водночас зустрічається й інше значення терміну «корумпованість» – схилення до дій через грошову винагороду чи цінні подарунки, яке стосувалося не лише посадовців, а й інших громадян [3, с. 2-3]. У сучасних умовах таке трактування корупції точно описує неправомірні дії, що вчиняються не тільки посадовими особами, але й працівниками сфер медицини, освіти та інших галузей.

У Стародавньому Римі, як зазначає фахівець в галузі права А. Михненко, поняття «корупція» охоплювало такі явища, як шкода, руйнування та підкуп. Ці дії зазвичай асоціювалися із судовою системою або управлінською діяльністю, що певною мірою відповідає сучасним підходам до визначення корупційних правопорушень. Історичні джерела свідчать, що корупція була поширеним явищем у Римській імперії [6, с. 8]. Багато істориків вважають, що саме вона стала однією з головних причин занепаду Західної Римської імперії у 476 році

Про прояви корупції того часу згадують античні мислителі, зокрема Платон і Аристотель. Вони наголошували на руйнівному впливі зловживання владою та хабарництва на економічне, політичне та духовне життя суспільства. У своїй праці «Політика» Аристотель виділяв корупцію як один із ключових чинників, здатних призвести до занепаду або навіть загибелі держави. Він підкреслював важливість боротьби з корупцією для збереження державної стабільності, наголошуючи, що закони й адміністративні рішення є головними інструментами, які можуть обмежити зловживання владою. Зокрема, Аристотель вважав недоцільним, щоб одна особа обіймала кілька посад одночасно [1, с. 8].

У римському суспільстві корупція часто асоціювалася з підкупом суддів [8, с. 28], а також продажністю чиновників і політичних діячів, що стало широко розповсюдженою практикою того часу.

Додатково хочеться зазначити, що у II столітті до н.е. римське суспільство зазнало значних змін. З'явився новий клас надзвичайно заможних римлян, які володіли розкішними маєтками та значними статками. Якщо раніше сенатори пересувалися пішки, то тепер вони почали користуватися паланкінами чи критими колісницями, яких супроводжувала численна свита слуг. У той же період суспільство Риму поступово усвідомило загрози, які несе корупція, і почало впроваджувати заходи для її стримування. Наприклад, сенаторам забороняли займатися морською торгівлею, фінансовими операціями чи брати участь у казенних підрядах. Однак ці обмеження часто обходили за допомогою посередників, які діяли від імені сенаторів. Уже в I столітті до н.е. корупція набула значних масштабів, зокрема у сферах, пов'язаних із розподілом державних земель, збором податків та постачанням продовольства [7, с. 19]. Це свідчить про те, що попри встановлені обмеження, корупційні практики глибоко проникли в управлінські та економічні процеси Римської держави.

Поширення корупції в Європі бере початок у період раннього середньовіччя. За твердженням спеціаліста в філології Ю. Заблоцького, цьому сприяли такі фактори, як розвиток грошових відносин, розширення державного апарату та порушення принципів римського права через злиття різних гілок влади. Спочатку поняття «корупція» мало переважно релігійне та канонічне трактування, що пов'язувалося з діяльністю інквізиції. Вона прагнула позбутися грецьких впливів у латинській мові. У цьому контексті термін «каталіз» (від грецького слова *katalysis*, що означає «руйнування» або «знищення») було замінено на латинське «корупція» [5, с. 55], яке в католицькій традиції набуло значення «гріховність».

У період Нового часу в Європі набули популярності теорії суспільного договору, відповідно до яких громадяни мали зобов'язання дотримуватися законів, ухвалених державою, а держава, в свою чергу, повинна була забезпечувати захист прав громадян, встановлених законодавством. У випадку зловживання владою з боку уряду громадяни мали право розірвати цей договір і навіть змінити правителів. Така концепція ставала на заваді релігійним уявленням, згідно з якими влада вважалася дарованою людям від Бога, оскільки народ утримує уряд і тому має право на його захист.

У європейських країнах XVIII-XIX століття, під тиском громадськості, були проведені ліберальні реформи, які закріпили вимогу, щоб чиновники служили на благо народу, дотримувалися законів і утримувалися від отримання хабарів. Завдяки цим реформам, які дозволили суспільству мати вплив на діяльність бюрократичного апарату, рівень корупції в розвинених країнах значно знизився у порівнянні з іншими частинами світу протягом XIX-XXI століть. Проте, незважаючи на досягнуті результати, повністю подолати корупцію в цих країнах так і не вдалося [7, с. 18-25].

Під час аналізу процесу поділу публічної та приватної влади в європейських країнах варто зазначити, що державні посади часто передавалися як частина приданого або успадковувалися. Наприклад, в Іспанії посади в колоніях продавалися через офіційні аукціони, а голландські чиновники

платили за «ліцензію» на заняття посади в колоніальній Батавії. Ще в середині XIX століття багато європейських країн розглядали державну посаду як особисту власність, і це не вважалося корупцією. Така практика, як правило, була або законною, або мала двозначне трактування в рамках правової системи. Лише наприкінці XIX століття почали формуватися етичні, організаційні та політико-правові основи для визначення корупції [8, с. 28-30].

Попри тривалу боротьбу з корупцією, яка велася протягом історії людства, її повністю подолати так і не вдалося в жодній країні. Найбільше, що вдалося досягти — це знизити рівень найбільш серйозних злочинів. Існували різні причини, чому це так, і вони були пов'язані з конкретними історичними обставинами розвитку різних держав. Однак однією з головних причин було те, що до Нового часу у багатьох країнах, зокрема в Західній Європі, підношення дорогих подарунків (по суті, хабарів) було поширеною нормою поведінки, а правителі часто сприймали державну казну як свою власність [7, с. 21-22].

Перші офіційні прояви корупції на території сучасної України зафіксовані в XI-XII століттях у Київській Русі, де дружинники, виконуючи функції бюрократії, зловживали своїми службовими повноваженнями. В період татарської орди Батий застосував силові методи для боротьби з хабарництвом. За часів Польщі корупція мала характер, типовий для середньоевропейських країн, і прояви її були незначними. Проте корумповані суди, що часто ухвалювали рішення на користь багатших, завдали шкоди навіть Богдану Хмельницькому. Після його перемоги над Річчю Посполитою, в Гетьманщині почало процвітати хабарництво, хоча його рівень був значно нижчим, ніж в московії [8, с. 28-29].

В Україні визнання хабарництва злочином відбулося лише наприкінці XV – на початку XVI століть, коли воно набуло форми так званого «годування». У 1556 році інститут «годування» був скасований, але кругова порука та відсутність морального осуду хабарників в провінційних і столичних містах зберігалися і надалі [7, с. 21].

За часів козацтва були створені документи, спрямовані на боротьбу з корупцією. Одним із таких документів стала Конституція Пилипа Орлика 1710 року. У розділі X цього документа зазначено: «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади. Тому остаточно постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав» [4].

Проаналізувавши історичний аспект виникнення корупції, можна точно сказати, що наявні її ознаки, які описуються в минулому, притаманні і на сьогоднішній день цьому негативному явищу. Сучасні прояви корупції мають

різноманітні форми: це кримінальний лобізм, протекціонізм, торгівля державними посадами, використання службового становища для надання переваг родичам, друзям або прихильникам у бізнесі та комерційній діяльності. Також зустрічаються випадки делегування представників кримінальних кіл до органів влади, купівля голосів виборців і політичного впливу, фінансові маніпуляції під час виборчих кампаній, купівля місць у виборчих списках, ухвалення незаконних економічних та політичних рішень на користь певних груп чи кланів, а також «кришування» у процесі незаконної приватизації [10, с. 123].

Проте є й інший складник, коли сучасні види корупції набули ще більш витончених і складних форм, часто поєднуючи в собі традиційні та новітні механізми незаконної діяльності. Однією з таких форм є цифрова корупція, яка включає кібершахрайство, маніпуляції з державними електронними реєстрами, незаконне втручання у тендерні системи, зокрема через підробку даних або забезпечення перемоги заздалегідь визначених компаній. Широко розповсюдженим є явище так званої «офшорної корупції», коли державні кошти чи ресурси нелегально виводяться до офшорних зон з метою ухилення від податків чи приховування незаконного збагачення. Крім того, новою загрозою стала корупція у сфері міжнародної допомоги та грантів, коли ресурси, призначені для розвитку, відновлення чи гуманітарної підтримки, розкрадаються або використовуються не за призначенням. Особливу увагу слід звернути на корупцію у військовій сфері, яка проявляється у розкраданні матеріальних ресурсів, незаконному присвоєнні гуманітарної допомоги чи маніпуляціях із закупівлями для Збройних сил. Усі ці форми значно ускладнюють боротьбу з корупцією, оскільки вони нерідко маскуються під легальні механізми або приховуються за міжнародними структурами.

Отже, таким чином, корупція, як суспільне явище, має багаті історичні корені і залишається актуальною проблемою на всіх етапах розвитку суспільства. Вона не лише підриває принципи справедливості та правопорядку, але й гальмує економічний і соціальний розвиток. Хоча історія боротьби з корупцією має позитивні моменти, вона показує, що для подолання цього явища необхідно не тільки впроваджувати правові та організаційні заходи, а й формувати етичні норми, які забезпечать справжню боротьбу з корупцією на всіх рівнях управлінських структур.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогрецької та передм. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. 239 с.
2. Гаращук В.М., Мухатаєв А.О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків : Право, 2010. 144 с
3. Гулемюк Л.Й. Теоретико-соціальний аналіз корупції як загрози національній безпеці України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 1-10.

4. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізькимз повною згодою з обох сторін. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_003#Text (дата звернення: 17.11.2024)
5. Заблоцький Ю.П. Історична ретроспектива протидії корупції, хабарництву і неправомірній вигоді в Україні. *Митна справа : науково-аналітичний журнал* / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.» ; ТОВ «Митна газета». Львів, 2015. № 1 (97). С. 53-61.
6. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. проф. А.М. Михненка. Київ, 2010. 360 с.
7. Клімова С. М., Ковальова Т. В. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: Навч. посіб. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 200 с
8. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Керівник авт. кол. доц. І.О.Ревак. Львів. ЛьвДУВС. 2011. 220 с.
9. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів. Київ: Головна редакція Українська радянська енциклопедія, 1974. 426 с.
10. Невмержицький Є. Політична корупція: сутність, зміст, механізми протидії. *Право України*. 2008. № 7. С. 123-129.

УДК 001.101:316.653

Ситар Андрій,

студент групи ODR1-B22

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

ВПЛИВ ЗМІН У НАУКОВОМУ ЗНАННІ НА СУСПІЛЬНУ ДУМКУ

У статті проаналізовано поняття «суспільна думка», розглянуто вплив наукового знання на формування та розвиток громадської думки, суспільні наслідки революцій в мисленні та як розвиток освіти й наукової грамотності впливає на сприйняття суспільством наукових знань.

Ключові слова: *знання, розвиток, наука, суспільство, суспільна думка.*

Щоб зрозуміти, як зміни наукового знання впливають на суспільну думку, слід спершу визначити поняття суспільної думки.

Низка тверджень про суспільну думку пов'язаний з ім'ям одного з основних представників класичної німецької філософії – Г. Гегеля. В праці «Філософія права» він тлумачить суспільну думку як: «загальне, субстанційне й дійсне, пов'язане зі своєю протилежністю, яка полягає в особистому

особливому погляді» [1]. Для філософа суспільна думка є виявом суджень, думок і порад окремих осіб щодо їхньої роботи в цілому, а також є визнанням інших явищ, як об'єднання суб'єктивних поглядів, що мають формальну більшість.

Наука та її розвиток чинять найбільший вплив на суспільство. Цей процес складний і неоднозначний, але він є основою багатьох змін в суспільній думці та світогляді, впливаючи на людські переконання і соціальні практики. Розвиток наукового знання може як сприяти прогресу, так і викликати опір і суперечки, адже наука часто змінювала те, як люди розуміли світ і бачили своє призначення в ньому. Як наслідок, суспільна думка починає переживати когнітивний дисонанс та чинити опір можливим змінам. Коли нова інформація вступає в конфлікт із уже сформованими переконаннями, люди часто відчують внутрішній дискомфорт. Це пояснює, чому частина суспільства відкидає нові знання. Навіть наукові докази не завжди здатні переконати тих, хто керується страхом або недовірою до науки чи влади.

Іноді зміни в науковому знанні можуть бути настільки революційними, що й самій науковій спільноті важко сприйняти їх. Американський історик науки і філософ Томас Кун в своїй праці «Структура наукових революцій» описує цей процес так: «Те, що вченому здавалося качкою до революції, після революції виявилось кроликом» [2]. Таке порівняння вказує й на те, що всі попередні знання пов'язані напряму чи побічно з об'єктом дослідження можуть бути хибні, або потребувати узгодження з новим науковим баченням. Як наслідок, після суттєвих змін наукового знання часто міняються наукове, а згодом суспільне розуміння не лише певного явища чи галузі науки, а й загалом наукового розуміння світу чи світогляду. Історія демонструє нам безліч прикладів, коли зміни в науці викликали справжню революцію в мисленні.

Загальновідома еволюційна теорія Ч. Дарвіна не лише змінила розвиток біології, а й вплинула на філософію, етику та релігійні переконання суспільства. Праці вченого схилили людство до переосмислення походження людини як виду і її місце в природі, ламаючи уявлення про божественне походження, як єдину істину. Це яскравий приклад, коли розвиток наукового знання змусив змінити офіційну позицію католицької церкви щодо виникнення людства і це негативно вплинуло на суспільну думку щодо самої церкви.

Іншим прикладом впливу науки на зміну суспільного світогляду можуть слугувати ідеї Джордано Бруно про обертання землі навколо своєї осі, нескінченність Всесвіту та геліоцентризм на противагу геоцентризму.

Ісаак Ньютон впровадив концепцію Всесвіту, як механізму, підпорядкованому універсальним законам, що мало наслідки в вигляді розвитку раціоналізму й детермінізму. Згідно до своїх теорій І. Ньютон зміг пояснити закони Кеплера, що описують рух планет навколо Сонця, чим заперечив останні сумніви щодо геліоцентричної системи світобудови.

Теорія відносності Альберта Ейнштейна, розроблена в ХХ столітті, змінила уявлення про простір і час, та довела, що вони не є постійними, як вважалося раніше, а змінюються залежно від спостерігача. Ця ідея мала значний філософський вплив, змусивши мислителів по-новому поглянути на

поняття простору, часу та причинності. Теорія суттєво вплинула на розвиток філософії науки та теорії пізнання.

У сучасному світі ставлення людей до наукових питань значною мірою визначається тим, як ці питання висвітлюються в засобах масової інформації та наскільки вони інтегровані в суспільний дискурс. Наприклад, згідно з дослідженням Pew Research Center, ставлення громадян Сполучених Штатів Америки до нових технологій, таких як генна модифікація продуктів харчування чи нанотехнології, залежить від того, наскільки добре суспільство розуміє ці явища, їхні потенційні переваги та ризики [4].

Незважаючи на те, що нинішнє суспільство глибоко пов'язане з різними технологіями та має доступ до наукової інформації, більшість населення світу є малоосвіченими. При високому рівні освіти можна було б очікувати, що грамотний громадянин зможе оцінити якість наукової інформації, прийняти раціональну позицію щодо полемічних рішень і розрізнити науку від псевдонауки, що наголошує на необхідності розвитку наукової грамотності суспільства. Результатом було б підвищення суспільного визнання наукових досліджень і можливість науковцям працювати з більшою свободою. Обізнана публіка набагато швидше сприйматиме нові наукові знання, і такі фактори як недовіра чи когнітивний дисонанс не чинили б такого сильного впливу на суспільство. Дуже важливою метою наукової грамотності та її суспільного розуміння є саме публічне спростування наукових помилок і псевдонаукових забобонів [3].

Отже, наука відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні суспільної думки, адже зміни наукового знання напряму впливають на соціальні, політичні, економічні, етичні, релігійні аспекти суспільного устрою. За допомогою суспільної думки, в свою чергу, виражається наявність у соціальної групи спільного розуміння суджень щодо суспільного важливих подій і фактів, в тому числі таких як і зміни в науковому знанні. Гармонійний розвиток науки, освіти і наукової грамотності є ключовою умовою для правильного сприймання суспільством нових наукових знань та вирішення глобальних проблем людства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гегель Г. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. Київ: Юніверс, 2000. 336 с.
2. Кун. Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
3. Are Opinions Based on Science: Modelling Social Response to Scientific Facts. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0042122#references> (Дата звернення: 10.11.2024)
4. Funk C. Rainie L. Public and Scientists' Views on Science and Society. URL: <https://www.pewresearch.org/science/2015/01/29/public-and-scientists-views-on-science-and-society/> (Дата звернення: 10.11.2024)

СТАХНЮК Катерина,
студентка групи ODR1-B22

Науковий керівник:
к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

ФІЛОСОФІЯ ТА МИСТЕЦТВО В ЕСТЕТИЦІ ШЕЛЛІНГА

У статті розглянуто питання того, як німецький філософ Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг бачить взаємозв'язок між філософією та мистецтвом, а також, як він пояснює їх роль у розкритті абсолютної істини через естетику.

Ключові слова: мистецтво, абсолют, естетика, ідеал, істина, краса.

Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг, видатний німецький філософ, є одним із центральних мислителів романтизму та ідеалізму. Його внесок у філософію мистецтва та естетику значний, адже він розробив концепцію, яка поєднує філософію і мистецтво в єдиному розумінні краси та абсолюту. Ф. Шеллінг розвивав свої ідеї в контексті німецької ідеалістичної традиції, від якої він успадкував віру у можливість пізнання абсолюту. Під абсолютотом філософ розуміє щось непізнаване раціональною свідомістю, але таке, що може бути досягнуто інтуїтивно та через творчий акт. Його філософія є синтезом філософії природи та ідеалізму, де мистецтво виступає ключовим інструментом для досягнення істини. Для Ф. Шеллінга, естетика – це не просто теорія краси, а спосіб пізнання, який дозволяє відкрити істину, недосяжну на шляху абстрактного раціонального мислення.

У роботі Ф. Шеллінга «Філософії мистецтва» розглядається перша в історії філософії спроба побудувати систему естетичних понять за допомогою принципу тотожності з урахуванням історичного розвитку мистецтва. Хоч дослідники філософії мистецтва Ф. Шеллінга не вважають її завершеною, але для сучасних філософів є можливість систематизувати створені унікальні розробки видатного філософа, який сформулював і оформив саму матерію мистецтва. Ф. Шеллінг в своїй праці «Філософія мистецтва» показав як в художній творчості стають об'єктивними принципи філософії і саме споглядання, а також і весь механізм творчості, що розвивається філософським пізнанням як основа творіння. Таким чином, мистецтво трактується як вища форма збагнення абсолюту, через що воно є прообразом науки. Трактуючи мистецтво як «єдине і від віку існуюче одкровення», що переконує в абсолютній реальності вищого буття, Ф. Шеллінг встав на шлях, який декількома роками пізніше привів його до зосередження уваги на «філософії одкровення» як вченні про «саморозкриття» божественного абсолюту [4].

Мислитель висуває тезу, що саме мистецтво здатне найповніше виразити абсолют, бо воно є синтезом суб'єктивного та об'єктивного. Згідно з Ф. Шеллінгом, у мистецькому творі суб'єктивні переживання митця гармонійно поєднуються з об'єктивною формою, яка відображає природу та

світ. Ця гармонія між суб'єктивним і об'єктивним є відображенням абсолюту. У цьому контексті мистецтво стає чимось більшим за сукупність елементів – це унікальний простір, у якому людина має змогу безпосередньо доторкнутися до безкінечного.

Наприклад, у своїх творах він часто звертається до поезії, скульптури та живопису як до мистецтв, здатних надати форму невимовному. За допомогою символів, метафор і образів мистецтво відкриває для нас внутрішню сутність речей, показуючи не їх зовнішню красу, а їхню ідеальну сутність. Художня творчість – це створення естетичних цінностей, вміння доторкнутися до таких струн дійсності, звуки яких здатні примусити битись у прискореному ритмі навіть серце невігласа. Мета мистецтва – це ідеал, а не повчання. У цьому сенсі Ф. Шеллінг знаходить підтримку у поглядах античних філософів, особливо Платона, який бачив у мистецтві відображення ідейного світу.

Одним із центральних аспектів філософії Ф. Шеллінга є ідея творчості як прояву свободи. За його вченням, справжня творчість є проявом волі, яка не обмежена жодними законами чи правилами. У мистецтві, як вважав філософ, митець виступає у ролі творця, подібного до божественного начала, який не просто копіює природу, а створює нову реальність. Відповідно, мистецтву властива індивідуальна нота, воно пронизано суб'єктивністю та відкриває шляхи до спілкування з людською душею. Мистецтво синтезує світорозуміння і світовідчуття, пізнання і переживання світу людиною. Воно може актуалізувати ті явища життя, які існують лише потенційно, і тим самим виступає як особливий вид діяльності, що розширює межі людського світу й оптимізує людський фактор у світі та слугує засобом його творчого розвитку. Таким чином, митець стає виразником універсального та безкінечного, його воля виходить за межі обмеженого розуму і розкриває приховану сутність світу через своє суб'єктивне сприйняття його.

Ф. Шеллінг розглядає естетику як спосіб пізнання, який долає розділення між природою і духом. Він стверджує, що мистецтво є втіленням цієї єдності, бо воно є синтезом матеріального та ідеального, де матеріальне (форма) поєднується з ідеальним (змістом). Мистецтво, на думку німецького мислителя, не просто зображує природу, але і проникає у її внутрішню суть. У цьому аспекті воно набуває значення божественної діяльності, що створює гармонію з хаосу, зберігаючи при цьому елементи свободи і спонтанності.

Ф. Шеллінг навіть порівнює художника з природою: подібно до того, як природа спонтанно творить, митець створює свої твори, інтуїтивно керуючись внутрішньою потребою в самовираженні. Мистецтво є співтворчістю щодо природи. Воно творить, так само як творить і природа. І в цьому сенсі мистецтво і природа перегукуються одне з одним. Мистецтво, за Ф. Шеллінгом, є завершенням божественного творіння у творах митця. У цьому сенсі мистецтво набуває для філософа квазірелігійного значення, бо стає єдиним шляхом, що веде до пізнання глибинної сутності буття.

Ідеї Ф. Шеллінга справили значний вплив на романтичний рух та на наступні покоління філософів і митців. Його бачення мистецтва як засобу вираження абсолюту і синтезу суб'єктивного з об'єктивним стало основою для

багатьох естетичних концепцій XIX і XX століть. Зокрема, його ідеї про свободу творчості та божественне начало в мистецтві вплинули на таких мислителів, як Гегель та Ніцше. Та зокрема Г. Гегель визначає першою і недосконалою формою саморозкриття ідеї форму естетичного пізнання, або ж мистецтво. Також ці ідеї лягли в основу символізму та модернізму в мистецтві, які концентрують увагу на таких виражальних засобах як концепція, символ та ідея.

Для сучасних митців і філософів Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг залишається важливою фігурою, адже він показує, що мистецтво є не просто засобом вираження чи естетичного задоволення, а формою пізнання. Його концепція мистецтва як вираження абсолютної істини через гармонію форми і змісту резонує з сучасними прагненнями до поєднання раціонального і емоційного, об'єктивного і суб'єктивного у мистецтві та філософії.

Філософія і мистецтво в естетиці Ф. Шеллінга об'єднуються в унікальне розуміння краси, істини та свободи. Мистецтво для філософа є не просто способом відображення реальності, але шляхом до абсолютного знання, яке недосяжне розумом, але може бути досягнуте через інтуїцію і творчість. У філософії мистецтва мислитель вважав мистецтво завершенням філософської системи. «Мистецтво – зброя філософії», – адже філософ вважав, що саме інтелектуальне споглядання є головним методом філософії, бо тільки воно може об'єднати протилежності. А найвищою формою у якій можуть проявитися протилежності і є естетична діяльність, яка нерозривно пов'язана з мистецтвом. Митець виступає творцем, що розкриває приховану істину, і в цьому сенсі стає провідником між світом людського і світом божественного. Ф. Шеллінгова естетика залишається потужним нагадуванням про те, що справжня краса полягає у гармонії між видимим і невидимим, між матеріальним і духовним, між кінцевим і безкінечним.

Ці ідеї німецького філософа залишаються актуальними і сьогодні, адже вони нагадують нам про цінність мистецтва як універсального моста між свідомим і несвідомим, між розумом і почуттями. Мистецтво, за Фрідріхом Вільгельмом Йозефом Шеллінгом, не просто прикрашає життя, але й розкриває його істинну сутність, роблячи нас ближчими до пізнання абсолюту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Левчук Л., Панченко В., Оніщенко О., Кучерюк Д. Естетика: Підручник/ За заг. ред. Л. Т. Левчук. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
2. Від витоків до середини XIX століття. Короткий довідник з історії філософії. Під редакцією Т. Д. Пікашової та В. Л. Чуйка. Київ : 1997. Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dovi.html>
3. Гусев В. І. Західна філософія Нового часу. XVII – XVIII ст.: Підручник. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2000. 368 с.
4. Schelling F. W. J. The Philosophy of Art. University of Minnesota Press, 2008. 408 p.

СТОЦЬКА Дарина,
студентка групи IstP1-B22

Науковий керівник:
д. і. н., професор СТЕПАНКОВ Валерій

ПРОБЛЕМА ВІДРОДЖЕННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ КОНФУЦІАНСТВА У КИТАЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕВТІЛЕНЬ (КІНЕЦЬ ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ СТ.)

У статті розглянуто питання відродження конфуціанства у сучасному Китаї. Проаналізовано основні положення вчення, які здатні органічно повернутися в життя китайського суспільства та мають шанс вирішити суспільно-політичну кризу в державі.

Ключові слова: конфуціанство, Китай, суспільство, людина, держава.

З початку ХХ століття спостерігався процес зменшення впливу конфуціанства на життя китайців, що було пов'язано зі змінами в суспільно-політичній сфері держави. Дана тенденція поглибилася після приходу до влади у 1949 р. комуністів, для яких вчення сприймалося «як перешкода розвитку комунізму» [11, с. 81]. Тому населення Китаю мало його забути, аби рухатися по новообраному шляху. Проте плин часу показав, що нова ідеологія не змогла надовго прижитися в країні, і з кінця ХХ ст. у Китаї набуває неабиякого розвитку процес відродження конфуціанства, який назвали «лихоманкою Конфуція» [11, с. 81]. Звідси природньо постає запитання, чому воно виявилось спроможним знову привернути увагу людей?

Перш за все, зауважимо, що конфуціанство не є релігією, яким його вважали радянські дослідники та прихильники формаційного підходу у вивченні історії. На нашу думку, доцільно називати його морально-політичним вченням. Тому конфуціанству не притаманні молитви, храми, ікони та інші символи віри. Утім воно не позбавлене власних ритуалів, принципів, норм, тощо. Крім того, не можна заперечувати той великий вплив конфуціанства, який воно традиційно мало на «політику, економіку і соціальну сфери» китайської держави [8, с. 295], а також його можливість позначатися на всіх сторонах життя Людини: її призначенні, обов'язку, місцю в сім'ї та державі. Звідси дуже багато уваги приділяються проблемам «етики» та «виховання людини» [7, с. 26]. Хоча воно не розглядає особу в духовному (в європейському розумінні цього поняття) аспекті та не містить догматів щодо шляхів очищення душі, вчення Конфуція не позбавлене ознак гуманності. Вона представлена поняттям «жень» [2], яке нерозривно пов'язане з ритуалом, котрий фактично є зовнішнім проявом чеснот китайців та передбачає «чіткі

стандарти для певного типу поведінки відповідно до конкретного місця й часу» [5, с. 14]. Його основним завданням є «культивування взаємовигідних і благодійних відносин» у суспільстві [5, с. 14]. Отже, принцип гуманності передусім спрямовує особу до вираження своїх позитивних рис під час комунікації з іншими. Відповідно до цього здійснені з такою метою відповідні ритуали, як на нашу думку, покликані гармонізувати взаємодію між людьми, надаючи їй вагомого значення.

У контексті висвітлення цього аспекту проблеми варто мати на увазі, велику роль колективу у формуванні китайського суспільства. Адже взаємовідносини в громадах безпосередньо впливають на різні сфери життя держави. Зокрема, дослідники постійно наголошують на висвітленні «взаємодії конфуціанського виховання та економічної сфери сучасного Китаю» [6, с. 123]. Справа в тому, що вчення Конфуція передбачає єдність людей як своєрідної ланки в системі, діяльність якої спрямовується на розвиток держави. Враховуючи вагоме значення економічного чинника для процвітання країни, не виглядає дивним наявність тісного зв'язку між ним і нормами конфуціанства. Отож, ідея вчення про те, що «першорядними для будь-якої людини повинні бути інтереси народу і держави» у своїй реалізації отримує як результат «потужний розвиток китайської економіки» [6, с. 123]. Її провідну роль у цьому процесі відіграє громада, котра живе за принципами гуманності, що були створені Конфуцієм.

Водночас не варто ідеалізувати відносини у конфуціанській спільноті, адже вона складається з осіб, які за своєю природою не є досконалими. Таким чином, вчення адекватно оцінює норми поведінки та моральні якості суспільства. Воно радше має на меті сформувати досконаліший варіант для організації спільного життя в соціумі «з метою отримання більш продуктивних результатів для суспільства» [5, с. 15]. І цей процес творення передбачав дотримання людиною багатьох ритуалів, які «будувалися на шанобливості і повазі до старших за віком і становищем, шануванні батьків, відданості керівникові держави чи вищому за рангом чиновнику» [8, с. 294]. Не випадково етичні принципи і норми поведінки дуже цінувалися конфуціанством, адже вони допомагали забезпечувати такий бажаний для усіх суспільний порядок. За цих обставин, закони як сукупність «правил, що приймаються для встановлення порядку в державі», не вважалися достатньо дієвими [8, с. 294]. Власне й тому процеси виховання, а відповідно й освіти, мали важливе значення у розв'язанні питання створення ідеального суспільства. Часто, розглядаючи даний аспект проблеми, дослідники влучно зауважують, що «конфуціанство виховує та освічує», й ця справа бере початок «в родині, з дитинства, з привчання до культу предків» [9, с. 232]. Як на наш погляд, причиною таких ранніх виховних впливів є прагнення сформувати такий тип громадян, котрі ще з малих років знатимуть своє призначення та розумітимуть як вони мусять поводитися в житті.

Отже, конфуціанство має на меті організувати суспільний порядок із допомогою навчання й виховання. Враховуючи, що суспільство – це сукупність людей, природнім постає питання про характер такої освіти. В

даному випадку відповідь дає сам Конфуцій, підкреслюючи наступне: «в навчанні не повинно бути різниці між людьми» [4]. І хоча прагнення держави виховати ідеальних громадян мало досить практичну за своїм змістом мету – мати слухняний та благородний народ – однак це не може переключити очевидної переваги такого підходу. Мова йде про «принцип рівних можливостей» під час навчання, який де-факто передбачав надання людям однакових перспектив для власного розвитку. Щобільше, деякі дослідники навіть стверджують, що формування таких порядків у конфуціанській спільності по суті передбачало, чи навіть замінювало, «західні принципи демократії» [8, с. 294].

Зауважимо, що саме така особливість вчення Конфуція і є корисною для сучасного Китаю. Передусім завдяки спроможності переконати вчених, які є прихильниками західної моделі розвитку, що «між конфуціанством та демократією існує досить багато точок перетину» [11, с. 83]. А отже, не слід брати до уваги лише іноземний досвід (який ще не завжди і далеко не у всіх аспектах спроможний органічно вписатися в китайську цивілізацію), коли власне своє, сформоване протягом століть вчення, може бути актуальним. Тому деякі китайські дослідники сьогодні ведуть мову про кризу в системі державної ідеології країни. Ще з 90-х рр. ХХ ст. це питання активно досліджував Цзян Цін. У своїх працях він неодноразово застерігав: «нинішня політична система не є стабільною в довгостроковій перспективі, оскільки спирається в основному на примус і не може торкнутися сердець та умів людей» [3, с. 132]. У науковому дискурсі стосовно вирішення даної проблеми він притримується переконання, що лише завдяки конфуціанству, китайці здатні подолати існуючі труднощі. При цьому виділяє у ньому два напрямки: «моральне» та «політичне», надаючи перевагу останньому, бо воно «зацікавлене в реальних, живих людях» та спирається на «закони, ритуали, штрафи» [3, с. 133-134].

Разом із тим, Цзян Цін наголошує на згубних для китайської культури впливах західної ідеології та звертає увагу на «ліберально-демократичні моделі», які є її елементами [3, с. 134]. Відтак він порушує гостре питання щодо доцільності залучення європейського досвіду в процесі «створення нової системи влади в Китаї» в період, коли сучасний стан державно-політичної сфери є дещо хитким (з погляду китайських вчених) [3, с. 132]. Заперечуючи неодмінну потребу використання системи поглядів Заходу під час вирішення внутрішньодержавних проблем, філософ також переконує, що при постійному запозиченню європейських принципів і переконань «китайська культура буде ідентична західній культурі і повністю втратить свою самоідентичність, свою сутність і збереже лише зовнішню відмінність у назві» [3, с. 132]. На його думку, традиційні норми повинні замінити «марксизм-ленінізм Мао Цзедун і Ден Сяопіна», а конфуціанство, в свою чергу, необхідно офіційно закріпити у «Конституції КНР в ролі державної ідеології» для подолання кризи в китайській державі [3, с. 135].

Як зазначалося раніше, однією з особливостей конфуціанства є його потенційна спроможність органічно поєднувати в собі різні сфери буття

людини й держави, зокрема, освітню й політичну. Іншими словами, за його використання як провідного засобу розв'язання проблем у сучасному Китаї, відкривається можливість займатися цим водночас як у державних структурах, так і на рівні навчальних закладів. Саме на це звертають увагу китайські науковці, адже в країні набирає поширення практика виховання «гоцин» (себто «національного духу»), який є «складовою морального виховання, що передбачає активне залучення всіх членів суспільства до вічних цінностей китайської цивілізації» [9, с. 233]. Такий варіант державної ідеології має шанс «органічно поєднати суспільство з державою» [4], завдяки тісному взаємозв'язку всіх морально-етичних принципів, спрямованих на формування порядності в суспільстві. При цьому, він не послаблює китайського культу праці, який безпосередньо пов'язаний з вченням Конфуція. Ба більше, існує можливість поєднувати в свідомості людей традиційний варіант постійної роботи на користь країни з питаннями сучасного розвитку економіки.

Зауважимо, що завдяки впровадженню в буття китайського суспільства конфуціанства держава здатна отримати перевагу у вигляді сформованого міжнародного іміджу. Зокрема, можна скористатися сучасними тенденціями до поширення процесів всесвітньої культурної інтеграції та залучити до них конфуціанство як «духовну основу світового процесу глобалізації» [8, с. 293]. Таким чином, китайці водночас «відновлюють традиційну китайську культуру як одну із провідних світових цивілізацій» та на міжнародному рівні та закріплюють статус Китаю як країни з високим культурним розвитком [11, с. 83]. Слід зазначити, що перші кроки в цьому напрямку вже були зроблені у жовтні 1999 р., коли в Пекіні на міжнародній конференції відзначали 2550 річницю Конфуція, а вчені розглядали перспективи використання даного вчення адже «в ньому вироблена політична технологія досягнення і підтримки світового порядку» [8, с. 293]. Крім того, китайська влада потурбувалася про створення у 2004 р. Інститутів Конфуція як системи науково-навчальних закладів, метою яких «є розповсюдження китайської мови і культури за кордоном» та пропагування «переваги конфуціанської ідеї» [8, с. 293].

Також існує й інший варіант застосування зазначеного вчення задля отримання корисних результатів, зокрема для Комуністичної партії Китаю (КПК). Дослідники стверджують, що сучасна китайська влада повинна вміло впровадити в життя «систему зміни влади для забезпечення сталого розвитку держави» аби в суспільстві не набували поширення думки про неправомірність чи нелегітимність політичного керівництва КПК [11, с. 83]. Зауважимо, що, відповідно до положень конфуціанства, всі люди не просто виховувалися змалечку з урахуванням потреб країни, а й зростали зі спільними уявленнями щодо своєї ролі в соціальній ієрархії. Причиною цього дослідники вважають той факт, що «моделлю суспільства для Конфуція є сім'я», в якій імператор «уподібнюється батькові, а підлеглі – дітям» [9, с. 231]. Відтак, можна використати цю особливість вчення підлаштувавши її відповідно до сучасних реалій, тобто створити схожий варіант соціальної ієрархії, де КПК здатна «зміцнити свою легітимність та імідж будівничого китайської цивілізації» [12]. Для формування такої концепції підґрунтям могло б стати звернення до часів

початку «створення Китайської Народної Республіки», коли «всі верстви населення і всі соціальні класи були орієнтовані на одну мету - служіння партії» [12]. Таким чином, праця на користь держави асоціюватиметься вже не з підкоренням волі імператора, а з підтримкою діяльності КПК.

Отже, вважаємо, що у вченні Конфуція чільне місце посідає проблема Людини у різних сферах її буття. Воно також має помітний вплив на формування світогляду особи, при чому робить це досить зважено й продумано. Водночас, конфуціанство, так би мовити, передає контроль за дотримання його основних положень державі, котрій і має вірно служити народ. Тобто дане вчення ураховує принцип всезагальної відповідальності й праці задля стабільності в державі й громаді, в яких «дотримання обов'язків є запорукою суспільної гармонії» [1, с. 27]. При цьому, зауважимо, що конфуціанство як морально-етичне вчення, за допомогою різних методів (виховання, запровадження практики ритуалів, створення культури праці й самовдосконалення), не лише здатне забезпечувати порядок і стабільність у суспільстві, але й стати тією духовно-емоційною силою, що може виконувати функції «офіційної державної ідеології» [2]. Його загальні принципи досить вміло сформовані, а відтак забезпечують спорідненість з тими традиційними уявленнями, які протягом тривалого часу панували у свідомості людей. Отож, основні положення вчення Конфуція не випадково повертаються в побут народу і можуть знову стати початком відродження «всього китайського способу життя» та етико-політичним принципом «організації китайського суспільства» [2], що має реальні шанси відіграти чи не провідну роль у подоланні сучасної кризи в Китаї.

Список використаних джерел та літератури:

1. Генезис категорії обов'язку крізь призму політико-правових поглядів мислителів Стародавнього Китаю / Галас В.І., Попович Т.П., Телеп Ю.В. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «ПРАВО»*, випуск 69, 2022 р., с. 25-30. URL: <http://surl.li/tmstm> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Історія релігій світу: Навчальний посібник / Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Лубська М.В., Гррбаченко Т.Г. *Київ: Центр учбової літератури*, 2014 р., с. 536. URL: <http://surl.li/tmewp> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Кіктенко В.О. «Політичне конфуціанство» Цзян Ціна як відмова від західної можелі розвитку. *Східний світ*, №2, 2014 р., 131-136 с. URL: <http://surl.li/fyxshr> (дата звернення: 19.10.2024).
4. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: Навчальний посібник. *Київ: «Либідь»*, 2002 р., с. 590. URL: <http://surl.li/tmeko> (дата звернення: 06.05.2024).
5. Кудря І. Практична філософія конфуціанства. *Актуальні питання гуманітарних наук*, випуск 22, том 1, 2018 р., с. 12–15. URL: <http://surl.li/tmemg> (дата звернення: 06.05.2024).

6. Лідека І.А. Значення політико-виховних ідей Конфуція для розвитку освіти сучасного Китаю. *Освітологічний дискурс*, № 2 (6), 2014 р., 118-127 с. URL: <http://surl.li/eciodm> (дата звернення: 19.10.2024).
7. Мельник Н. Місія людини в філософії Стародавнього Китаю: Конфуціанство і даосизм. *Миколаїв: IV Всеукраїнська студентська науково-практична конференція: «Філософські та культурологічні проблеми людства очима студентства»*, 2021 р., с. 25-27. URL: <http://surl.li/tmeqk> (дата звернення: 06.05.2024).
8. Салата О.О. Реалізація ідей конфуціанства в глобальному світовому просторі. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, випуск XXXVI, 2013 р., с. 291-296.
9. Трубіцина В.І. Конфуціанські цінності та їх вплив на формування змісту морального виховання в Китаї у ХХ ст. *Луганськ: Наука і освіта : науково-практичний журнал*, №6, 2011 р., с. 231-235. URL: <http://surl.li/tmerq> (дата звернення: 06.05.2024).
10. Чжен В.А. Модернізаційний потенціал конфуціанства на етапі «політики реформ і відкритості»: можливості та реалії. *Китаєзнавчі дослідження*, № 1-2, 2017 р., 22-33 с. URL: <http://surl.li/yafnbc> (дата звернення: 19.10.2024).
11. Шуліка А.А., Тимченко М.М. Роль конфуціанства в політичній сфері сучасного КНР. *Політикус*, випуск 2, 2022 р., 80-85 с. URL: <http://surl.li/ebmmpb> (дата звернення: 19.10.2024).
12. Szczotka P. Influence of Confucianism on the Chinese Political System: A Case of Social Credit System and Socialist Core Values. *The Institute of new Europe's, Analyses*, 2022. URL: <http://surl.li/mkajxa> (дата звернення: 09.11.2024).

УДК 101"202"

ЯРЕМЧУК Остап,
*аспірант кафедри філософії, соціології та політології
імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький
державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Науковий керівник:*
к. філос. н., доцент ТКАЧЕНКО Олександр

ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ТА НЕВМИРУЩІСТЬ ФІЛОСОФІЇ: ПЕРЕЧИТУЮЧИ ДИСКУСІЮ СУЧАСНИХ ЗАРУБІЖНИХ ФІЛОСОФІВ

Зазначена тема нав'язана спробами сучасних філософів (У. Бека, Г.-Г. Гадамера, Ю. Габермаса, В. Гьосле, Ульріх Бьома та ін.) долучитися до публічних дискусій з питань розуміння функцій та призначення філософії за умов глобалізаційних процесів в сучасному світі. Наше знайомство із змістом

цих дискусій пов'язане саме з їх перекладом та публікацією [2]. Повернення до діалогічної форми філософування, на наш погляд, дозволило німецьким філософам аргументувати життєздатність та невмирущість філософії попри існуючі негативні та песимістичні її оцінки.

Такий спосіб знайомства з поглядами відомих філософів має свої переваги: його можна розглядати як свого роду входження в простір свobodного мислення та живого філософування, він стимулює налаштування учасників дискусії на з'ясування повсякденних життєвих проблем, допомагає виявити межі та можливості саме їх філософського осмислення. Також, породжує почуття відповідальності за свою професійну діяльність, зокрема у розумінні головного – становища людини у світі. Адже безвідповідальність є безчесною та огидною у всіх сферах людського духу.

Слушною є думка У. Бьома про мінливість філософії у відповідності з плинністю часу. «Між філософією і публікою запанував інший клімат. Вочевидь зростаючий інтерес стосується не лише великих імен. Радше йдеться про спільний досвід останніх десятиліть, який вимагає від філософії нової відповідальності. Вона знову набуває практичної компетенції у вигляді засобу орієнтації в публічній дискусії, яка чимраз більше переймається пошуком вирішальних картин, здатних забезпечити консенсус, те, що можна визнати за розумне» [2, с. 8].

Важливим аргументом «за» життєздатність філософії є констатація причетності філософів до з'ясування причин найважливіших проблем нашого сьогодення та обґрунтувань їхнього розв'язання, а також, залучення філософів до дискусій з науковцями й тими, хто приймає рішення в політиці та інших сферах суспільного життя. Наприклад, важливою подією у житті Німеччини стало відкриття Гердом Б. Ахенбахом філософських консультацій, мета яких – відродження філософії як мистецтва жити. Мовиться про філософський праксис, яким займаються професійні філософи, і який по своїм принципам певною мірою співзвучний з екзистенціальною терапією. Згідно німецького філософа, «чимало проблем організації життя – це власне ... проблеми свідомості, а не проблеми хвороб чи душевних розладів. Чого людям бракує, так це життєвих альтернатив у їхніх бідах, страхах та депресіях, і в цих ситуаціях їм навряд чи допоможе обмежена шкільна мудрість психологів і терапевтів, ... проте відчутніше їм допоможе багатство можливостей думки, властиве філософії» [2, с. 9]. Такий філософський «практикум» мав своє продовження у серії передач Західнонімецького радіо. Їх засновники прагнули віднайти конкретну і наближену до буденності філософію, яка покликана задовільнити зростаючу потребу зорієнтуватися в сучасному житті. Ульріх Бьом висловлює переконання, що було б фатальним, якби філософію не репрезентували таким чином. «Уже декілька років тема «Філософія і публічність» частіше, ніж раніше з'являється у програмі філософських конференцій і конгресів» [2, с. 11].

Актуальним є застереження П. Глоца стосовно інструменталізації філософії, яка найчастіше виявляє себе через моралістів та «знавців» сенсу.

Перші, на його погляд, ігноруючи об'єктивні структури, воліють усе занурити в моральну проблематику. Інші, пов'язують прагнення людей до внутрішньої стабільності з ідеєю німецької національної держави, німецької ідентичності й, в такий спосіб намагаються «зачарувати» нею людей, спонукаючи їх до певних дій. Але, вважає П. Глоц, цього абсолютно недостатньо для життя людини у сучасному світі. Також, філософ наголошує, що захоплення і розчарування тією чи іншою філософією є закономірним явищем в житті людей і простежується протягом усієї історії людства.

О. Марквард при обговоренні теми майбутнього освіти і ролі філософії ставить питання: Яке завдання має філософія? Плекати утопію чи сприяти отрезвінню? І дає відповідь: «Я думаю, обидва...Для мене обидва рухи властиві філософії. Можна стерегтися філософії лише за допомогою філософії, стерегтися поганої філософії за допомогою доброї» [2, с. 17]. Даний контекст розмови сприяє уточненню поставленого Гердом Б. Ахенбахом питання: А якої філософії ми потребуємо?

Своєчасною залишається думка О. Маркварда, котра зайвий раз висвітлює важливість філософської допомоги у багатьох гносеологічних та онтологічних ситуаціях. «Мабуть філософи завжди мають свою репліку, якщо речі стають неясними, якщо речі зазнають руху... Якщо речі стають неосяжними, отже якщо зростає потреба в орієнтації, тоді може статися так, що філософів запитуватимуть по-особливому, що на них покладатимуть особливі очікування, котрі вони, втім, іноді не зможуть виправдати. Криза філософії вже існує. Проте...мають рацію ті, хто каже: це не криза зайвості, тобто криза через зайвість, а криза надвимогливості. Часом очікують, мабуть, більше, ніж ми можемо дати, хоч від нас цього чекають по праву. Мусимо старатися» [2, с. 21].

Отже, запропонований короткий аналіз змісту дискусії сучасних філософів показує прагнення останніх подолати розрив між філософією та громадськістю, який, як вважалося, існував протягом тривалого часу. Філософія не користувалася престижем у суспільстві, її вважали надто абстрактною і незрозумілою, застарілою і не пов'язаною з практичним життям. Сьогодні ми бачимо незліченні ризики, з якими живемо, і які також є наслідком технологізації суспільного життя. Саме за таких обставин діяльність філософа стає особливо важливою: вони консультують політиків, економічних лідерів і навіть консультантів з питань праці; вони навчають керівників промисловості та адміністративних апаратів; вони працюють у комісіях з етики в галузі медицини і технологій та планують проекти нашого майбутнього.

Підсумовуючи, зазначимо, що наш вибір окреслених питань, пов'язаний з тим, що вони є актуальними не тільки у німецькому середовищі, але й і в українському. Запит на філософське з'ясування багатьох освітніх, культурних, суспільних питань повинен формуватися, зокрема публічно. Будемо сподіватися, що сучасне «усамітнення» філософії і філософів у суто філософському середовищі є тимчасовим і не виражає гордовиту претензію на виняткову елітарність. Бо саме останнє і можна розглядати кроком до справжньої смерті філософії. «Зрікаючись поважних турбот (чи дивовижної

безтурботності) сучасного людства, філософи демонструють інтелектуальне боягузтво і безсилля» [1, с. 308]. Погодимось з Г.-Г. Гадамером у тому, що на нашому життєвому шляху ми часто падаємо. Саме в цьому сенсі філософія заявляє про свою присутність, на філософію покладено завдання затримати це падіння, тобто заспокоїти розгублених людей або повернути їм спокій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лисий І. Я. «Національна філософія»: ідеологема чи метафілософський концепт? *Література та ідеологія : колективна монографія* / [В. Агеєва, В. Єрмоленко, С. Іванюк та ін. ; наук. ред. та упоряд. Моренець В. П. Київ : Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2017. С. 296–310.
2. Філософія сьогодні. Розмови з Ульрихом Беком, Гансом-Георгом Гадамером, Юргеном Габермасом, Гансом Йонасом, Отфридом Гьофе, Віторіо Гьосле, Ричардом Рорті та іншими / пер. з нім. А. Л. Богачова; відп. ред. С. В. Пролєєв. Київ : Альтерпрес, 2003. 168 с.

Розділ 2. ЛЮБОМУДРІЄ (ЕСЕ)

*АГАПІЄВ Дмитро,
студент групи ODR1-B22*

*Науковий керівник:
к. політ. н., доцент ВІННІЧУК Ольга*

КОНФЛІКТИ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Студентське життя — це унікальний та особливий етап соціалізації молоді, під час якого активно відбувається формування студентів як особистості, індивідуальні погляди та соціальні навички. Однією з основних рис цього періоду є зіткнення різних інтересів, поглядів і потреб, що часто призводить до конфліктів у студентському середовищі. Важливо усвідомлювати природу таких конфліктів, їхні причини та можливі способи вирішення, адже це впливає не лише на психологічний комфорт студентів, але й їх стан в групі, на їхню здатність до успішного навчання та розвитку.

Конфлікти в студентському середовищі можуть виникати із різних причин і мати різні погані наслідки, серед яких можна виділити такі:

Різниця в поглядах і цінностях. Університет об'єднує студентів з різних соціальних, культурних та національних груп, що створює умови для зіткнення різних поглядів на політику, релігію, гендерні питання та інші соціальні теми. Такі конфлікти часто виникають під час дискусій, семінарів або групових проєктів.

Конкуренція. Процес навчання супроводжується постійною конкуренцією за академічні успіхи чи досягнення, успіх, стипендії та участь у наукових проєктах. Студенти можуть відчувати тиск, намагаючись перевершити своїх одногрупників, що іноді призводить до міжособистісних конфліктів або навіть між групових інтриг.

Особистісні конфлікти. Різниця в характерах, стилях спілкування або поведінці також може викликати напруженість. Наприклад, студенти, що живуть у гуртожитку, часто стикаються з проблемами, пов'язаними з поділом спільного простору, режимом дня або рівнем шуму.

Невдоволення навчальним процесом. Конфлікти можуть виникати між студентами та викладачами через різницю у сприйнятті навчальних методів або оцінок. Недостатня комунікація, суб'єктивність оцінювання або неефективна організація навчання також можуть стати джерелом напруги і проблем з розумінням.

Конфлікти є невід'ємною частиною нашого життя, і важливо не уникати їх, а навчитися їх вирішувати. Існує кілька методів, які можуть допомогти студентам розв'язувати непорозуміння:

Відкрите спілкування. Один із найефективніших способів вирішення конфлікту — це чесна розмова. Важливо вміти слухати іншу сторону, конструктивно висловлювати свої думки та уникати агресії, але це часто

важкий варіант і не завжди працює. Часто конфлікти виникають через брак інформації або непорозуміння, тому чітке формулювання своїх позицій може зменшити напругу між студентами.

Компроміс. У конфліктних ситуаціях важливо бути готовими до взаємних поступок іноді це єдиний дієвий вихід. Компроміс дозволяє обом сторонам знайти спільне рішення, зберігаючи при цьому відчуття справедливості та поваги один до одного.

Медіація. Коли студенти не можуть самостійно розв'язати конфлікт, доцільно звернутися до третьої особи — медіатора. Це може бути психолог, викладач або навіть староста групи. Медіатор сприяє конструктивному вирішенню ситуації, дозволяючи обом сторонам зберегти обличчя.

Розвиток емоційного інтелекту. Уміння контролювати свої емоції та розуміти почуття інших є важливою навичкою для запобігання конфліктам. Студенти, які розвивають емпатію та самоконтроль, можуть уникати багатьох непорозумінь.

Конфлікти у студентському середовищі є природними, оскільки університет об'єднує людей з різними характерами, цінностями та інтересами. Однак вміння ефективно вирішувати ці конфлікти має велике значення для розвитку особистості, міжособистісних стосунків та академічного успіху.

БОЗ Марія

студентка групи Mg1-B23

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

ОСОБЛИВЕ ЗНАЧЕННЯ СОВІСТІ ЯК МОРАЛЬНОГО ЧИННИКА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Людське суспільство – одне з найскладніших із відомих науці явищ дійсності. Питання, чому виникає суспільство, за якими законами воно розвивається, чому на зміну одного суспільства приходять інші, хвилювали мислителів усіх часів і народів.

Регуляція поведінки людей у суспільстві здійснюється також за допомогою права і моралі. За всієї співмірності цих розгорнутих систем правил поведінки вони не тотожні. Спільним, що об'єднує мораль і право є те, що вони регулюють відносини між людьми через посередництво норм і правил людського співжиття. І у моралі, і у праві відсутній поштовх до аморальних дій, вони створюють умови для забезпечення існування людини на засадах особистої свободи. Але мораль регулює відносини між людьми через внутрішнє переконання чи спонуку – совість і зовнішнє переконання – силу громадської думки (громадський осуд чи схвалення), а право – шляхом примусу зовнішнього – з боку держави і примусу внутрішнього – через законослухняність.

У такому контексті актуальним є висловлювання Андрія Шептицького про те, що «Жити за совістю – важливіше за будь-які віросповідання». Воно спонукає до глибокого дослідження взаємодії між індивідуальним етичним судженням і усталеними принципами організованих систем переконань.

Совість, яку часто описують як внутрішній голос, який керує моральним судженням, слугує компасом для прийняття етичних рішень, формуючи дії таким чином, що виходить за межі встановлених доктрин. У той час, як віросповідання забезпечують основу для розуміння світу та моральної поведінки, вони також можуть накладати обмеження, які можуть гальмувати особисте зростання та етичний розвиток. У цій доповіді я хочу заглибитися у природу совісті, обмеження жорстких переконань і наступні переваги пріоритету особистої совісті над релігією, зрештою стверджуючи, що справжнє моральне життя корениться в індивідуальній цілісності та самосвідомості, а не в прихильності догмам.

В основі прийняття етичних рішень лежить концепція совісті, внутрішньої здатності, яка дозволяє людям відрізнити правильне від неправильного. Совість – категорія етики, що характеризує моральну діяльність особистості через її здатність здійснювати моральний самоконтроль, самостійно визначати зміст морального обов'язку, вимагати від себе його дотримання і давати самооцінку власних вчинків; одна з форм моральної самосвідомості, через котру здійснюється осмислення, контроль, санкціонування та критичний перегляд моральних настанов людської суб'єктивності.

Совість часто визначають як внутрішній моральний компас, який керує поведінкою на основі особистих цінностей і принципів, а не зовнішніх директив. На відміну від усталених віросповідань або доктрин, які зазвичай є статичними та директивними, совість є динамічною та суб'єктивною, сформованою особистим досвідом, роздумами та впливом суспільства. Наприклад, розглянемо моральні дилеми, з якими стикаються люди в репресивних режимах, де дотримання встановлених державою переконань може суперечити особистим переконанням у справедливості та правах людини. У таких випадках совість стає важливим провідником, спонукаючи людей діяти згідно зі своїм етичним розумінням, а не сліпою вірністю домінуючим доктринам. Цей суб'єктивний досвід сумління підкреслює його важливість як керівництва до дії. Це дає людям можливість керувати моральними складнощами з автентичністю та цілісністю, що часто призводить до трансформаційних дій.

Однак жорсткість усталених переконань може створити значні проблеми для моральної поведінки. Протягом історії було багато випадків, коли релігійні принципи призводили до етичних помилок, підкреслюючи обмеження покладатися виключно на системи переконань. Наприклад, хрестові походи були підживлені релігійним запалом, але призвели до широкомасштабного насильства та страждань, що свідчить про те, як непохитне дотримання вірувань може затьмарити фундаментальні моральні принципи, такі як співчуття. Крім того, негнучкість певних віровчень може заважати людям

адаптувати свої моральні межі до унікальних обставин. У багатьох випадках релігійні догмати можуть сприяти простому розумінню добра і зла, залишаючи мало місця для тонких етичних міркувань, які враховують складність людського досвіду. Більше того, потенціал релігії сприяє поділу, а не єдності, очевидний у сучасних суспільних конфліктах, де різні вірування часто призводять до протиставлення. Такі приклади показують, що прихильність до твердих переконань може скомпрометувати моральну поведінку, роблячи переконливі аргументи для надання пріоритету індивідуальній совісті, яка більше пристосована до тонкощів людського досвіду та імперативів справедливості.

Пріоритет совісті над релігією має глибокі наслідки для особистої цілісності та згуртованості суспільства. Коли люди зобов'язуються жити автентично, згідно із совістю, вони розвивають глибоке почуття чесності та самосвідомості. Ця автентичність сприяє довірі в міжособистісних стосунках, оскільки люди, які діють відповідно до своїх цінностей, часто сприймаються як надійні та принципові. Крім того, наголос на совісті сприяє згуртованості спільноти, заохочуючи діалог і взаєморозуміння, оскільки люди більш схильні спілкуватися з іншими, які поділяють подібні етичні цінності, незалежно від різного релігійного походження.

У ширшому контексті роль совісті є ключовою у відстоюванні соціальної справедливості та морального прогресу. Рухи, очолювані людьми, керованими совістю, такими як лідери громадянських прав, які кинули виклик несправедливим законам, щоб відстоювати рівність, демонструють, що моральний прогрес часто виникає через сміливість віддавати перевагу етичним переконанням над догмами. Приймаючи совість як керівний принцип моральної поведінки, суспільство може сприяти створенню середовища, де процвітають справедливість, емпатія та етична еволюція, що зрештою веде до більш гармонійного та справедливого світу.

Підсумовуючи, можу із впевненістю стверджувати лише одне, що совість є вирішальним керівництвом для прийняття моральних рішень, часто освітлюючи шляхи, які тверді переконання можуть затемнювати. Історичні обмеження усталених доктрин у поєднанні з потенціалом розколу, який вони викликають, ще більше підкреслюють необхідність пріоритету особистого сумління. Роблячи це, люди можуть культивувати автентичність у своєму житті, зміцнювати міжособистісні стосунки та робити значний внесок у досягнення соціальної справедливості. Зрештою, шлях до морального прогресу визначається не лише дотриманням віровчень, але й мужністю прислухатися до свого сумління та діяти відповідно до своїх етичних переконань.

*ГАЙДЕЙ Ірина,
студентка групи Ua1-B21
Науковий керівник:
к. філол. н., с. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

ВІД ДИПЛОМА ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ: НОВЕ БАЧЕННЯ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сучасний світ демонструє нові розвідки сценаріїв життя для молодого покоління. І найкасовіші збори отримує сюжет під назвою «успішний успіх», який дедалі більше тисне на молодь. Уже з 18 років багато хто починає картати себе за те, що не зміг побудувати власний бізнес, не придбав будинок чи не заробив кошти на подорожі світом. Інтернет, реклама та ЗМІ розповідають історії про те, як кожен може досягти вершин у ранньому віці, і це не є погано. Молодь шукає професії, які нібито гарантуватимуть їм гідне життя, просуваючи новий життєвий стиль: працьовитість, дисципліна та безперервний саморозвиток заради досягнення омріяних цілей.

Колись ключем до такого успіху вважалося здобуття вищої освіти в престижному університеті. «Червоний диплом» був символом стабільності й соціального статусу. Сьогодні ж молодь дедалі частіше розглядає університет як «марну втрату часу», адже успіх здається доступним лише через альтернативні шляхи: підприємництво, онлайн-професії чи самостійне освоєння навичок. Ситуацію ускладнює вплив старшого покоління, яке часто дорікає молодим людям за вибір нестандартного шляху, сумнівається в їхніх силах та підсилює тиск своїми очікуваннями. Адже їхні діти відходять від правил, за якими жили вони. Напруження між поколіннями й змушує молодь одночасно прагнути до ідеалів і сумніватися у власній спроможності.

Раніше люди зазвичай ставилися до вищої освіти, як до необхідної сходинки на шляху до професійного та соціального успіху. У радянські часи та ще деякий час після здобуття незалежності України, диплом університету був як своєрідний «квиток у краще майбутнє». Робота за спеціальністю, вибір професії на все життя як покликання, і переконання, що освіта автоматично гарантує стабільність, стали стереотипами, які формували мислення й спосіб життя.

Сучасна молодь дедалі більше сумнівається в цінності традиційної освіти через зміну суспільних пріоритетів і тиск культури. Цінні постулати перетворилися на стереотипи, тягар яких хочеться скинути з плечей. У минулому вибір професії сприймався як остаточне рішення на все життя. Твоя робота, а отже й напрямок твого навчання ставали покликанням всього життя. Проте сьогодні молодь не хоче обмежувати себе вузькими рамками. Вона розуміє, що світ змінюється, і ринок праці вимагає гнучкості та здатності швидко адаптуватися. Високі цілі спонукають молодих людей обирати професії, які обіцяють миттєвий результат, а не багаторічне навчання. І часто ці професії є вибором лише на певний етап життя.

Руйнується стереотип про те, що професійний працівник лише той, хто має десятки років досвіду в одному напрямку. Молодь прагне випробувати себе у різних сферах, здобути не один досвід, не боячись змінювати вид діяльності впродовж життя. Більше того, уявлення про постійність роботи поступово відходить у минуле, адже сучасні тенденції зникають так само швидко, як і з'являються.

Поруч із метою швидко реалізуватися, навчання в університеті протягом кількох років здається втратою довгого періоду часу. Це не означає, що всі спеціальності стають непотрібними. Навпаки, їх потрібно освоїти швидко і якісно. Інтернет пропонує змогу здобути професію за доступною ціною протягом місяця, заповнивши резюме готовими роботами та забезпечивши учнів високооплачуваною посадою. Тоді як університет пропонує щоденне навчання протягом 5 років і самостійний пошук роботи без якісного практичного досвіду. Потенційний абітурієнт запитує себе: «Чи варто витратити роки на навчання, коли можна розпочати свій шлях уже зараз?»

Паралельно із цим виникає питання, що обрана професія може не підійти, не сподобатися. Але, закінчивши багаторічне навчання дуже складно визнати, що ти не бажаєш цим займатися. Витрачені ресурси тиснуть на людину.

Це неймовірно, якщо підлітку у віці 17 років з першої спроби вдається обрати сферу, якою він горітиме все життя. Але часто пошук себе може займати роки. Таку позицію часто вважають слабкістю особистості. Молодь стикається з подвійним стандартом: з одного боку – необхідність відповідати очікуванням інших, а з іншого – бажання уникнути шаблонів і знайти справжнє захоплення. Тих, хто змінює напрямки навчання засуджують за непостійність, марну трату грошей та займання чужого місця в університеті. Хоча насправді потрібно бути дуже сміливою та наполегливою, щоб виборювали своє щастя. Знову ж таки, ми зіштовхуємось із подвійними стандартами: засудження за те, що особа не здобула вищої освіти, або ж не працює за нею, тому що вона їй не подобається; та засудження за те, що людина працюючи у сфері, яка їй не подобається, страждає.

Щороку побутова складова нашого життя спрощується: нам більше не обов'язково стояти в чергах, щоб замовити їжу; не обов'язково виходити з дому, щоб зробити покупки чи оплатити квитанції; не обов'язково йти на зустріч, щоб обговорити важливе питання. Через це з'являється й нетерплячість до речей, що потребують часу. Величезний вибір та досвід тисячі людей дозволяє нам прискіпливо обирати та шукати недоліки й переваги тих чи інших речей, можливостей, пропозицій. Саме тому для деяких людей вища освіта здається перспективною. Розбиваючи міфи, про життя мрії без здобуття вищої освіти, люди не усвідомлюють, що натомість створюють нові.

Молоде покоління стоїть перед вибором між традиційною вищою освітою та самостійною реалізацією. Проте варто пам'ятати, що освіта в університеті є можливістю для тих, хто щиро прагне глибоких знань і професійного розвитку в обраній галузі. Вища освіта надає структуровану базу, доступ до наукових досліджень, мережу професійних контактів і, найголовніше, час на формування критичного мислення.

Водночас самостійна реалізація через курси чи практичний досвід також є цінним тривалим процесом. Вибір між цими шляхами є особистим і залежить від індивідуальних амбіцій, характеру й життєвих обставин. Головне — не створювати нових стереотипів на основі власного досвіду, адже і традиційна освіта, і альтернативні форми навчання мають право на існування та можуть доповнювати одна одну. Зрештою, успіх визначається не дипломом чи його відсутністю, а наполегливістю, цікавістю до нових знань, здатністю адаптуватися до змін та рівнем щастя кожного.

ГРАБОВСЬКА Тетяна,
студентка групи Ps1-B23

Науковий керівник:

к. філос. наук, доцент НАЙЧУК Антон

ЖИТИ – ОЗНАЧАЄ МИСЛИТИ (ЗА ЦИЦЕРОНОМ)

Твердження «Жити — означає мислити», яке приписують Цицерону, відображає важливість свідомого існування для людського буття. Мислення, за Цицероном, є ключовою характеристикою людини, що відрізняє її від інших живих істот. Він підкреслював, що життя — це не просто фізичне існування, а процес свідомого осмислення власного буття і навколишніх людей та світу.

Цицерон, як представник стоїчної філософії, стверджував, що мислення — це шлях до чеснот і морального вдосконалення. Він вважав, що через мислення людина може наблизитися до розуміння природних законів і гармонії зі світом, що є дуже вагомим для людей. Тільки через розум людина здатна контролювати свої пристрасті та інстинкти, спрямовуючи своє життя до вищих моральних цілей.

Одним із важливих аспектів мислення, на думку Цицерона, є здатність людини до рефлексії — осмислення своїх дій, вчинків і думок. Цей процес дозволяє нам не лише розуміти світ, а й активно його формувати. Людина, яка мислить, здатна творити нові ідеї, ставити під сумнів стереотипи і шукати нові шляхи до вдосконалення. Саме через мислення ми створюємо культуру, науку, мистецтво — все те, що визначає людське суспільство. Також важливо зазначити, що мислення є процесом, який супроводжує людину впродовж усього життя. Ми постійно навчаємось, змінюємо свої погляди, шукаємо нові відповіді на питання, що постають перед нами. Мислення, за його словами, не лише допомагає нам виживати, а й робить наше життя осмисленим та цілеспрямованим.

Таким чином, згідно з філософією Цицерона, життя без мислення було б лише фізичним існуванням, схожим на життя тварин. Людина, яка не мислить, існує лише в межах своїх інстинктів, тоді як мисляча людина здатна досягати вищі істини та творити нове. Мислення дозволяє нам осмислювати власне буття і світ навколо нас, відкриваючи можливості для розвитку і вдосконалення.

Але чи можливо уявити життя без мислення? Наприклад, тварини та рослини також живуть, але їхня свідомість не передбачає абстрактного мислення. Вони діють інстинктивно, не ставлячи перед собою питання про сенс буття. Це дозволяє стверджувати, що для людського життя мислення є ключовою умовою, яка відрізняє нас від інших живих істот.

Мислення робить наше життя усвідомленим, відкриває перед нами значні можливості для самопізнання і розвитку. Воно є фундаментальною рисою, що визначає людину як індивідуальну і свідому істоту. Всі сфери життя людини виникають із її здатності до абстрактного мислення та рефлексії.

Отже, філософія Цицерона вчить, що жити — означає мислити. Якщо висловлювати саме твердження, то ідея «Жити — означає мислити», наголошує на важливості не просто існувати, а свідомо осмислювати своє буття. Тому на мою думку, мислення робить життя свідомим, допомагає людині контролювати свої пристрасті і вдосконалювати свої чесноти та розвиватись. Це процес, що супроводжує нас на шляху до самопізнання та самовдосконалення, даючи можливість не лише існувати, але й творити нові сенси та змінювати світ.

ГРИНЬОВА Джулія,
студентка групи Ps1-B23

Науковий керівник:

к. філос. наук, доцент НАЙЧУК Антон

У ЧОМУ СЕНС ЖИТТЯ?

Цінність життя людини вимірюється не тим, як людина жила, а скоріше тим, що вона здобула за своє життя. Ідеї, які я маю щодо сенсу життя, можуть бути повністю відокремлені від ідей іншого. У мене є багато речей, які роблять моє життя вартим, цінним. Життя пропонує багато перешкод, але завдяки любові, яку я отримую від своєї родини та друзів, я стаю достатньо сильною, щоб протистояти їм. Любов, яку я можу отримати, робить моє життя варте того, щоб жити. Як колись процитував Аристотель: «Щастя є сенс і призначення життя, єдина мета людського існування». Я справді вірю, що ми повинні знаходити щастя в кожній дрібниці, яка трапляється на нашому шляху. Саме ці моменти щастя надають нашому життю більше сенсу. Адже життя, в якому людина наповнена радісними моментами, є справді гідним життям. Є багато речей, які люди шукають у цьому світі, які можуть бути сумнівними для інших, однак, щастя — це єдине, про що ви не можете розумно запитати в інших, а саме: «Чому ми повинні шукати щастя?». Значення самого щастя різне в усіх людей. Наприклад, мій дідусь любить збирати монети з різних країн світу. Навіть такі дрібниці дарують йому щастя і особливо, безумовно, додають сенс його життю. Життя зі змістом - це життя, яке варте того, щоб його прожити.

Значною мірою я б погодилась з тими, хто вважає, що релігія важлива для того, щоб надати сенс життю. Віра в існування, плідність загробного життя може принести людині задоволення на останніх етапах життя, якщо вона веде його відповідно до вимог філософії тієї чи іншої релігії. Слід зазначити, що 84% населення світу сповідують певну релігію, і більшість із них роблять це заради мети в житті.

Чи може спорт коли-небудь стати релігією? Що ж, тепер це сталося, завдяки «Iglesia Maradoniana» - церкві Марадони, заснованій на його власних заповідях. Отже, якщо отримати щастя – це те, чого всі хочуть від життя, і якщо спорт є одним із таких джерел щастя, то чому б не тримати його на самому верху того, що потрібно робити, щоб жити гідним життям.

Таким чином, спорт (разом із йогою чи іншими фізичними навантаженнями) і релігія, які, як кажуть, можуть здаватися протилежними, підтримують дуже важливий баланс у тому, як я бачу життя. У той час як спорт приносить фізичне задоволення та радість, релігія дає розумове та внутрішнє задоволення, і те, і інше разом справді може правильно сформувавши людину як фізично, так і розумово, психологічно.

Якщо на хвилину подумати, чому всі роблять те, що роблять, чому люди живуть так, як вони живуть, все зводиться до одного: щастя. Матеріальні речі дуже важливі в житті багатьох, але вони існують саме для того, щоб приносити щастя, без якого навіть матеріальні речі просто не мали б сенсу. Усі війни велися за владу, яка дає щастя; кожна угода укладена заради багатства, яке дає щастя. По суті, кожне життя було прожито в гонитві за щастям. І найголовніше це те, що щастя можна знайти в багатьох інших речах, які насправді не сприяють багатству чи владі. Що стосується багатства, то ми живемо в цивілізації, яка свято заперечує, що воно є самоціллю, і на практиці ставиться до нього саме так. Одним із найпотужніших звинувачень капіталізму є те, що він змушує нас вкладати більшу частину нашої творчої енергії в справи, які насправді є суто утилітарними. Буддійські монахи не прагнуть мирських речей, але все ж можуть бути щасливішими, ніж більша частина людей у цьому світі. І це лише через душевний спокій і медитацію, які, на їхню думку, можуть привести їх до шляху просвітлення.

У медалі завжди є дві сторони. Атеїсти вважають таку версію сенсу життя занадто розслабленою для комфорту

Поширеною є думка, що якщо існує таке поняття, як вічне життя, то воно має бути тут і зараз. Саме теперішній момент є образом вічності, а не нескінченна послідовність таких моментів. Ідея потойбічного життя може налякати людину тягарем завдань, які необхідно виконати, щоб мати гарне потойбічне життя. Віруючі люди іноді говорять так, ніби ключова відмінність між ними і невіруючими полягає в тому, що для них сенс і мета життя лежать за його межами. Атеїсти вважають, що людина живе в сьогоденні, а не після смерті. Тож чому їхньою метою має бути щось, чого не обов'язково досягти в цьому житті?

І як би з ними не погоджувалися, на них можна було б нав'язати протилежні твердження: «Якщо немає релігії і немає потойбічного життя, то в

чому ж тоді сенс цього життя? Невже в тому, щоб просто бути щасливим по-своєму, а потім померти і нарешті розчинитися в космосі?» Це питання дійсно має значення, коли ми говоримо про наше призначення в цьому світі.

Нещодавно мене надихнула ідеологія «Ікігай» - це термін, який в Японії означає добробут, мету та сенс життя, з відтінками радості від того, що ти живеш. Японці вважають, що кожен має свій Ікігай. Щоб відкрити його, потрібні глибокі та тривалі дослідження. Такі пошуки вважаються дуже важливими, оскільки вважається, що відкриття нашого особистого Ікігай приносить радість і сенс у наше життя.

Кожен вкладає в життя свій власний сенс. Він ніколи не буває універсальним, водночас не буває і складним. Насправді про сенс життя досить просто замислитися. Багато людей допомагають нужденним. Інші займаються спортом. Обидва види діяльності додають сенс їхньому життю.

Цілі змінюються, але загальний сенс життя завжди залишається незмінним. Він полягає в тому, щоб надати життю сенс. У це я вірю.

КАСАПЧУК Поліна

студентка групи Р1-В24

Науковий керівник:

к. філос. наук, доцент НАЙЧУК Антон

ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ЛЮДИНОЮ?

Людина – жива, наділена інтелектом істота, суб'єкт суспільно-історичної діяльності і культури. Біологічна одиниця. Наділена емоціями, навичкою спілкуватися, відчувати та сприймати. Але чи дійсно це робить людину людиною в очах оточуючих?

Людська природа завжди була предметом роздумів філософів, митців і науковців. Сьогодні важливо звернутися до української філософської думки, щоб зрозуміти цей концепт у контексті нашої культури та історії.

Перш за все, бути людиною означає мислити. Мислення та самосвідомість є визначальними ознаками людської природи. Український філософ Григорій Сковорода наголошував на важливості самопізнання. У своїх творах він підкреслював: «Пізнай себе, і ти пізнаєш весь світ». Для Сковороди людина – це істота, яка через внутрішній діалог і філософське осмислення шукає свій шлях до гармонії та істини. Важливість пізнання себе полягає не тільки в розумінні власних бажань і потреб, але й у пошуку внутрішнього миру, що є основою щасливого життя.

Окрім самопізнання, Сковорода також стверджував, що бути людиною – це діяти згідно з «сродною працею», тобто обирати заняття відповідно до своїх природних схильностей. Таким чином, людина досягає не лише особистої гармонії, але й приносить користь суспільству. Це концепція не просто праці, а того, щоб жити у злагоді зі своєю природою й бути корисним у соціальному контексті.

Людина також є соціальною істотою. Суспільство, у якому вона живе, відіграє важливу роль у формуванні її особистості. Важливо розуміти, що особиста свобода полягає у здатності реалізувати себе через любов до ближнього та відповідальність за інших. Справжня людяність проявляється в співпраці, солідарності та моральній підтримці оточення.

Інший важливий аспект людської природи – це моральність. Людина – це істота, яка має моральний вибір, і її дії мають відповідати етичним принципам. Варто підкреслити важливість чесності перед собою і суспільством, навіть коли це означає прийняти біль і несприйняття з боку інших.

Сучасний український мислитель Євген Сверстюк також звертав увагу на духовний аспект людської природи. У своїх есеях він часто наголошував, що бути людиною означає не тільки мати фізичну природу, але й прагнути до духовного вдосконалення. Він писав про внутрішню свободу, яка є основою людського буття, незалежно від зовнішніх умов. Людина, за Сверстюком, повинна завжди бути вірною своїм принципам і відстоювати правду, навіть в умовах тиску чи несправедливості.

Таким чином, бути людиною – це означає мислити, робити моральний вибір, брати участь у соціальному житті, бути вільним і відповідальним за свої дії, а також шукати духовний сенс свого існування. Глибока мудрість Григорія Сковороди про «сродну працю», моральні принципи та роздуми Євгена Сверстюка про духовну свободу підкреслюють важливість гармонії між внутрішнім і зовнішнім життям людини.

Людське буття — це постійний пошук. Пошук істини, справедливості, сенсу життя. Українська філософська традиція наголошує на тому, що цей пошук має глибокий моральний вимір. Бути людиною — це не просто виконувати базові біологічні функції, а брати відповідальність за власне життя і за те, як наші дії впливають на світ навколо нас. Тільки через усвідомлений вибір, прагнення до істини й духовної глибини ми можемо повністю розкрити свою людську природу.

Українська культура і філософія дають нам приклади того, як бути людиною, що шукає гармонію в собі та світі, діє відповідно до власних принципів і ніколи не зраджує правді та справедливості. Тож бути людиною – це велика відповідальність і водночас найвища форма існування, яка вимагає постійного вдосконалення й самопізнання.

КОВАЛЬ Богдана,
студентка групи P1-B24
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент ВІННІЧУК Ольга

ЩО ДЛЯ МЕНЕ ПОЛІТИКА?

*Якщо ти не цікавишся політикою,
це не означає, що політика не зацікавиться тобою.*
Перікл

Політика є невід'ємною частиною життя кожної людини. Щодня ми стикаємося з її наслідками: від рішень, які приймають політики, до правил, які регулюють наше життя та діяльність. Кожен з нас, навіть не усвідомлюючи цього, стає учасником політичних процесів. Але що ж насправді означає політика для мене особисто?

Перш за все, політика – це можливість впливу, вибору, можливість визначати вектори суспільно-політичного розвитку держави. Ми усвідомлюємо, що політики приймають рішення, від яких залежить майбутнє держави, економічний добробут, соціальний розвиток, політична стабільність, інноваційність. Кожен громадянин, досягши повноліття, безпосередньо долучається до реалізації політики, шляхом голосування, членства у політичних партіях, шляхом участі у публічних обговореннях законодавчих ініціатив. Політика для мене – це можливість висловити свою позицію, брати участь у розвитку країни та будувати майбутнє своєї держави.

Окрім того, політика – це відповідальність. Ми несемо відповідальність за власний вибір, за голос та за власні дії/бездіяльність. Віддаючи на виборах свій голос за політиків, ми надаємо їм повноваження ухвалювати закони та рішення, які формують/руйнують майбутнє нашої держави. Усвідомлюючи відповідальність, я розумію, наскільки важливою є політична ініціатива. Не можна байдуже ставитися до подій, які відбуваються навколо, адже вони формують наше життя. Політика – це діяльність, це відповідальність громадян за власний вибір.

Макс Вебер, видатний німецький соціолог, у своїй праці «Політика як покликання чи професія» глибоко аналізує природу політики, роль політика в суспільстві та дилему між політикою як служінням і політикою як професією. Вебер досліджує моральні дилеми, з якими стикається кожен, хто обирає політичний шлях, та звертає увагу на те, що справжній політик повинен обирати між особистими інтересами та інтересами народу.

На думку М. Вебера, політика – це не просто кар'єра або спосіб заробітку, а покликання, яке вимагає моральних принципів і відданості. Він зазначає: «Той, хто займається політикою, повинен бути готовий, навіть знаючи про всі можливі наслідки, присвятити своє життя цій сфері, залишаючи інші цінності на задньому плані». М. Вебер вважає, що справжній політик

повинен мати сильне почуття відповідальності, служити суспільству і відмовлятися від особистих інтересів.

Загалом у своїй праці Вебер показує політику як складний шлях, який вимагає не лише знань і вмінь, але й моральної стійкості. Політика, на його думку, має поєднувати у собі як високі моральні принципи, так і здатність приймати складні рішення з урахуванням реальних обставин. «Політика – це твереза пристрасть, що спонукає людину служити громаді, незважаючи на труднощі та жертви».

Для мене політика є полем боротьби за зміни, можливість реалізації соціальної рівності та справедливості. У світі багато проблем, які вимагають прийняття виважених політичних рішень: екологічні загрози, бідність, економічна нерівність, поглиблена корупція, соціальна напруженість, що є передумовою революційних настроїв населення. Політика – це інструмент, за допомогою якого можна змінити світ на краще, подолати існуючі виклики та створити умови для сталого розвитку суспільства.

Політична діяльність вимагає розвинутого критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до виваженого прийняття рішень. Для мене політика є одним із засобів самопізнання та саморозвитку, що сприяє формуванню важливих навичок. Зокрема, у процесі аналізу новинного контенту, аналізую виступи політиків, слідкую за їхніми діями, вчуся медіа грамотності, намагаюся розрізнити політичні маніпуляції, фейки, дезінформацію, формуючи власне бачення ситуації.

Поряд з політикою як професійною діяльністю функціонує підхід до політики як «брудної справи». Це сфера, яка характеризується конфліктністю, де домінують корупція та зловживання владою. Під час виборчої кампанії в уст кандидатів лунають переконливі гасла, в які особливо хочеться вірити в умовах затяжної кризи, війни. Проте, більшість з них спрямовані на отримання прихильності електорату заради досягнення особистих цілей, лобіювання власних чи корпоративних інтересів. Саме це спричиняє розчарування у політиці, недовіру до державних інституцій та породжує відчуття несправедливості. Для мене політика – це і ризик бути розчарованим, оскільки далеко не завжди політики діють відповідально, чесно. Тому важливо не лише сліпо довіряти політикам, а й критично ставитися до їхніх дій, посилювати контроль за їх діяльністю, вимагати звітності.

Політика є сферою, у якій перетинаються думки, амбіції, ідейні переконання груп зацікавлених осіб. Політика визначає наше сьогодення та майбутнє. Наразі цілком усвідомлюю, що політика є частиною мого життя, незалежно від того, чи хочу я брати в ній участь. Тому важливо бути поінформованим та не залишатися осторонь політичних процесів, які визначають наше майбутнє.

Отже, що для мене політика? Це можливість, відповідальність і боротьба за краще майбутнє. Це спосіб реалізувати себе як громадянина і водночас спроба розвивати справедливе суспільство. Політика – це можливість створити світ, у якому ми прагнемо жити. Це не лише реалізація активного виборчого

права, а й слова та дії, відверта позиція. Політика для мене – це можливість змінити світ.

КОСАТЕНКО Дарина,
студентка групи TR1-B23

Науковий керівник:
к. філос. н. доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Тема реабілітації дітей з інвалідністю в Україні є важливою для філософського осмислення, оскільки стосується таких фундаментальних питань, як рівність, справедливість, гідність і моральна відповідальність суспільства за своїх найуразливіших членів. Підхід до дітей з інвалідністю може розглядатися через призму етики, соціальної філософії та проблем прав людини.

Одним із ключових питань є проблема рівності. У демократичних суспільствах рівність є однією з базових цінностей, яка передбачає рівне ставлення до всіх членів суспільства незалежно від їхніх можливостей. Однак діти з інвалідністю часто стикаються з дискримінацією, як явною, так і прихованою, що ставить під сумнів реальність рівності можливостей для них. Моральним зобов'язанням будь-якого суспільства є створення умов для повноцінної участі дітей з інвалідністю в житті, надання їм доступу до освіти, медицини, соціальних послуг. Проте чи виконується це в Україні? На жаль, значна частина цих дітей часто залишається поза увагою через нестачу ресурсів, правову незахищеність або недосконалість інфраструктури.

Ідея справедливості також є центральною в питанні реабілітації дітей з інвалідністю. За Джоном Роулзом, справедливість полягає в тому, щоб надавати рівні можливості кожному. З цієї точки зору реабілітація є не просто допомогою, а важливим аспектом забезпечення справедливості для тих, хто стикається з особливими труднощами в житті.

Інклюзія – це концепція, яка є практичним втіленням справедливості. Вона означає не лише фізичну доступність середовища (архітектурні норми), а й доступність освіти, соціального життя, професійної реалізації. Реабілітація є ключовою ланкою цього процесу, оскільки дозволяє дітям адаптуватися до суспільства і розкрити свій потенціал.

Важливо також осмислити поняття гідності у зв'язку з реабілітацією дітей з інвалідністю. За Іммануїлом Кантом, кожна людина має внутрішню цінність, яка не залежить від її фізичних чи розумових можливостей. Реабілітація повинна бути побудована на повазі до гідності кожної дитини, на прагненні не лише до фізичного чи інтелектуального відновлення, але й до створення умов для повноцінного життя.

Етичний вимір тут полягає в тому, що діти з інвалідністю не повинні сприйматися як тягар чи об'єкт жалю. Вони мають бути сприйняті як суб'єкти прав, які заслуговують на повагу, розвиток і можливість реалізувати свій потенціал на рівні з іншими дітьми.

З філософської точки зору, можна також розглядати реабілітацію як соціальне благо. Це не просто питання медичних чи соціальних послуг, а важлива складова загального благополуччя суспільства. Піклування про дітей з інвалідністю сприяє побудові більш справедливого, гуманного та солідарного суспільства. Це не тільки допомога окремій людині, а й процес, який формує моральне обличчя нації.

Реабілітація дітей з інвалідністю в Україні є не тільки медичним, соціальним або економічним питанням. Це питання глибокого філософського значення, яке стосується основних етичних і моральних принципів, на яких має ґрунтуватися будь-яке суспільство. Створення умов для повноцінного життя дітей з інвалідністю – це не лише акт милосердя, але й питання справедливості, гідності та рівності прав.

*ЛИСИЦЯ Єлизавета,
студентка групи Ua1-B21*

*Науковий керівник:
к. філол. н., с. викл. ШЕВЧУК Зореслава.*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Штучний інтелект стрімко змінює наше життя, пропонуючи неймовірні можливості для розвитку науки, техніки та освіти. Утім, разом із перевагами виникають і нові виклики, серед яких важливе місце посідає питання доброчесності в освітньому середовищі.

Однією з найактуальніших проблем є використання штучного інтелекту для створення робіт, які учні та студенти подають як власні. Програми, здатні генерувати тексти, значно спрощують виконання завдань, але чи є така «допомога» чесною? Ключовим питанням тут стає відповідальність людини. Адже плагіат, незалежно від способу його виконання, залишається порушенням етичних принципів.

Штучний інтелект не є ворогом. Він – інструмент, який можна використовувати для добрих цілей: автоматизації процесів, допомоги в дослідженнях, перевірки граматики. Однак доброчесність вимагає від нас відповідального підходу до його використання. Не можу не згадати слушний вислів: «Щоразу, коли ми обманюємо, ми обманюємо самих себе». З цих слів можемо зробити висновок, що, в будь-якому випадку, доброчесність — не лише про правила, встановлені законом, а й про глибоку внутрішню чесність із собою.

В освіті доброчесність – це не лише про дотримання правил. Це про повагу до себе, викладачів та колег. Сучасний світ вимагає не просто знань, а вміння критично мислити, аналізувати й створювати нове. Саме тому викладачі та студенти мають працювати разом над формуванням культури чесності, де технології стають союзниками, а не причиною моральних компромісів.

Таким чином, у добу стрімкого розвитку технологій ключовим викликом для освіти залишається баланс між використанням штучного інтелекту та збереженням доброчесності. Відповідальність за цей баланс лежить на кожному з нас, і саме від нашого вибору залежить, яким буде майбутнє.

НІНАДОВСЬКА Анастасія,

студентка групи Ua1-B21

Науковий керівник:

к. філол. н., с. викл. ШЕВЧУК Зореслава

ЧОМУ СПИСУВАННЯ – ЦЕ КРАДІЖКА У САМОГО СЕБЕ?

Списування вважають найпоширенішим методом порушення академічної доброчесності. Студентам здається, що це невинна дія, спосіб полегшити собі навчання або швидко вирішити проблему. Такий вид порушення доброчесності є не тільки обманом викладача, а передусім крадіжка у самого себе. Варто розглянути кілька аргументів.

По-перше, коли здобувач списує, він позбавляє себе якісного навчання, можливості дізнатись щось важливе і нове. Освіта – це шлях, впродовж якого, людина вибудовує в собі різноманітні якості: здобуття знань, розвиток критичного мислення, вміння вирішувати складні завдання. Коли студент списує, він пропускає ці етапи, звісно списавши, отримує хороші оцінки, але вони не відображають реальних здобутих знань, а всього лиш результат “здібного” порушення академічної доброчесності. У майбутньому це призводить до ситуацій, коли людина не може застосувати здобуті знання на практиці, адже фактично їх немає.

По-друге, списування формує в людини шкідливу звичку, яка супроводжуватиме її впродовж життя. Якщо здобувач звикає вирішувати завдання, проблеми шляхом обману, вона може перенести цю модель поведінки на інші сфери життя. До прикладу, у професійній діяльності це може проявлятися у підробці звітів, порушенні законів чи етичних норм. Таким чином, списування стає початком ланцюжка недоброчесної поведінки, наслідки якої можуть бути набагато серйознішими.

Ще одним аргументом є те, що списування підриває довіру, адже рано чи пізно, викладачі, а і в подальшому роботодавці, дізнаються про обман тоді вже шляху назад не буде. Втрата довіри – це серйозна перешкода, яку важко подолати навіть при подальших чесних спробах.

Зрештою списування не дає людині головного – можливості розвитку. Кожне завдання, складне чи просте – це виклик, якщо здобувач його приймає,

то він його загартовує і робить кращим, витривалішим. Коли ми долаємо труднощі самостійно, ми набуваємо цінний досвід, який стає основою для наших майбутніх досягнень. Списування ж краде цю можливість, залишаючи нас без реального результату.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що списування – це не просто про обман. Втрата шансів, знецінення власних зусиль, негативних вплив на наш розвиток, все це і багато іншого несе в собі списування. Чесність у навчанні – це вибір на користь себе й свого майбутнього. Тож чи варто піддаватись спокусам легкого вирішення завдань, якщо справжня цінність – це подолання труднощів, відповідь очевидна.

*САГАЙДАК Христина,
студентка групи Ua1-B21*

*Науковий керівник:
к. філол. н., с. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Академічна культура є наріжним каменем сучасної освіти та науки. Вона об'єднує систему цінностей, принципів доброчесності, відповідальності та взаємоповаги, а також забезпечує гармонійне поєднання інтелектуального розвитку, критичного мислення та прагнення до істини.

У сучасному світі, де інформаційні технології змінюють традиційні підходи до навчання і науки, саме академічна культура є гарантією збереження чесності, об'єктивності та високих стандартів. Вона не лише формує професійний образ фахівця, а й закладає основи для побудови суспільства, заснованого на знаннях, етиці та довірі.

Одним із головних агентів формування цієї культури є викладач, чия роль не обмежується лише передачею знань, а охоплює широке коло обов'язків, пов'язаних із вихованням та навчанням. Як особистість і професіонал, викладач формує перше враження студентів про наукову діяльність, що визначає їхнє подальше ставлення до навчання і наукових пошуків. Поведінка викладача, його ставлення до науки створює основу для формування академічних стандартів серед студентів.

Викладач не лише навчає, а й демонструє, як працювати в науковому середовищі, як ставитися до своїх досліджень і до результатів роботи інших. Його етика роботи, вміння працювати з джерелами, дотримання стандартів цитування та правильного використання наукових матеріалів є практичним прикладом для студентів.

Проте формування академічної культури не може бути виключно обов'язком викладача. Студенти, як активні учасники освітнього процесу, також мають значення у створенні середовища. Їхній внесок проявляється у

самодисципліні, готовності до самостійної роботи, дотриманні норм академічної доброчесності та прагненні до інтелектуального зростання.

Одним із ключових викликів у цьому процесі є проблема плагіату та недобросовісного виконання завдань. У епоху стрімкого розвитку технологій студенти мають доступ до величезної кількості інформації, що, з одного боку, полегшує навчання, а з іншого – створює спокусу до копіювання чужих ідей. Тому важливим завданням викладачів і освітніх закладів є не лише контроль за дотриманням правил, але й виховання свідомого ставлення до власної праці. Роз'яснення значення авторського права, навчання навичкам правильного цитування та заохочення до створення унікальних ідей формують усвідомлення важливості власного інтелектуального внеску в навчання та наукову діяльність.

Іншим важливим аспектом є формування культури співпраці. Академічна діяльність передбачає не лише індивідуальну роботу, а й активну взаємодію студентів у групових проєктах, дискусіях та наукових заходах. Уміння конструктивно спілкуватися, поважати думки інших та обґрунтовано захищати власні позиції є важливими навичками для сучасного студента. Академічна культура в цьому контексті виступає інструментом для налагодження ефективної комунікації, що базується на етичних принципах і взаємній довірі.

Також важливим є розвиток культури критичного мислення. Вміння аналізувати інформацію, перевіряти її достовірність та уникати упередженості є основою для успішної навчальної та наукової діяльності. Студенти, які формують ці навички, стають не лише освіченими, але й здатними до інноваційного мислення, що має велике значення в сучасному світі.

Отож, формування академічної культури в студентському середовищі є комплексним і багатоаспектним процесом, що охоплює не лише засвоєння знань, але й розвиток етичних, інтелектуальних і соціальних навичок. Викладачі у вихованні студентів демонструють приклади академічної доброчесності, критичного мислення і відповідальності. Проте успіх цього процесу залежить також від активної участі студентів, які повинні прагнути до саморозвитку, дотримання академічних стандартів і сприяти формуванню середовища взаємної поваги та співпраці.

Збереження високих стандартів академічної чесності, протидія плагіату, розвиток критичного мислення і культура співпраці – це основи, на яких будується ефективна наукова та освітня діяльність. В результаті, академічна культура – важливий елемент не тільки в академічній сфері, але й у формуванні етичного та освіченого суспільства, здатного до інновацій та прогресу. Вона є гарантією не лише наукової доброчесності, а й суспільного розвитку в цілому, і тому її формування має бути пріоритетом для всіх учасників освітнього процесу.

ФЕНЦУР Микита,
студент групи М1-В23
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

ІДЕАЛ ЛЮДЯНОСТІ ТА ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Упродовж століть людство постійно зіштовхувалося з війнами, що завдавали непоправної шкоди не лише фізичній, але й моральній сутності суспільства. Війни підривають основи гуманізму, змінюючи ставлення до людяності, викликаючи питання про цінність людського життя в контексті тотального знищення і руйнації. У сучасних реаліях, коли військові конфлікти торкаються кожної частини світу, особливо актуальним є переосмислення ідеалу людяності та важливості людського життя. На жаль, український народ зіткнувся з повномасштабним військовим вторгненням російської федерації, яке триває з 2022 року. Цей конфлікт став наймасштабнішим збройним зіткненням у Європі з часів Другої світової війни. Він піднімає важливі питання щодо людяності та цінності життя в умовах жорстокості, знищення та порушення прав людини.

Як впливає війна на ідеал людяності та цінність життя? Дамо відповідь, спираючись на філософські концепції гуманізму, екзистенціалізму та аналізуючи роль суспільства в збереженні цінності життя в умовах війни.

У філософії людяність завжди була ключовим поняттям, яке визначало моральний і етичний рівень суспільства. Іммануїл Кант вважав, що кожна людина повинна бути метою сама по собі, а не засобом для досягнення інших цілей, що зводить людяність до абсолютної моральної цінності. Людяність визначається як здатність до співчуття, підтримки ближнього, збереження етичних норм. Проте війна ставить ці чесноти під загрозу. У воєнних умовах, коли головною метою стає виживання, людяність може відійти на другий план, а люди починають сприймати один одного як інструменти для досягнення військових цілей.

Упродовж історії людська цивілізація витрачала багато зусиль, аби сформувати суспільство, яке визнає і захищає цінність життя. Екзистенціалісти, такі як Альбер Камю та Жан-Поль Сартр, підкреслювали, що життя, попри свою абсурдність та неминучість смерті, є вищою цінністю. Війна ж, зі свого боку, створює парадоксальну ситуацію: людське життя стає менш цінним, коли його можна в будь-який момент втратити. Це спонукає до глибоких філософських роздумів про те, чи має життя сенс в умовах тотального насилля і смерті.

Під час війни етичні норми зазнають серйозних випробувань. Наприклад, утилітаризм, що ставить користь більшості вище за індивідуальні права, може виправдовувати насильство та жертви задля перемоги. Але така філософія стикається з протиріччями, оскільки людяність вимагає поваги до кожного

життя, а не тільки до більшості. З позиції пацифізму, який завжди виступав за відмову від насилля, війна є абсолютним злом, що порушує головний етичний принцип – збереження життя.

Війна сприяє дегуманізації – процесу, за якого люди починають сприймати інших не як особистостей, а як «ворогів», яких потрібно знищити. Екзистенціалізм це пояснює через поняття «іншого», яке аналізував Сартр: «інший» стає загрозою для мого існування, тому зникає етичний імператив співчуття. Дегуманізація сприяє насильству та жорстокості, адже зникає моральна перепона перед вбивством.

Одним із важливих механізмів збереження людяності в умовах війни є солідарність. Незважаючи на жахіття війни, багато людей та організацій продовжують працювати на гуманітарному фронті, намагаючись допомогти постраждалим. Юрген Хабермас наголошував на важливості солідарності як основи громадянського суспільства. Підтримка одне одного під час війни не лише зберігає людяність, але й допомагає підтримувати моральні принципи.

Існують численні приклади миротворців, волонтерів та гуманітарних організацій, які ризикують життям, щоб допомогти іншим у зонах конфліктів. Ці люди втілюють ідеал людяності навіть у найскладніших умовах. Вони протистоять дегуманізації та насильству через свої дії, що підкреслює важливість цінності кожного людського життя. Така протидія є виразом морального спротиву проти руйнівної сили війни.

Війна створює складні моральні дилеми, коли необхідно вибрати між збереженням людського життя та досягненням стратегічних військових цілей. Одна з класичних філософських дилем – дилема вагонетки – ілюструє, як війна змушує суспільство зіштовхуватися з питанням про допустимість жертв. Чи можемо ми пожертвувати життям кількох, щоб врятувати багатьох? Ця дилема знаходить своє відображення в реальних військових рішеннях, які часто стають причиною моральних страждань.

Війна докорінно змінює ставлення до смерті. У мирний час смерть є природним завершенням життя, проте в умовах війни вона стає банальною та повсякденною. Стоїцизм, як філософська школа, може запропонувати певну відповідь на це. Стоїки вчили сприймати смерть як неминучість і зосереджуватися на тому, що можна контролювати, – власну моральність. У контексті війни це означає, що, незважаючи на загрозу смерті, важливо зберігати людяність і повагу до життя.

Згідно з теорією Томас Гоббса, війна є природним станом суспільства, і людяність у війні є лише мрією. Він стверджував, що людське життя за своєю природою є «війною всіх проти всіх». Проте такий підхід можна піддати критиці: війна може розкрити темні сторони людської природи, але вона також може виявити велич людського духу через вияви солідарності та підтримки.

Постмодерністи, такі як Мішель Фуко, піддають сумніву традиційні концепції моралі та людяності, особливо в умовах війни. Вони стверджують, що немає універсальних етичних норм, які можна застосовувати в будь-яких обставинах. Однак, навіть у постмодерністській критиці можна знайти

підтвердження важливості людяності, оскільки вона є інструментом збереження соціальної гармонії в умовах хаосу.

Війна ставить під сумнів багато аспектів нашої моралі, зокрема й ідеал людяності, проте вона не може повністю знищити його. Навпаки, людяність часто проявляється навіть у найбільш екстремальних обставинах. Цінність людського життя залишається основою, на якій будується моральне суспільство, навіть під тиском війни.

Війна – це не лише боротьба за території чи ресурси, це ще й боротьба за збереження людяності. Навіть у найскладніших умовах важливо пам'ятати про моральні принципи, які роблять нас людьми. Війна України проти росії демонструє, що людська гідність і цінність життя можуть бути збережені через солідарність, гуманітарну діяльність та моральний опір агресії.

Незалежно від того, наскільки глибоко війна зруйнувала суспільство, людство повинне прагнути відновлювати етичні принципи після завершення військових конфліктів. Ідеал людяності та цінність життя можуть бути відроджені через мирні процеси, гуманітарну діяльність та відновлення соціальних інституцій.

У ці важкі часи особливо важливо зберігати людяність. Український народ у боротьбі проти російської агресії демонструє безпрецедентні приклади моральної сили та солідарності. Волонтерський рух, що активно розвивається, є яскравим прикладом того, як звичайні люди об'єднуються для допомоги пораненим, внутрішньо переміщеним особам, а також для забезпечення армії всім необхідним. Незважаючи на жорстокість і руйнації війни, українці не забувають про важливість гуманітарної допомоги, рятують життя, допомагають дітям і старшим людям, підтримують тих, хто постраждав від бойових дій.

Міжнародні гуманітарні місії, ініційовані українськими громадськими організаціями, також допомагають підтримувати людяність у світі, нагадуючи, що в будь-яких обставинах життя кожної людини має непересічну цінність. Ці дії свідчать про те, що навіть в умовах війни українці зберігають здатність до співчуття, підтримки одне одного та боротьби за життя і гідність. Людяність є тим світлом, яке допомагає людству пройти крізь пільму війни, і без неї неможливо побудувати краще майбутнє.

*ХАБОВСЬКА Дарина,
студентка групи Ер1-В23*

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

«ЗНИЩЕННЯ ОДНОГО Є НАРОДЖЕННЯМ ІНШОГО»

АРИСТОТЕЛЬ

Твори Аристотеля – це величезний обсяг знань, який охоплює найрізноманітніші сфери людського пізнання. Від етики і метафізики до

природничих наук, його філософія стала основою для формування наукової і філософської думки на багато століть вперед. Аристотель розглядав світ через призму причинно-наслідкових зв'язків, шукаючи основні закони і принципи, які керують природою і людським існуванням. Його вчення про суть буття, природу руху, часу та змін є безперервним пошуком відповідей на глибокі питання про реальність, існування та трансформацію.

Аристотель справив величезний вплив на розвиток наукової та філософської думки. Його праці охоплювали майже всі сфери знань того часу. Він зібрав і систематизував величезну кількість природничо-наукових даних, які залишили його попередники, ретельно оцінив їх через призму своїх філософських ідей і сам провів низку важливих спостережень. У своїх фізичних трактатах, таких як; «Фізика», «Про походження і знищення», «Про небо», «Про метеорологічні питання», «Механіка» та інші, він виклав свої думки про природу і рух. Для Аристотеля фізика була, перш за все, теоретичною наукою. Він вважав, що основні якості матерії проявляються через дві пари протилежностей: «тепле – холодне» і «сухе – вологе», а основними елементами, або стихіями, були земля, повітря, вода і вогонь – кожен з них представляє собою різні поєднання первинних якостей. Наприклад, земля виникає з поєднання холодного і сухого, вода – з холодного і вологого, вогонь – з теплого і сухого. Окрім цього, Аристотель вважав ефір п'ятим, особливим елементом, який є найбільш завершеним.

Одним із ключових аспектів його філософії є ідея перманентного становлення і зміни, що виражена у знаменитій фразі: «Знищення одного є народженням іншого». Ця фраза звучить як своєрідна метафізична константа, що вказує на неперервний цикл змін у природі, де кожен акт знищення передуює новому акту створення. Протилежність, яка є суттєвою для філософії Аристотеля, виявляється в її двоїстому значенні: кожне знищення – це лише перехід від одного стану до іншого, результат певної еволюції. На перший погляд, ця фраза може здатися простою й очевидною, однак, якщо глибше зануритися в її зміст, можна побачити, що вона відкриває багатогранні аспекти буття і стає основою для осмислення процесу зміни в усьому космосі.

Аристотель у своїх творах чітко зазначає, що зміни є невід'ємною частиною природи. В усьому, що існує, закладена здатність до трансформації, яка проявляється в процесах народження, розвитку, деградації і знищення. Знищення не є кінцем у класичному розумінні цього слова, адже в ньому немає жодної вакуумної пустоти чи абсолютної руйнації. Навпаки, це процес перетворення. Знищення є лише моментом переходу, який відкриває можливості для народження чогось нового. Якраз цю ідею Аристотель втілює у своїй фразі «Знищення одного є народженням іншого», що вказує на глибинний зв'язок між творчістю і руйнацією, між життям і смертю.

Філософія Аристотеля не залишала місця для жодного вигаданого розділення між буттям і небуттям, між реальністю і можливістю. Для нього смерть і народження – це не суперечливі явища, а частини одного і того ж процесу. Саме в цьому контексті слід розглядати його висловлювання: знищення як основа для народження нового є виразом природної логіки змін,

що відбуваються у всьому, починаючи від матеріальних явищ до більш абстрактних процесів. Аристотель обстоював ідею, що матерія завжди є в стані потенціалу, який реалізується через акти перетворень. Кожен з них передбачає певний акт знищення попереднього стану, що дає можливість для виникнення нових можливостей. Знищення певного виду матерії або форми не означає абсолютної руйнації, оскільки цей акт відкриває шлях для нового існування в іншій формі. Таким чином, процеси народження і знищення взаємопов'язані та не можуть існувати один без одного. Цей принцип можна застосувати до різних рівнів реальності – від фізичного до метафізичного. У світі живих організмів процес народження і знищення є основою природного циклу. Всі живі істоти, через свою смерть, забезпечують умови для життя нових поколінь. Тут смерть як знищення однієї форми життя є народженням іншої, що гарантує безперервність життєвих процесів у природі. Але цей принцип також має глибший сенс, що стосується й абстрактних концепцій. Смерть певних ідей або ідеологій відкриває простір для нових поглядів і способів розуміння світу. Таким чином, знищення і народження не лише мають природне значення, але й культурне, соціальне і навіть метафізичне.

Важливим аспектом цього висловлювання є ідея циклічності і перманентності змін. Аристотель розглядав світ не як статичну, незмінну реальність, а як динамічну і постійно змінювану структуру. Ці зміни не є випадковими чи хаотичними, вони підкоряються певним законам і принципам, що визначають процеси народження і знищення в усіх їхніх проявах. Тому кожне знищення – це не лише кінець, але й необхідний крок у напрямку до чогось нового, більш досконалого, більш упорядкованого. Так само, як фізичні елементи в природі змінюються через поєднання їхніх основних якостей, так і ідеї і культурні феномени трансформуються через поєднання старого і нового. Це стало основою для багатьох наукових теорій, зокрема в біології, де процес еволюції є прикладом того, як знищення старих форм життя дає місце для нових, більш пристосованих до змінюваних умов.

Аристотель, стверджуючи про перехід від знищення до народження, також торкався питання потенціалу та актуалізації. Для нього кожна зміна була результатом реалізації певного потенціалу, який на момент свого виникнення не був видимим, але став очевидним через розвиток. Це дозволяє говорити про те, що знищення є не лише фізичним, але й потенційним актом, який відкриває шлях для нових можливостей. У цьому контексті важливо відзначити, що знищення не є ізольованим процесом, але є частиною загального процесу актуалізації, де кожен момент знищення – це також момент трансформації і вдосконалення.

Глибше занурюючись у цей принцип, можемо помітити, що він виявляється не тільки у фізичних процесах, але й у моральних і соціальних. Ідея перетворення через знищення старого в нове стає центральною в етиці і політиці. Знищення старих форм влади чи моральних устоїв може призвести до народження нових суспільних структур, нових норм і принципів. Таким чином, Аристотель пропонує розуміти процеси змін не лише як природний цикл, але й як важливу складову розвитку людської цивілізації.

Висловлювання: «Знищення одного є народженням іншого» відображає основну ідею динамізму світу, де кожен акт зміни стає основою для нових можливостей і нових форм існування. Аристотель, таким чином, підкреслює, що все в світі перебуває в постійному русі, і цей рух відбувається через цикли народження і знищення, які є взаємопов'язаними і неможливими один без одного. Тому знищення в його філософії не є кінцем, а лише моментом переходу, важливим кроком у процесі перетворення і створення чогось нового, досконалішого.

ХМЕЛЬОВСЬКА Анна,
студентка групи TR1-B23

Науковий керівник:
к. філос. н. доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

ФІЛСОФІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ; ГАРМОНІЯ ТІЛА Й ДУХУ

У сучасному світі, де технічний прогрес і стреси повсякденного життя дедалі більше впливають на фізичний і психічний стан людини, фізична культура та реабілітація набувають не лише практичного, а й глибокого філософського значення. Це не просто засоби покращення здоров'я, а й інструменти гармонізації тіла і духу, розуміння людської сутності та руху до самореалізації.

Фізична культура, з одного боку, спрямована на зміцнення тіла, з іншого — є засобом самопізнання. Давньогрецька концепція “калокагатії”, що поєднує ідеали краси, фізичної досконалості та моральної чесноти, відображає важливість гармонії між фізичним і духовним. Грецькі філософи, такі як Сократ і Платон, вважали, що лише гармонійний розвиток тіла й душі може привести людину до істинної досконалості. Сучасна фізична культура виконує схожу функцію, допомагаючи людині не лише зміцнювати здоров'я, а й знаходити внутрішню рівновагу. Заняття спортом, йогою чи медитативними практиками дозволяють не тільки покращити фізичний стан, а й заглибитися у внутрішній світ, знайти сенс і цінність у повсякденних діях.

Реабілітація, у свою чергу, є не просто процесом відновлення фізичних можливостей, а й філософським шляхом до оновлення. Людина, яка пережила травму чи хворобу, стикається з викликами, що випробовують її терпіння, силу волі та здатність до адаптації. З філософської точки зору, це подолання обмежень є актом духовного росту. Пацієнт змушений приймати нову реальність, усвідомлювати свою вразливість і водночас черпати сили для подолання труднощів. Як підкреслював екзистенційний філософ Віктор Франкл, навіть у найскладніших умовах людина має вибір: як реагувати на обставини, знаходити сенс і рухатися вперед.

Рух, який є основою фізичної культури та реабілітації, має глибоке філософське значення. Він символізує розвиток, зміни та прагнення до вдосконалення. Через фізичну активність людина не лише тренує м'язи, а й розвиває здатність долати труднощі, зміцнювати характер і зосереджуватися на досягненні цілей. Крім того, рух як соціальний досвід допомагає формувати зв'язки з іншими. Спільні спортивні тренування чи реабілітаційні програми сприяють розвитку комунікації, співпраці та взаємодопомоги, що підкреслює важливість соціальної природи людини.

Однак фізична культура та реабілітація не обмежуються лише тренуванням тіла. Їхній глибокий сенс полягає у гармонізації фізичного й духовного. Людина не може почуватися повноцінною, якщо її тіло слабе або недоглянуте, так само, як і душевний стан впливає на фізичне самопочуття. Цей взаємозв'язок, що лежить в основі людської природи, доводить: для досягнення гармонії необхідно працювати і над тілом, і над духом.

Таким чином, фізична культура та реабілітація мають значно ширший контекст, ніж просто покращення фізичного здоров'я. Це філософський шлях до гармонії, самопізнання та подолання обмежень. Вони вчать приймати себе, цінувати свої можливості та продовжувати рух уперед, незважаючи на труднощі. У цьому й полягає їхній найглибший сенс — допомогти людині знайти рівновагу між тілом і духом та жити повноцінним і усвідомленим життям.

Філософський погляд на фізичну культуру та реабілітацію також охоплює питання часу та усвідомленості. Людина, займаючись фізичними вправами чи проходячи реабілітацію, вчиться жити в теперішньому моменті, адже кожен рух, кожне дихання вимагають зосередженості. Це своєрідна форма медитації, де тіло й розум працюють у синхронії. Такий підхід допомагає не лише досягти фізичних результатів, а й зменшити рівень стресу, впоратися з тривогою та віднайти внутрішній спокій.

Ще однією важливою філософською категорією у фізичній культурі є поняття свободи. Рухливість і фізична активність — це спосіб вираження свободи, адже лише здорова людина може повною мірою відчувати радість від життя. У реабілітації це поняття набуває ще більшого значення. Відновлення здатності рухатися самостійно чи виконувати звичні дії — це повернення до свободи, до повноцінного існування. Це також спонукає цінувати прості речі, які зазвичай здаються самоочевидними, наприклад, можливість ходити, піднімати предмети чи дихати без труднощів.

Інтеграція філософії у процес фізичної культури та реабілітації змінює підхід до людського здоров'я. Вона наголошує, що здоров'я — це не тільки відсутність хвороб, а стан повної фізичної, психічної та соціальної гармонії. Людина, яка дбає про своє тіло і розум, здатна ефективніше взаємодіяти із суспільством, бути творчою та витримувати виклики, що ставить перед нею життя.

У цьому сенсі фізична культура та реабілітація є шляхами до цілісного розвитку особистості. Вони допомагають не лише відновлювати сили, а й створюють новий фундамент для більш глибокого розуміння світу та власної ролі в ньому. Людина, яка працює над собою, вчиться жити свідомо, радіти життю й бути вдячною за кожен крок уперед.

ШКУТА Анастасія,
студентка групи Ps1-B23

Науковий керівник:
к. філос. наук, доцент НАЙЧУК Антон

«МИ ПІЗНАЄМО СВІТ У ТІЙ МІРІ В ЯКІЙ МИ ЛЮБИМО»

(АВГУСТИН)

Знаємо видатного філософа теолога християнства Аврелія Августина, який залишив глибокий внесок в розвиток західної філософії та культури. Однією з його ключових ідей були ідеї між пізнанням і любов'ю. Ось одна з його цитат « Ми пізнаємо світ у тій мірі в якій ми любимо» думки можуть розділитися, але кожне з тверджень буде правильним і доречним, адже ніхто не може однаково пізнати любов. Але яку саме любов? Любов буває різна, любов є філософською концепцією, що розкриває сутність зв'язку між емоцією і когнітивною сферою людини. І дійсно, це твердження тлумачить, що любов є ключовим чинником у процесі пізнання, оскільки саме вона відкриває глибинні рівні розуміння дійсності.

Любов, як шлях до пізнання думками, припущеннями, твердженнями Августина, здатна до нового пізнання істини без глибокого духовного зв'язку з нею, а такий зв'язок можливий лише через любов. Любов для нього була не просто почуттями, але й силою, що змінює людину та її погляд на світ. Августин вважав любов джерелом внутрішнього світла, яке освітлює розум і допомає побачити речі в їхній справжній сутності. Пізнання, на його думку, неможливе без духовного зв'язку з об'єктом. Основним було пізнання Бога, але не тільки його, а й світу. Любов дає можливість розширити наші горизонти і дозволяє нам побачити те, що залишилося б невидимим для байдужого розуму. Упродовж всього свого вчення він зауважував, що любов до Бога відкриває речі на багато питань, без неї Августин вважав, що любов людини залишається в темряві, а її розум обмежений матеріальним світом і не здатний осягнути істину природу буття. У цьому сенсі впливає, що для Августина любов є не тільки засобом пізнання, але й умовою спасіння.

І я в деяких його твердженнях погоджуюся, а в деяких не дуже, перше, що я б хотіла зауважити – це те, що якщо людина не буде любити себе, то відповідно й інші її не будуть так любити. Любов – гармонія з Богом, яка відкриває для людини величезний світ наповнений любов'ю і ненавистю, сумом, радістю, щастям, що обрати далі за вами. Одним з основних чинників є

те, що коли людина любить людину, вона хоче, як найбільше дізнаватися і бачити очима тієї людини, бути якомога ближче з нею в думках, почуттях. Любов осліплює все погане, перетворює на величезне щастя, чарівного світу. Адже велике пізнання щирої любові проходить етап коли ти бачиш лише ідеал, хоча ідеалів не буває, ідеал ти малюєш його у своєму партнері, у своїй уяві підписуючи йому ті чи інші якості, які для тебе є важливими. Людина стає музою, яка підтримує і надихає на рух далі, рух до пізнання, до збільшення цієї любові і відповідно через певний період часу. Розуміємо, що було колись у пріоритеті стає не таким важливим зараз, змінюються принцип, норми, моральні цінності, тому що вони вибудовуються впродовж всього життя. Любов – кохання, з нами впродовж всього нашого існування, до останнього удару серця людини. Не можливо і повністю розлюбити людину, якщо почуття є, то вони і будуть далі, об'єднувати пару закоханих. І саме внутрішній вогонь, який і є сенсом кохання буде завжди створювати гармонію. Любов – це почуття, які пізнаються протягом всього життя людини, саме у тій мірі якій ми любимо, ми бачимо його найяскравіші барви. Звісно, вона потребує внеску з обох сторін, щоб підтримувати вогонь, іскру, яка зігріває душу обох із партнерів.

Це основна концепція цього твердження, любов є не лише емоційною силою, але й інструментом пізнання. Вона розкриває глибини реальності, які не помітні, залишаються прихованими для холодного, байдужого розуму. Через любов ми відкриваємо не лише істину про навколишній світ, але й самих себе, що робить її фундаментальною умовою пізнання.

Любіть, щоб пізнати світ, і себе краще, це унікальна можливість відкрити себе, як особистість, збагатити неймовірно щирими, справжніми почуттями, які ви відчуваєте в тій мірі в якій самі і любите! Якщо пізнавати світ через стосунки, важливо аналізувати і ставати краще! І це відноситься не лише до них, це і про стосунки з Богом. Ми творці свого життя і чим більше пізнаємо, тим більше прекрасного починаємо бачити. Все у наших руках.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Філософ-і-Я

**НАУКОВІ РОЗВІДКИ СТУДЕНТІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-
ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 10

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
32301, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14